

การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่
อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง
จังหวัดเชียงใหม่

PEOPLE'S PARTICIPATION IN ECOTOURISM MANAGEMENT IN
HUAY NAM DANG NATIONAL PARK, MAE-TANG DISTRICT,
CHIANGMAI PROVINCE

นายวันชัย เจือบุญ

ปัญหาพิเศษนี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการพัฒนา

พ.ศ. 2545

ลิขสิทธิ์ของโครงการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ใบรับรองปัญหาพิเศษ

โครงการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการพัฒนา)

ปริญญา

บริหารการพัฒนา

ส่งเสริมการเกษตร

สาขาวิชา

ภาควิชา

เรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง
อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

PEOPLE'S PARTICIPATION IN ECOTOURISM MANAGEMENT IN HUAY NAM DANG
NATIONAL PARK, MAE-TANG DISTRICT, CHIANGMAI PROVINCE

นามผู้วิจัย นายวันชัย เจือบุญ

โดยพิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี)

วันที่ 11 เดือน พ.ค. พ.ศ. 2545

กรรมการที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.เทพ พงษ์พานิช)

วันที่ 11 เดือน พ.ค. 2545

กรรมการที่ปรึกษา

(อาจารย์ทรงศักดิ์ ภูน้อย)

วันที่ 11 เดือน พ.ค. พ.ศ. 2545

หัวหน้าภาควิชา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิระพล ทองมา)

วันที่ 11 เดือน พ.ค. พ.ศ. 2545

โครงการบัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์ ดร.เทพ พงษ์พานิช)

ประธานกรรมการโครงการบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ 11 เดือน พ.ค. 2545

บทคัดย่อ

บทคัดย่อปัญหาพิเศษ เสนอต่อโครงการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ ความสมบูรณ์แห่งปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการพัฒนา

การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่

อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง

จังหวัดเชียงใหม่

โดย

นายวันชัย เจือบุญ

พฤษภาคม 2545

ประธานกรรมการที่ปรึกษา: รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี

ภาควิชา/คณะ:

ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะธุรกิจการเกษตร

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคม การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง เพื่อทราบถึงปัญหา อุปสรรคและ ข้อเสนอแนะในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ผู้ให้ข้อมูลคือ หัวหน้าครัวเรือนในหมู่บ้านตามเส้นทางเดินป่าท่องเที่ยว ประกอบด้วยบ้านแม่สะ บ้านโป่งน้อย บ้านแม่จอก บ้านโป่งเค็ด ค่ายปลาแป้ และบ้าน ป่ากล้วย บ้านป่าข้าวหลาม บ้าน แม่หมาโน บ้านปางป่าคา กับบ้านโป่งแง่น ค่ายปลักช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้มา จากการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบจำนวนทั้งสิ้น 118 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลคือ แบบ สัมภาษณ์ ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาค่าร้อยละ ความถี่ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ตลอดจนการเข้าไปอยู่ประจำในหมู่บ้านพื้นที่สำหรับการวิจัยโดยใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยในเชิงลึก

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 41 ปี ร้อยละ 64.41 จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วยชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง มูเซอ ผู้ให้ ข้อมูลร้อยละ 55.09 นับถือศาสนาคริสต์ และเป็นชาวไทยพื้นราบ ร้อยละ 44.91 นับถือศาสนาพุทธ อาชีพหลักส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร ส่วนอาชีพรองคือรับจ้างทั่วไป

ผลการวิจัยการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับดีมาก ร้อยละ 98.31 ระดับปานกลาง ร้อยละ 1.69 และมีการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นลูกหาบรับจ้างแบกสิ่งของสัมภาระให้นักท่องเที่ยว ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้ดี มีเพียงร้อยละ 1.69 และพอใช้ ร้อยละ 16.95 ส่วนใหญ่ของผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 81.36 ไม่สามารถใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้เลย มีการจัดตั้งกลุ่ม ชมรมร่วมกันอย่างผิวเผิน ขาดความเข้มแข็งของกลุ่มจึงไม่สามารถทำการต่อรองกับผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวหรือกับนักท่องเที่ยวได้โดยตรง โดยภาพรวมแล้วนั้นพบว่าส่วนใหญ่ของผู้ให้ข้อมูลด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ร้อยละ 65.25 มีส่วนร่วมน้อย และร้อยละ 21.19 มีส่วนร่วมปานกลาง มีเพียงร้อยละ 13.56 เท่านั้น ที่มีส่วนร่วมมาก ทั้งในด้านการนำเที่ยว การให้บริการที่พัก การจัดหาหน่วยผลิตภัณฑ์หรือของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว

สำหรับปัญหาและอุปสรรค ผลการวิจัยพบว่า มีส่วนเกี่ยวข้องกับประชาชนในพื้นที่โดยตรง ที่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และความเชื่อมั่นในการให้บริการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวมองเห็นแต่ประโยชน์ส่วนตน ขาดความรับผิดชอบต่อนักท่องเที่ยวและอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดังยังไม่มีมาตรการที่ชัดเจนในการจัดระบบการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับชุมชนพื้นที่ จึงเป็นอุปสรรคสำคัญในการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดเห็นควรที่จะให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ควรมีการจัดทำโครงการหรือกำหนดแนวทางในการพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนให้มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบล อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ตลอดจนผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ควรดำเนินการจัดประชุมหรือวางแผนการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนให้เป็นระบบ จัดทำโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนให้เป็นระบบจัดทำโครงการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยครอบคลุมทั้งในด้านการบริหารจัดการ การให้บริการและการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวในชุมชน

ABSTRACT

Abstract of special problem submitted to the Graduate School Project of Maejo University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Arts in Development Administration

PEOPLE'S PARTICIPATION IN ECOTOURISM MANAGEMENT IN HUAY NAM DANG NATIONAL PARK, MAE-TANG DISTRICT, CHIANGMAI PROVINCE

By

WANCHAI CHUABOON

NOVEMBER 2002

Chairman: Associate Professor Dr. Chalermchai Panyadee
Department/Faculty: Department of Agricultural Extension, Faculty of Agricultural Business.

The objectives of this research were: 1) to examine personal, social, and economic characteristics of people in Huay Nam Dang National Park; 2) to examine people's participation in Ecotourism Management; and 3) to find out problems and suggestions regarding such management in Mae-sae village, Pongnio village, Mae-jok village, Pongdeud village, Pa-pae Subdistrict, and Pa-kluay village, Pa-kaolame village, Mae-manai village, Pang pakha village, Pong nghan village, Keudchang Subdistrict, Mae-tang District, Chiangmai Province. Questionnaires were used for data collection and the respondents were 118 household heads, selected by systematic random sampling. The statistical analysis included percentage, frequency, mean and standard deviation and Participant observation.

The result indicated that the average age of the participants was 41 years old. They were male and finished primary school. 55.09% were karen and Lahu who were Christianity, while 44.91% were local people who were Buddhist. Most of them engaged primarily in agriculture and general employment as a secondary job.

It also showed that the participation on the eco-tourism management in Huay Nam Dang were found at a high level: the participants had basic knowledge and engaged in related careers 98.31% at high level and 1.69% at a middle level. Most of them were porters for tourists. 1.69% had English proficiency at good level and 16.95% at fair level. Most of the respondents could not communicate to foreigners (81.36%). Moreover, their organizations were not so strength to negotiate with tour companies or tourists. The participation, generally, in eco-tourism management was at low level (65.25%), middle level (21.19%), high level (13.56%) in terms of guide trekking, accommodation, and souvenir production. The important factors influencing the eco-tourism management in Huay Nam Dang were: villagers did not have knowledge and potentiality of eco-tourism management; tour entrepreneur lacked of responsibility to their tourists; Huay Nam Dang National Park did not have any rules for management system in the National Park that affected nearby villages. In addition, the participants suggested that any related organizations both government and business sectors especially the Thai Authority Tourism (TAT) should guide people to develop their potentiality to manage tourism in their villages, the Sub-district Administration Organization (SAO) and the tour entrepreneurs should organize the eco-tourism management systematically, and plan the project for increasing community participation in management, services, and developing tourism sites in their villages.

กิตติกรรมประกาศ

ปัญหาพิเศษฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ ด้วยความกรุณาอย่างสูงจาก รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี ประธานกรรมการที่ปรึกษาปัญหาพิเศษ รองศาสตราจารย์ ดร.เทพ พงษ์พานิช และอาจารย์ทรงศักดิ์ ภู่น้อย กรรมการที่ปรึกษา ผู้วางรากฐาน แนวคิดเกี่ยวกับงานวิจัยในครั้งนี้ ตลอดจนส่งเสริมให้ผู้วิจัยได้มีโอกาส เรียนรู้การฝึกปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการทำงานของผู้วิจัย พร้อม กันนั้นยังได้สละเวลาในการตรวจสอบข้อบกพร่องต่างๆ จนทำให้ปัญหาพิเศษครั้งนี้ ประสบความสำเร็จ

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชาบริหารการพัฒนา คณะธุรกิจการ เกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ทางการบริหารการพัฒนา จนทำให้ผู้วิจัยได้สำเร็จการศึกษาตามที่มุ่งหวังไว้

ขอขอบคุณพี่ เพื่อน และน้องชาว MADA1 ทุกคน ที่คอยห่วงใย ให้ กำลังใจและช่วยเหลือเกื้อกูลตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณศุภณีย์ แสนคำ ที่ได้คอย ช่วยเหลือในการจัดพิมพ์ ตรวจสอบ ปัญหาพิเศษฉบับนี้ จนกระทั่งสมบูรณ์

เหนือสิ่งอื่นใด ผู้วิจัยขอน้อมรำลึกถึงพระคุณบิดา มารดาที่ได้วางรากฐาน การศึกษาให้แก่ผู้วิจัย รวมทั้งคุณจุฬารัตน์ เจือบุญ ภรรยา และเด็กชายจุติไชย เจือบุญ บุตรชายของผู้วิจัย ที่ให้กำลังใจตลอดเวลา จนทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงตามความ ปราปรารถนา

วันชัย เจือบุญ

พฤษภาคม 2545

สารบัญเรื่อง

หน้า

บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญเรื่อง	(8)
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพ	(11)
บทที่ 1 บทนำ	1
ปัญหาการวิจัย	2
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
ขอบเขตและข้อจำกัดของการวิจัย	5
นิยามศัพท์	6
บทที่ 2 การตรวจเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
แนวความคิดเรื่องนิเวศวิทยามนุษย์	7
แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	9
แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	11
นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	20
นโยบายด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	23
แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน	29
แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน	33
ภาคสรุป	35
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	37
สถานที่ดำเนินการวิจัย	37
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	38
ตัวแปรและการวัดตัวแปร	39
เครื่องมือในการวิจัย	40
การทดสอบเครื่องมือ	41
วิธีการรวบรวมข้อมูล	41

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

	หน้า
การวิเคราะห์ข้อมูล	42
ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย	42
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	43
ตอนที่ 1 ผลการศึกษาลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของผู้ให้ข้อมูล	43
ตอนที่ 2 ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่	49
ตอนที่ 3 ผลการศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่	58
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	60
สรุปผลการวิจัย	60
ข้อเสนอแนะ	62
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	63
บรรณานุกรม	64
ภาคผนวก	68
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	69
ภาคผนวก ข แผนปฏิบัติการการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ	79
ภาคผนวก ค ประวัติผู้วิจัย	100

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามสถานภาพทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล	45
2	จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม	48
3	จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามรายได้รวมเฉลี่ยต่อปี	49
4	จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามการใช้ภาษาต่างประเทศ (อังกฤษ)	50
5	จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามการประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	51
6	จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	52
7	จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามระดับคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	54
8	จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามการมีส่วนร่วมของครัวเรือนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	55
9	จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามระดับคะแนนการมีส่วนร่วมของครัวเรือนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	58

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	รูปแบบการท่องเที่ยวในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว	12
2	หลักการพื้นฐานที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	14
3	รูปแบบโครงสร้างนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ (ECOTOURISM)	22

บทที่ 1

บทนำ

(INTRODUCTION)

การท่องเที่ยวในประเทศไทยได้เจริญรุดหน้ามาตามลำดับ นับตั้งแต่ได้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อการส่งเสริมและกระตุ้นการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เป็นผลให้เกิดรายได้หมุนเวียนมีมูลค่านับแสนล้านบาท ซึ่งส่งผลดีต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ แต่ในด้านตรงกันข้าม การเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว กลับทำให้สภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวและภาพพจน์การท่องเที่ยวถดถอยลง การจัดการท่องเที่ยวโดยทั่วไปมักจะประสบปัญหา ที่สวนทางกันระหว่างการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และสังคมกับการพัฒนาอยู่เสมอ

การพัฒนาการท่องเที่ยวในทิศทางที่ประสานการพัฒนากับการอนุรักษ์ได้มีความพยายามดำเนินการมาโดยตลอด โดยการวางกลยุทธ์ในการพัฒนาภายใต้แผนพัฒนาที่ดำเนินการอย่างรอบคอบตรงตามหลักวิชา โดยยึดหลัก “พัฒนาคู่กับอนุรักษ์ เพื่อพิทักษ์ท่องเที่ยวไทย” แต่ในการดำเนินการที่ผ่านมา แนวทางต่างๆ เหล่านั้นยังไม่สามารถปฏิบัติอย่างได้ผล ด้วยสาเหตุหลายประการ โดยเฉพาะความความสับสนในการพัฒนาระหว่างความต้องการทางเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ กับการขาดการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสม เนื่องจากในระยะเวลาที่ผ่านมาการท่องเที่ยวมุ่งเน้นมิติทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงอยู่ควบคู่กับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ การขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม ทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม เช่นเดียวกับการพัฒนาในสาขาการผลิตอื่นๆ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) จึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยว ที่มุ่งให้เกิดการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวและของทรัพยากรต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบนิเวศของแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Conservation Tourism) ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่พัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) ตามปณิญาสากล่าวด้วยการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน Environmentally Sustainable Development ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงครอบคลุมลักษณะพื้นฐานขององค์ประกอบหลัก (key elements) 4 ด้าน ซึ่งประกอบด้วย พื้นที่การท่องเที่ยวการจัดการ กิจกรรมและกระบวนการ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น (Involvement of Local community or People participation) ที่มีส่วนร่วมตลอดกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น (local benefit) หมายความว่ารวมถึงการกระจายรายได้ การ

ยกระดับคุณภาพชีวิต การได้รับผลตอบแทน และในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ

จากแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังที่กล่าวมาแล้วจึงสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีจุดมุ่งหมายหลักในการสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้น ระหว่างกระแสการพัฒนาทางเศรษฐกิจกับกระแสอนุรักษ์ จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องช่วยกันส่งเสริม เพื่อให้การท่องเที่ยวบรรลุจุดมุ่งหมาย และสามารถสร้างรายได้ให้กับราษฎรในท้องถิ่น โดยอยู่ในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) อย่างแท้จริง

ปัญหาการวิจัย (Research Problem)

การท่องเที่ยวในประเทศไทย ถือว่าเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ทำรายได้เข้าประเทศนับเป็นเงินหลายล้านบาท และที่ผ่านมารัฐบาลได้พัฒนาการท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2541-2542 ประกาศให้เป็นปี AMAZING THAILAND โดยแหล่งท่องเที่ยวถูกจัดเป็นสินค้าของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว จากรายงานชิ้นสุดท้ายการดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540: 2-7) เสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้รายงานว่าการท่องเที่ยวเป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจ ที่มีองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน คือ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว (tourism resource) บริการท่องเที่ยว (tourism service) และตลาดการท่องเที่ยว (tourism market or tourist) ความสัมพันธ์ระหว่างระบบย่อยทั้ง 3 เกิดขึ้นเมื่อนักท่องเที่ยวได้ไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการหรือทัศนศึกษา ซึ่งอาจเป็นการใช้ประโยชน์โดยตรงและจากการบริการ ที่เกี่ยวข้อง โดยปกติทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นทรัพยากรที่ใช้ไม่มีวันหมด เพราะรูปแบบการใช้มักเป็นการสัมผัสแต่ภายนอก โดยไม่มีการเคลื่อนย้ายทรัพยากรใด ๆ หรืออาจมีการชดเชยได้อยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ตามในการท่องเที่ยวที่เป็นจริงนั้น การใช้ประโยชน์ของทรัพยากรมักมีการแปรรูปทรัพยากร และอาจไม่คำนึงถึงการสูญเสีย หรือผลกระทบที่เกิดขึ้นกับระบบย่อยต่าง ๆ รวมทั้งผลต่อสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ในทางกลับกันสิ่งแวดล้อมที่เป็นระบบอื่น ๆ เช่น ระบบชุมชน ระบบอุตสาหกรรม ฯลฯ อาจมีผลกระทบมาสู่ระบบท่องเที่ยวด้วย ดังนั้นการท่องเที่ยวที่ขาดระบบการจัดการที่ดีเข้ามาเกี่ยวข้องจึงไม่ประสบความสำเร็จได้เลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น เริ่มตั้งแต่การให้ข้อมูลของท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว และการได้รับประโยชน์จากการบริการโดยประชาชนในชุมชนจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรและ

สิ่งแวดล้อม มีกิจกรรมในการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์ จะต้องไม่เป็นการ เบียดบังทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง จังหวัดเชียงใหม่ เดิมเป็นพื้นที่โครงการพัฒนาที่สูงคอยสามหมื่น มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาการบุกรุกทำลายป่าบริเวณต้นน้ำลำธาร และพัฒนาชาวเขาตามโครงการพระราชดำริ เนื่องจากพื้นที่บริเวณห้วยน้ำดังมีสภาพป่าอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญและมีสภาพธรรมชาติที่สวยงาม กรมป่าไม้จึงดำเนินการจัดตั้งเป็น “อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง” เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม 2538 ครอบคลุมพื้นที่ 4 อำเภอ คือ อำเภอแม่แตง อำเภอเชียงดาว อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีเนื้อที่ทั้งหมด 1,247 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 782,575 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเทือกเขาสูงชัน สลับซับซ้อน เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญของแม่น้ำปาย แม่น้ำปิง และแม่น้ำแคว สภาพอากาศโดยทั่วไปเย็นสบายตลอดปี อุณหภูมิโดยเฉลี่ยประมาณ 20 องศาเซลเซียส ลักษณะธรรมชาติยังคงความอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางด้านชีวภาพ พรรณไม้และสัตว์ป่าหายากนานาชนิด เช่น ช้าง เลียงผา หมูป่า เลือดปลา กระต่าย (Salamander) นกพันธุ์ต่าง ๆ มากมาย

ดังนั้นจึงเป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่นิยมชมชอบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ทำให้บริษัททัวร์ต่าง ๆ ที่มีสำนักงานอยู่ในตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่ได้จัดกิจกรรมนำเที่ยวแบบเดินป่า (trekking tour) ขึ้นหลายเส้นทางในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดังซึ่งมีเส้นทางที่บริษัททัวร์นิยมนำนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเข้าไปท่องเที่ยวมากที่สุด 2 เส้นทาง คือ

1. เส้นทางที่ 1 จากโป่งเดือด → บ้านโป่งน้อย → บ้านแม่หมาไน (พักค้าง 1 คืน) → บ้านปางปาคา (นั่งช้าง) → ล่องแพลำน้ำแม่แตง → บ้านสบก้าย รวมระยะทางประมาณ 18 กิโลเมตร รวมการเดินทาง 2 วัน 1 คืน

2. เส้นทางที่ 2 จากบ้านแม่สะ → โป่งเดือด → บ้านโป่งน้อย → บ้านปากกล้วย → บ้านป่าข้าวหลาม (พักค้างคืน 1 คืน, นั่งช้าง) → ล่องแพลำน้ำแม่แตง

จากข้อมูลทั่วไปอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ประจำปีเดือนสิงหาคม 2543 (2543: 1) ระบุว่า มีจำนวนนักท่องเที่ยวในแต่ละเดือนประมาณ 400-500 คน สามารถสร้างรายได้ให้กับบริษัททัวร์ต่าง ๆ อย่างมากมาย ทำให้ชาวบ้านในท้องถิ่นเส้นทางท่องเที่ยวแบบเดินป่าดังกล่าวได้มองเห็นถึงผลประโยชน์และรายได้ที่เกิดขึ้นจากการที่บริษัททัวร์ต่าง ๆ ที่เข้ามาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติของชุมชน แต่มิได้ให้ผลประโยชน์ตอบแทนกลับมายังชุมชนแต่อย่างใด ขณะเดียวกันกลับสร้างปัญหาตามมาภายหลัง ทำให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สวยงาม เช่น ปัญหาขยะที่เกิดขึ้นในระหว่างเส้นทางท่องเที่ยว ปัญหาการนำไม้ไผ่ ออกนอกพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง และมีการลักลอบตัดไม้ไผ่ในพื้นที่อุทยานฯ เพื่อมาประกอบ

แพ้วบริการแก่นักท่องเที่ยว ทำให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติอย่างมาก ตลอดจนการขาดจรรยาบรรณที่ดีของมัคคุเทศก์จากต่างถิ่นที่ปฏิบัติต่อนักท่องเที่ยว และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องยังขาดความรู้ที่จะแนะนำเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างถูกต้อง ดังปรากฏในรายงานการค้นคว้าการดำเนินโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างรายได้และแก้ไขปัญหาสภาพแวดล้อมโดยการถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแก่ประชาชนท้องถิ่น โดย เทพพงษ์พานิช และคณะ (2543: 3) ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงปัญหาและความขัดแย้งจากการใช้ประโยชน์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างถูกต้องของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว และการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแต่ละขั้นตอนและกิจกรรมการบริการต่าง ๆ ตลอดจนการขาดความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ผู้วิจัยจึงจะทำการวิจัยถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Objectives of the Study)

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อทราบถึงลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อระบุถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ (Expected Results)

การวิจัยครั้งนี้ คาดว่าจะเป็นประโยชน์สำหรับบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. ผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติงานของอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จะได้นำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในท้องถิ่นต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

2. คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลป่าเป้า องค์การบริหารตำบลกี้ดช้าง อำเภอมะเณง จังหวัดเชียงใหม่ จะได้นำผลการวิจัยไปใช้ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

3. ผู้ที่สนใจจะได้นำผลการวิจัยครั้งนี้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตและข้อจำกัดของการวิจัย

(Scope and Limitation of the Study)

1. การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาในประเด็นการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอมะเณง จังหวัดเชียงใหม่ ใน 8 กิจกรรมคือ

- 1.1 การให้บริการที่พักแก่นักท่องเที่ยว
- 1.2 การจัดบริการด้านอาหารและเครื่องดื่ม
- 1.3 การจัดบริการด้านเช่าแพ
- 1.4 การจัดบริการด้านนั่งช้างท่องเที่ยว
- 1.5 การเป็นมัคคุเทศก์/ไกด์ท้องถิ่น นำเที่ยวธรรมชาติ
- 1.6 การเป็นลูกหาบท่องเที่ยวเดินป่า
- 1.7 การจัดบริการด้านการแสดงประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น
- 1.8 การจัดบริการด้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจากท้องถิ่น

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอมะเณง จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดจนการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในชุมชน ผู้ให้ข้อมูลคือ หัวหน้าครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านหรือชุมชน ซึ่งเป็นเส้นทางเดินป่าของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอมะเณง จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย

- 2.1 บ้านแม่สะ หมู่ 8 ตำบลป่าเป้า อำเภอมะเณง จังหวัดเชียงใหม่
- 2.2 บ้านโป่งน้อย หมู่ 8 ตำบลป่าเป้า อำเภอมะเณง จังหวัดเชียงใหม่
- 2.3 บ้านแม่จอก หมู่ 8 ตำบลป่าเป้า อำเภอมะเณง จังหวัดเชียงใหม่
- 2.4 บ้านโป่งเค็ด หมู่ 7 ตำบลป่าเป้า อำเภอมะเณง จังหวัดเชียงใหม่
- 2.5 บ้านปากส้ว หมู่ 7 ตำบลกี้ดช้าง อำเภอมะเณง จังหวัดเชียงใหม่
- 2.6 บ้านป่าข้าวหลาม หมู่ 7 ตำบลกี้ดช้าง อำเภอมะเณง จังหวัดเชียงใหม่

2.7 บ้านแม่หมาไน หมู่ 7 ตำบลกี้ดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

2.8 บ้านโป่งแง่น หมู่ 3 ตำบลกี้ดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

2.9 บ้านปางป่าคา หมู่ 7 ตำบลกี้ดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ผู้วิจัยได้เข้าไปอยู่ร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่ทำการวิจัย เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ในระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2544 ถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2545 จากจำนวนหมู่บ้าน 9 หมู่บ้าน รวม 118 ครัวเรือน มีจำนวนประชากรทั้งหมด 912 คน ดังนั้นผลการวิจัยจึงเป็นจริงในช่วงระยะเวลาดังกล่าวเท่านั้น

นิยามศัพท์ (Definition of Terms)

ประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยน้ำดัง หมายถึง ราษฎรชาวไทยและชาวไทยภูเขาเผ่าต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่ บ้านแม่สะระ บ้านโป่งน้อย บ้านแม่จอก บ้านโป่งเค็ด ตำบลป่าแป๋ และบ้านปากกล้วย บ้านป่าข้าวหลาม บ้านโป่งแง่น บ้านแม่หมาไน บ้านปางป่าคา ตำบลแม่กี้ดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งตั้งอยู่บนเส้นทางนำเที่ยวแบบเดินป่าสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อการศึกษาชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจกระทำการให้บรรลุจุดหมายของกลุ่มนั้น ทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบต่อกลุ่มดังกล่าว

การจัดบริการสำหรับการท่องเที่ยว หมายถึง การจัดการให้สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในขณะที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมทั้งสิ่งบริการที่รองรับก่อนและหลังการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความสะดวกสบายและตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐาน

การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การมีส่วนร่วมในการคิดค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาการร่วมกันในการวางแผนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนและการปฏิบัติงาน ตลอดจนการติดตามประเมินผลงานการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน

บทที่ 2

การตรวจเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (REVIEW OF RELATED LITERATURES)

การวิจัยเพื่อศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ในครั้งนี้ อาศัยกรอบแนวความคิดของการวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ดังนี้

แนวความคิดเรื่องนิเวศวิทยามนุษย์

แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นโยบายด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

แนวความคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

แนวความคิดเรื่องนิเวศวิทยามนุษย์

ความคิดทางนิเวศวิทยายอมรับว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ (Ecosystem) ซึ่งมีความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างสิ่งมีชีวิต ได้แก่ มนุษย์ ป่าไม้ สัตว์ป่า และสิ่งมีชีวิตต่างๆ ซึ่งประกอบเป็นระบบนิเวศอยู่ภายใต้การโยงใยของระบบเชื่อมโยงต่าง ๆ ที่สร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นในระบบนิเวศ มนุษย์จึงมีความจำเป็นที่ต้องพึ่งพาและอาศัยอยู่ในระบบนิเวศ อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมของมนุษย์อันเกิดจากระบบสังคมซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความสมดุลของระบบนิเวศ การจัดการ การที่มุ่งหวังให้เกิดความสมดุลจึงมุ่งถึงการที่จะทำให้มนุษย์สามารถอาศัยอยู่และพึ่งพิงกับระบบนิเวศโดยไม่มีการทำลาย

Hawley (1950: 15) ได้ให้คำนิยาม นิเวศวิทยาของมนุษย์ว่าเป็นการศึกษาแนวทางการอยู่รวมกลุ่มของมนุษย์ เพื่อความอยู่รอดในพื้นที่หนึ่ง ๆ และมนุษย์ถือได้ว่าการพัฒนาการที่เหนือสัตว์และพืช มนุษย์ไม่อยู่ในระบบนิเวศตามธรรมชาติ แต่มนุษย์จะอาศัยเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการต่อสู้กับสภาพแวดล้อม ตลอดจนมีสถาบันตามลักษณะวัฒนธรรมและการอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นสังคม

นาท คัมภีร์วิรุฬห์ และพลทรัพย์ สมุทรสาคร (2538: 42) กล่าวไว้ว่าจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี จะกลายเป็นปัจจัยสนับสนุนให้มีการเพิ่ม จำนวนของประชากรอย่างรวดเร็วในลักษณะของการเติบโตแบบทวีคูณ โดยมีการทำนายไว้ว่า พ.ศ. 2543 (ค.ศ. 2000) ประชากรของโลกจะเพิ่มเป็น 7,000 ล้านคน จากเหตุการณ์ดังกล่าวจะทำให้มีการใช้ทรัพยากรของโลกอย่างฟุ่มเฟือย นอกจากนี้การขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ยังเป็นตัวเร่งให้มีการบุกคั่นนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์อย่างมากมายส่งผลทำให้เกิดปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง เกิดมลภาวะ เช่น อากาศเป็นพิษ น้ำเสีย การพังทลายของดิน รวมทั้งการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์อาจกล่าวได้ว่ามนุษย์เปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมจนเสียภาวะสมดุล ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสถานะแวดล้อมในระดับภูมิภาคและระดับโลก ซึ่งตรงกับที่ มนัส สุวรรณ (2539: 27) กล่าวว่ามนุษย์และธรรมชาติมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งและแน่นแฟ้น อันเป็นความสัมพันธ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด เริ่มจากความสัมพันธ์ที่มนุษย์ถูกควบคุมโดยธรรมชาติในสมัยก่อน มาเป็นความสัมพันธ์แบบมนุษย์เอาชนะธรรมชาติและในบางพื้นที่บนพื้นโลกมีลักษณะความสัมพันธ์แบบมนุษย์กำลังถูกทำลายโดยธรรมชาติ สาเหตุที่สำคัญของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เนื่องจากการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของจำนวนประชากรโลก โดยมีใช่เป็นการเพิ่มเพียงปริมาณเท่านั้น แต่เป็นการเพิ่มความต้องการทั้งในสิ่งที่จำเป็นและไม่จำเป็นสำหรับชีวิต เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด ถึงแม้ว่าบางชนิดจะสามารถสร้างเสริมขึ้นได้ก็ตาม แนวโน้มว่าปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติจะทวีความเข้มข้นและมีความรุนแรงยิ่งขึ้น และในระบบนิเวศทุกระบบย่อมมีขีดจำกัดของธรรมชาติอยู่ถ้ามนุษย์ทำกิจกรรมใดเกินขอบเขตของธรรมชาติแล้ว ย่อมเกิดผลเสียต่อมนุษย์มากกว่าผลดีตัวอย่าง เช่น การเปลี่ยนสภาพป่าให้เป็นพื้นที่เพาะปลูก เมื่อป่าที่มีลักษณะดินเหมาะสมแก่การเพาะปลูกถูกเปลี่ยนไปใช้ทำการเพาะปลูกต่อไปจนหมดสิ้น ก็จะเป็นการสร้าง ความไม่สมดุลให้แก่ธรรมชาติ และยังเกิดผลเสียให้แก่มนุษย์ในไม่ช้า เช่น การพังทลายของดิน การขาดแคลนน้ำ ฝนไม่ตกต้องตรงตามฤดูกาล เป็นต้น

นอกจากนี้ในทางนิเวศวิทยาชี้ให้เห็นว่า ป่าไม้ช่วยให้ระดับน้ำฝนมีปริมาณสูงพอที่จะทำให้พืชต่าง ๆ อยู่ได้ การทำลายป่าไม้ ไม่ใช่ทำให้การระเหยของน้ำในดินเร็วขึ้นเท่านั้น แต่จะทำให้ปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมาน้อยลงด้วย เพราะป่าไม้สามารถทำให้ความชื้นหมุนเวียนกลับเข้าไปในบรรยากาศได้โดยการระเหย จับตัวเป็นเมฆและกลั่นตัวเป็นฝนตกลงมา การศึกษาเรื่องนี้พบว่า การระเหยกลับของน้ำจากป่าไม้ 2.5 ไร่ (1 เฮกเตอร์) มีปริมาณเท่ากับการระเหยของน้ำ 2,500 แกลลอนต่อวัน เป็นการสร้างระบบธรรมชาติในการนำน้ำกลับมาใช้ ถ้าไม่มีป่าไม้ การนำความชื้นกลับเข้ามาในธรรมชาติก็จะหยุดชะงักไป ทำให้น้ำต้องสูญเสียไปจากระบบนิเวศอย่างรวดเร็ว การเกิดพายุ

ก็สามารถทำให้เกิดการหมุนเวียนของน้ำเกิดขึ้นได้บ้าง แต่ไม่สมบูรณ์เท่าป่าไม้ (มุกดา สุขสมาน, 2538: 59) ป่าในทางนิเวศวิทยาถือว่าเป็นสังคมของพืชและสัตว์ องค์ประกอบของป่าจึงมีได้มีแต่ต้นไม้ใหญ่ ยังมีไม้เล็กไม้น้อย สัตว์เล็กสัตว์น้อย ดิน น้ำ และแร่ธาตุต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบ จึงทำให้เกิดการผลิตที่รักษาระดับดุลยภาพทางนิเวศวิทยาไว้ได้ การใช้ป่าของมนุษย์ไม่ได้แต่เพียงการใช้ไม้ หรือการใช้พื้นที่เพื่อการเกษตรกรรมเท่านั้น หากยังรวมไปถึงการใช้ทรัพยากรทั้งหมดที่รวมเป็นป่า ป่าเป็นบ่อเกิดของรายได้และอาชีพมากมายและทรัพยากรที่มีค่าในป่าก็เป็นที่ต้องการของมนุษย์ทั้งภายในและภายนอกชุมชนที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงป่า รวมทั้งการใช้ป่าให้เป็นแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในปัจจุบันนี้ด้วย

แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากรายงานการวิจัยของ สรวิชาติ อาสาสรรพกิจ (2542: 10) การศึกษาเพื่อหาปัจจัยในการกำหนดความพร้อมของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวเชิงนิเวศในภาคเหนือตอนบน ได้ประมวลสรุปไว้ว่า “การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมน้อยที่สุด มีความเชื่อมโยงสอดคล้องกันทั้งด้านการพัฒนาและด้านการตลาด ที่จะนำพานักท่องเที่ยวมาชื่นชมทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้นๆ ได้เป็นประจำสม่ำเสมอ อันจะส่งผลให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจที่ตอบสนองต่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและสังคมอย่างต่อเนื่อง” ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดที่ได้มีการบันทึกไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

การประชุม Globe' 90 ณ ประเทศแคนาดา ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า “การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน” หมายถึง การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบันโดยที่มีการป้องกันและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วย การท่องเที่ยวนี้มีความหมายถึง การจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพในขณะที่สามารถรักษาลักษณะทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศได้ด้วย

การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา หรือการประชุม EARTH SUMMIT ที่กรุง ริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบไม่ว่าจุดหมายปลายทางจะเป็นที่ใด จะเป็นกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็ก ทั้งในเมืองและชนบท

Robert Cleverdon และ WTO ใน Ecotourism Network Newsletter (อ้างในการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542: 4) เสนอว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการ

ปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลัง ด้วยการจัดการท่องเที่ยวที่มีความหมายต่อการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย ทั้งนี้แนวความคิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมุ่งเน้นให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวม ปรับสภาพการจัดการเพื่อเข้าสู่ยุคใหม่ ของกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ขอบเขตการพัฒนาจึงครอบคลุมทุกส่วนของการท่องเที่ยว คือ

1. กิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องดำรงอยู่ได้
2. มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมเยือนอย่างสม่ำเสมอ
3. ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาความดึงดูดใจไว้ได้ไม่เสื่อมคลาย
4. กิจกรรมการบริการมีกำไร แม้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการอยู่เสมอ

เสมอ

5. ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม ต้องไม่มีหรือมีน้อยที่สุด

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี อังในศรัณย์ เลิศรักษมงคล (2540: 12) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า “หมายถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีลักษณะของการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วัฒนธรรมที่ดี ได้เข้าใจคุณค่าอันสูงส่งของวัฒนธรรมนั้นจะเป็นสิ่งก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ทำให้คนไทยมีความรู้มากขึ้น ได้รายได้จากความรู้และนักท่องเที่ยวได้อัตถประโยชน์จากพุทธศาสนา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้มีคุณภาพของการพัฒนาเกิดขึ้น

พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ (2540: 3) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า “หมายถึงการท่องเที่ยวที่มีได้ทำลายทรัพยากรท่องเที่ยวให้หมดเปลืองหรือหมดไป ยังคงเป็นทรัพยากรที่ดึงดูดใจให้มีการท่องเที่ยวได้อย่างไม่มีวันหมดสิ้น”

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542: 7) ได้เสนอไว้ทางวิชาการว่า “การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวของกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเยือนสม่ำเสมออย่างเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลยอย่างสิ้นเชิง” โดยมีลักษณะสำคัญอยู่ 6 ประการ ดังต่อไปนี้

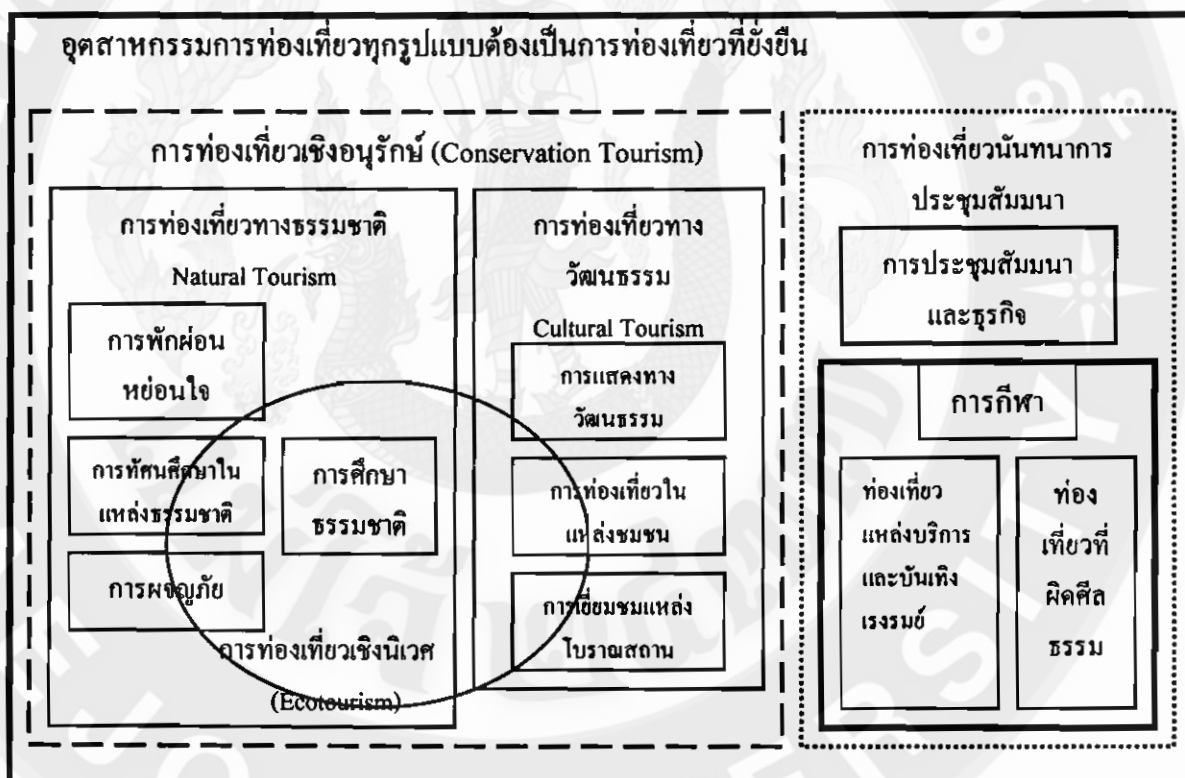
1. เป็นการท่องเที่ยวทุกประเภท ทั้งแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม
2. เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่า และความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว
3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการรับผิดชอบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว
4. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม
5. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
6. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นและคืนประโยชน์สู่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น ด้วย

แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

หลังจากที่สถาบันการศึกษา นักวิชาการ และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้นำเสนอแนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่สังคมไทยเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2530 และเมื่อปี พ.ศ. 2538-2539 ททท. ได้ประกาศนโยบายชั่วคราวสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งในปี พ.ศ. 2539 ททท. ได้ว่าจ้างให้สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วท.) ทำการศึกษาเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศไทยขึ้น ทำให้สังคมมีความสนใจและตื่นตัวในเรื่องดังกล่าวอย่างมาก และจากการศึกษาวิจัยในครั้งนั้นพบว่า นักวิชาการ ผู้รู้ นักธุรกิจเอกชน ได้นำเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นเอกสาร บทความ บทสัมภาษณ์ไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ “การท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ธรรมชาติและระบบนิเวศเป็นหลักโดยมีส่วนประกอบของวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศนั้น ๆ รวมอยู่ด้วย ทั้งนี้รูปแบบของกิจกรรมและกระบวนการต้องส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมสังคมน้อยที่สุด และต้องนำไปสู่การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม และสังคม ก่อให้เกิดการเรียนรู้และจิตสำนึกที่ดีต่อผู้เกี่ยวข้อง รวมทั้งการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างแท้จริง ซึ่งมีแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสำคัญ สมควรที่จะได้นำเสนอไว้ในที่นี้ ดังต่อไปนี้

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540: 7) ได้กำหนดไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบหรือส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือ การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และระบบนิเวศมีการจัดการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม มีการให้การศึกษาแก่ผู้ท่องเที่ยว และเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเน้นที่การศึกษาธรรมชาติ และระบบนิเวศ โดยมีส่วนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติหรือระบบนิเวศนั้น ไม่ว่าจะเป็นชุมชน วัฒนธรรม หรือการผจญภัยเล็กน้อยเข้ามาเป็นส่วนเสริม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงยังมีสัดส่วนไม่มากนักในกระบวนการท่องเที่ยว (ดังภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 รูปแบบการท่องเที่ยวในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

ที่มา : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, (2540: 7)

พร้อมกันนี้ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540: 12) ให้คำจำกัดความของ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวโดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ ได้กำหนด องค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ที่ประกอบด้วย ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรม และด้านองค์กร ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ของแหล่งนั้น ดังนั้นองค์ประกอบพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ

2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการที่มีการรับผิดชอบต่อ สิ่งแวดล้อมและสังคมมีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต ดังนั้นองค์ประกอบด้านการจัดการ จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน

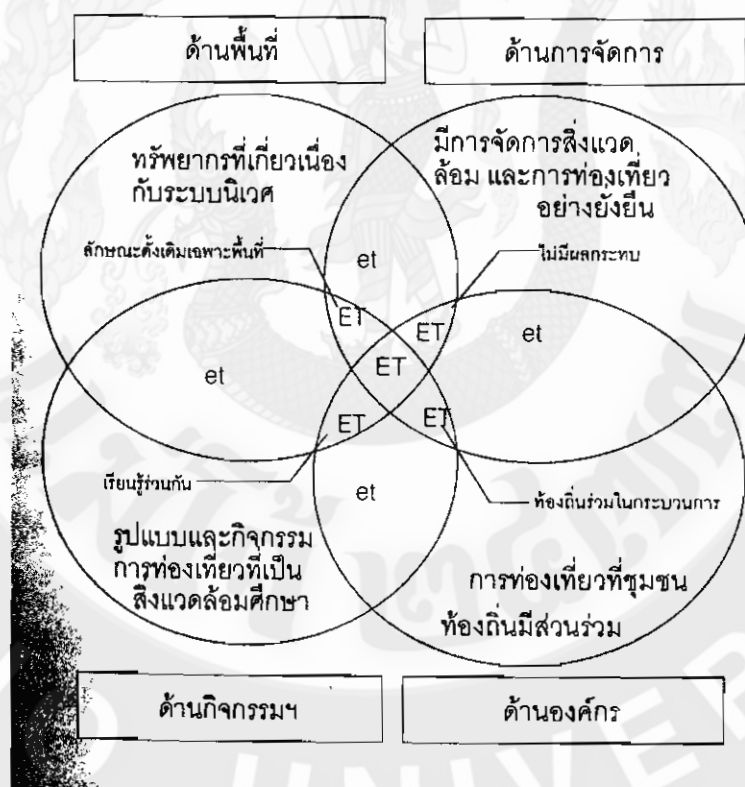
3. องค์ประกอบด้านกิจกรรม เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการ เรียนรู้ โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชน ท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น องค์ประกอบด้านกิจกรรม จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา

4. องค์ประกอบด้านองค์กร เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน และประชาชนท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมเกือบลดอดกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยประโยชน์ต่อท้องถิ่นที่ได้ หมายความว่ารวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนในการควบคุมพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจากระดับรากหญ้าจนถึงการปกครองท้องถิ่นและอาจรวมไปถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น องค์ประกอบองค์กร จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

กราเดซ พัทธวิเชียร (2542: 8) กล่าวถึงแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า เป็นกระบวนการและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของผู้มี

ส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด โดยเฉพาะชุมชนต้องได้รับผลประโยชน์ ร่วมในการตัดสินใจ ต้องเป็นการศึกษา ในขณะที่เดียวกันต้องเน้นในพื้นที่ที่เป็นธรรมชาติหรือมีระบบนิเวศเป็นหลัก หรือกล่าวโดยสรุปคือ เป็นกิจกรรมประเภทหนึ่งซึ่งมุ่งเน้นความรู้และความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้ ต้องไม่ละเลยองค์ประกอบในเชิงวัฒนธรรม ชุมชนและสังคม

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539: 26) ได้ให้นิยามของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ คือ การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาชั้นชม และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรู้และรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ

ภาพที่ 2 หลักการพื้นฐานที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

หมายเหตุ : ET, ET, et แสดงความเข้มข้นของการท่องเที่ยวแบบ Ecotourism

ที่มา: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540: 11)

สุรเชษฐ์ เชษฐมาต และครรรณี เอ็มพันธุ์ (2542: 24) อธิบายว่าในหลักการสากล การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีองค์ประกอบดังนี้

1. การท่องเที่ยวที่เกิดผลกระทบคือ สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม น้อยที่สุด หรือไม่ก่อให้เกิดผลกระทบเลย
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรเน้นเรื่องธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นจุดประชาสัมพันธ์ ส่งเสริม ไม่เน้นเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นจุดขาย
3. ต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ ในเรื่องการให้ความรู้ความเข้าใจแก่คนที่มาเยือน สร้างจิตสำนึก เพิ่มพูนประสบการณ์ ได้ประสบการณ์และมีคุณภาพ
4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ผลตอบแทนกลับคืนแก่แหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวมาเยือน อาทิ ค่าผ่านเข้าชม ค่าเช่า เพื่อพื้นที่จะได้มีรายได้กลับไปทำนุบำรุงสถานที่
5. ให้ประโยชน์ เปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ได้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและอื่น ๆ ซึ่งเห็นว่าเป็นส่วนที่ขาดที่สุด เนื่องจากต้องมีความเข้าใจกันระหว่างผู้ประกอบการกับชุมชน

อุไรวรรณ คันทิมขง (2542: 38) ได้ยกตัวอย่างการพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่หลีเจียงประเทศจีน ว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี เนื่องจากเริ่มต้นจากการวางผังแม่บทการใช้พื้นที่หรือการ Zoning แล้วดำเนินการตามที่ได้วางผังไว้นั้นอย่างจริงจัง

Robert Greifengberg อ้างใน สรัสวดี อชสาสรรพกิจ (2542: 17) เจ้าของ สยามซาฟารี ภูเก็ต ซึ่งเป็นบริษัทที่ได้รับรางวัลเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและรายการนำเที่ยว ที่เป็นการนำเที่ยวเชิงนิเวศในระดับนานาชาติจากหลายสถาบัน ได้แก่ Thailand Tourism Award: Best Tour Program, 2539. British Airways Award : Tourism for Tomorrow, 2540 PATA Grand Award : Green Leaf Environmental Gold Grand Award, 2542. ได้ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่าง ระหว่างการท่องเที่ยวแบบมวลชน กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

การท่องเที่ยวแบบมวลชน	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- จำนวนนักท่องเที่ยวในแต่ละครั้งมาก - ไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักอย่างดีแล้ว - ลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานสูง - ผลประโยชน์ไปยังคนเพียงบางกลุ่มซึ่งเป็นกลุ่มเล็ก ๆ - ได้กำไรสูง - ภาคธุรกิจพยายามที่จะหาทำกำไรสูงสุดให้แก่ตนเอง - มัคคุเทศก์ เป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องทั่วไป - มัคคุเทศก์ต้องอาศัย หรือหวังค่านายหน้าจากการซื้อ-ขายสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว - ธุรกิจเกิดขึ้นเร็วเติบโตเร็วและจะตกลงอย่างรวดเร็วเช่นกัน เป็นการเจริญเติบโตในระยะสั้น ๆ ไม่ยั่งยืน - มักจะนำนักท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นประจำ ดังนั้นผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจึงจำกัดอยู่ในเฉพาะพื้นที่นั้น ๆ และบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการรับผลประโยชน์ก็จำกัดไปด้วย	- จำนวนนักท่องเที่ยวในแต่ละครั้งไม่มาก - ไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่ยังไม่เป็นที่รู้จัก และหรือรู้จักแล้วบ้าง - ไม่มีการลงทุนหรือลงทุนในโครงการสร้างพื้นฐานน้อยมาก - ผลประโยชน์แบ่งปันไปยังชุมชน และหมุนเวียนอยู่ในชุมชนมากกว่า - กำไรไม่เฉพาะเป็นตัวเงินแต่ อาจเป็นประโยชน์อื่นใดต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมได้และบางครั้ง ไม่มีกำไรในทางการเงินเลย - กำไรที่ได้ถูกนำไปใช้ในการลงทุนในพื้นที่ที่จะสร้างความยั่งยืนแก่สิ่งแวดล้อมและสังคม - มัคคุเทศก์ จะต้องมีความรู้เฉพาะทาง - มัคคุเทศก์ไม่ต้องอาศัยหรือหวังค่านายหน้าจากการซื้อ-ขาย สินค้า และบริการด้านการท่องเที่ยว - ธุรกิจเป็นธุรกิจที่ทำมาหากินได้ยาวนานและยั่งยืน - การท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถกระจายตัวไปทั่วพื้นที่อย่างกว้างขวาง ดังนั้นพื้นที่มากมายหลายแห่งจะได้รับผลประโยชน์ไปพร้อม ๆ กับผลประโยชน์กระจายตัวไปยังผู้ที่เกี่ยวข้องได้ในวงกว้างกว่า

การท่องเที่ยวแบบมวลชน	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- ผลประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยวแบบมวลชนอาจได้รับน้อยกว่าที่คาดคิด และส่วนใหญ่ต้องกลับไปเป็นการลงทุนโครงสร้างพื้นฐาน และไม่น้อยที่เกี่ยวข้องส่งกลับไปยังบริษัทแม่ที่อยู่ต่างประเทศ - ส่วนใหญ่ต้องมองหาจุดขายหรือแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ ตลอดเวลา เนื่องจากมีช่วงเวลาในการทำธุรกิจ สั้นไม่ยั่งยืนนั่นเอง - การท่องเที่ยวแบบมวลชนต้องหันกลับมาดำเนินธุรกิจที่คำนึงถึงสภาพแวดล้อมชุมชนและสังคมเพิ่มมากขึ้น หากไม่โลกจะขาดแคลนแหล่งท่องเที่ยวที่ดีในอนาคต	- ผลประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถจะมีมากกว่าที่คาดคิด กล่าวคือสามารถช่วยเหลือกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้ผลประโยชน์และความช่วยเหลือต่าง ๆ ควรอยู่ในชุมชน ท้องถิ่นที่มีการนำเที่ยวเข้าไป เป็นส่วนใหญ่ - การท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถใช้พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเดิมซ้ำและซ้ำอีกหากมีการบริหารจัดการที่ดีและจะเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน - ส่วนสำคัญและที่น่าเป็นห่วงที่สุดคือการปฏิบัติที่ถูกต้องตามแนวคิด และองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังไม่ได้ถูกนำมาใช้กันอย่างจริงจัง

The Ecotourism Society (1996: 124) ได้ให้ความหมาย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่าเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบไปยังแหล่งธรรมชาติซึ่งจะช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และปรับปรุงสวัสดิการของผู้คนให้ดีขึ้น

James Butler จาก University of Alberta, Canada ได้บรรยายไว้ในการประชุมวิชาการเรื่อง “นิเวศวิทยา” : ความจำเป็นในทศวรรษนี้” เมื่อวันที่ 8 กันยายน 2538 จังหวัดเชียงใหม่ ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องมีคุณลักษณะสำคัญ 8 ประการ ดังนี้

1. ต้องให้การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยวก่อนเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยว เช่น การจัดบรรยายในเรื่องเกี่ยวกับพื้นที่ ความเปราะบางของระบบนิเวศ และการปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบริเวณที่จะเข้าไป เป็นต้น

2. ต้องไม่ทำให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้น ๆ เสื่อมค่าลง เช่น ไม่หักเหกิ่งก้านกิ่งหักหักออกจากถ้ำ ไม่เก็บพืชพันธุ์ธรรมชาติที่หายากออกมาจากแหล่งของมัน หรือมีลักษณะที่ดูถูกดูแคลนวัฒนธรรมประจำถิ่นนั้น ๆ

3. ต้องให้ความสนใจในคุณค่าที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ไม่ใช่การสร้างขึ้นใหม่ สนใจเฉพาะคุณค่าที่แท้จริงเท่านั้น เช่น การขึ้นไปเที่ยวชมและพักบนเขาใหญ่เพื่อตีกอล์ฟ เป็นต้น

4. ต้องมองคนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ต้องไม่มองแยกส่วนและไม่เปลี่ยนแปลงธรรมชาติให้มาสอดคล้องกับความต้องการของคน เช่น สร้างถนนคอนกรีตอย่างดีเพื่อเข้าไปยังพื้นที่ป่าเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกแก่คน เป็นต้น

5. ชีวิตป่า สิ่งแวดล้อม และคนท้องถิ่น ต้องได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกล่าวคือ ต้องมีประโยชน์ส่วนหนึ่งกลับไปบำรุงรักษาชีวิตป่าและสิ่งแวดล้อม และคนท้องถิ่นได้รับผลทางเศรษฐกิจ สังคม จากการดำเนินการดังกล่าว

6. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นประสบการณ์ตรงของมนุษย์ที่จะได้รับจากธรรมชาติ วัฒนธรรม สังคมและวิถีชีวิต การท่องเที่ยวถือเป็นการแลกเปลี่ยนด้านประสบการณ์ ทั้งทางวัฒนธรรม วัฒนธรรม สังคม และวิถีชีวิตของคนบนโลก

7. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่เป็นไปในเชิงศึกษาธรรมชาติ วัฒนธรรม สังคม วิถีชีวิต มากกว่า ความมัน ความเสี่ยง หรือการแข่งขัน เช่น การแข่งแรลลี่ไม่น่าจะใช้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นต้น

8. ต้องเป็นการท่องเที่ยว ที่คำนึงถึงความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่และสังคมวัฒนธรรม เช่น การท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกาะที่มีชื่อเสียงมากของไทย เป็นต้น

สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยความร่วมมือของ CIDA & AIDAB ได้จัดการประชุมนานาชาติเรื่อง Ecotourism : Concept, Design and Strategy ขึ้น เมื่อวันที่ 6-8 กุมภาพันธ์ 2538 โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย ทวีปยุโรป ไทย และประเทศต่าง ๆ ในภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก ร่วมสัมมนา 250 คน ที่กรุงเทพฯ ซึ่งที่ประชุมดังกล่าวได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างชัดเจน และเป็นเอกภาพ ดังนี้

1. Nature Based : การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ทั้งด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ด้านภูมิศาสตร์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี โดยต้องยึดหลักสำคัญที่ว่า เราจะต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเหล่านั้นไว้ให้ดีที่สุด เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

2. Sustainably Managed : การท่องเที่ยวทุกประเภทต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ประเทศทุกประเทศท้องถิ่นทุกท้องถิ่นจำเป็นต้องพยายามจัดการท่องเที่ยวของตนโดยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสภาพสิ่งแวดล้อม หรือ กระทบให้น้อยที่สุด

3. Inclusive of Social and Cultural Aspects : การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมถึง การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ค่านิยม ตลอดจนวิถีชีวิต เอกลักษณ์ของท้องถิ่นและประเทศซึ่งเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลายเท่านั้น

4. Environmentally Educative : การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องให้การศึกษาทั้งต่อนักท่องเที่ยวและประชากรในท้องถิ่น เป็นการศึกษที่ต้องการจะหยั่งรากลึกลงในจิตสำนึกของแต่ละคนให้ตระหนักถึงความจำเป็น และความสำคัญอย่างยั่งยืนว่าในอันที่จะทุนอุดมไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัว

5. Benefit and Involvement of Local People : การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เน้นตรงจุดที่ว่าการจัดการท่องเที่ยว ประชาชนบนพื้นที่จะต้องมีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ และสามารถได้รับผลประโยชน์จากกำไรของการท่องเที่ยว ซึ่งถือว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกุญแจสำคัญไขไปสู่การกระจายรายได้นั่นเอง

6. Product Authentic : การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากมุมมองเชิงตลาด มีจุดเน้นที่ว่าผลิตภัณฑ์คือทัวร์ต่าง ๆ นั้น จะต้องเป็นทัวร์ที่มีลักษณะครบตามเกณฑ์ มิใช่การนำเอาชื่อ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไปติดบนผลิตภัณฑ์เดิมเท่านั้น

7. Tourist Satisfaction : ความพอใจของนักท่องเที่ยว นับเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นักท่องเที่ยวที่พอใจจึงจะกลับมาเที่ยวอีก กิจกรรมที่บริษัททัวร์เสนอแก่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องเป็นกิจกรรมที่ตรงหรือเกินความคาดหวังของนักท่องเที่ยว

สิริกุล บรรพพงศ์ อ่างในสวัสดิ์ อาสาสรรพกิจ (2542: 21) สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ได้ให้ความเห็นว่า นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถแบ่งได้ตามระดับความสนใจในธรรมชาติเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มนักธรรมชาติวิทยา ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักในการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ พืชสัตว์ สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ
2. กลุ่มนักท่องเที่ยวผู้รักธรรมชาติ หรือที่รู้จักกันในนาม “นักนิยมไพร” จะมีจุดสนใจหลักที่ความงามของธรรมชาติและวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนท้องถิ่น
3. กลุ่มนักท่องเที่ยวที่ชอบแสวงหาความตื่นเต้น และแปลกใหม่ในสภาพที่ห่างไกลความเจริญและมีความลำบากในการเข้าถึง เช่น แถบลุ่มแม่น้ำอมซอน ป่าปัวนิวกินี หรือ การเดินป่าและตั้งแคมป์บนเทือกเขาหิมาลัย เป็นต้น

4. กลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไปต้องการชื่นชมธรรมชาติ เพื่อเป็นการเสริมความหลากหลายให้กับประสบการณ์ในการท่องเที่ยวของคน

นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ให้ความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และมีปณิธานที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวรูปแบบนี้อย่างมีระบบ สู่มาตรฐานสากล เพื่อให้แข่งขันกับนานาชาติได้ จึงจัดทำการศึกษา เพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในปี พ.ศ. 2541 และจัดทำแผนปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา พร้อมทั้งได้ดำเนินการปรับปรุงแผนปฏิบัติการให้ชัดเจนและครอบคลุมการพัฒนาทุกด้าน จนได้ปรับเป็นแผนปฏิบัติการระดับชาติ (ดูภาคผนวก ข) ส่วนนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้กำหนดนโยบายหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544: 7-8) ดังนี้

1. การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องมีการควบคุมดูแลรักษา และจัดการทรัพยากรให้คงสภาพเดิมเท่าไว้มากที่สุด หลีกเลี่ยงหรือลดเว้นการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่อ่อนไหวง่ายต่อการถูกรบกวนและฟื้นตัวได้ยาก
2. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึงศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ มีการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม และการปรับให้เกิดความสมดุลกับรูปแบบและกิจกรรมเดิมที่มีอยู่ พึงหลีกเลี่ยงความขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ หากเน้นในการแปรประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สู่การจัดการท่องเที่ยวโดยรวม
3. การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึงการพัฒนาด้านการให้การศึกษา สร้างจิตสำนึกที่ดีในการรักษาระบบนิเวศร่วมกัน มากกว่าการมุ่งเน้นความเจริญทางเศรษฐกิจ และการมีรายได้เพียงอย่างเดียว
4. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องให้ความสำคัญการมีส่วนร่วมของประชาชน และองค์กรท้องถิ่น ในการจัดการทรัพยากร การบริการ การแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมชุมชน ในกระบวนการท่องเที่ยว รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา หรือให้ประชาชนมีตัวแทนเป็นคณะกรรมการร่วมในทุกระดับ
5. ให้ความสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นความจำเป็นอันดับต้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ทั้งนี้ ให้องค์กรต่าง ๆ กำหนดบทบาทที่ชัดเจน ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร และกำหนดวิธีการจัดการ ที่เหมาะสม

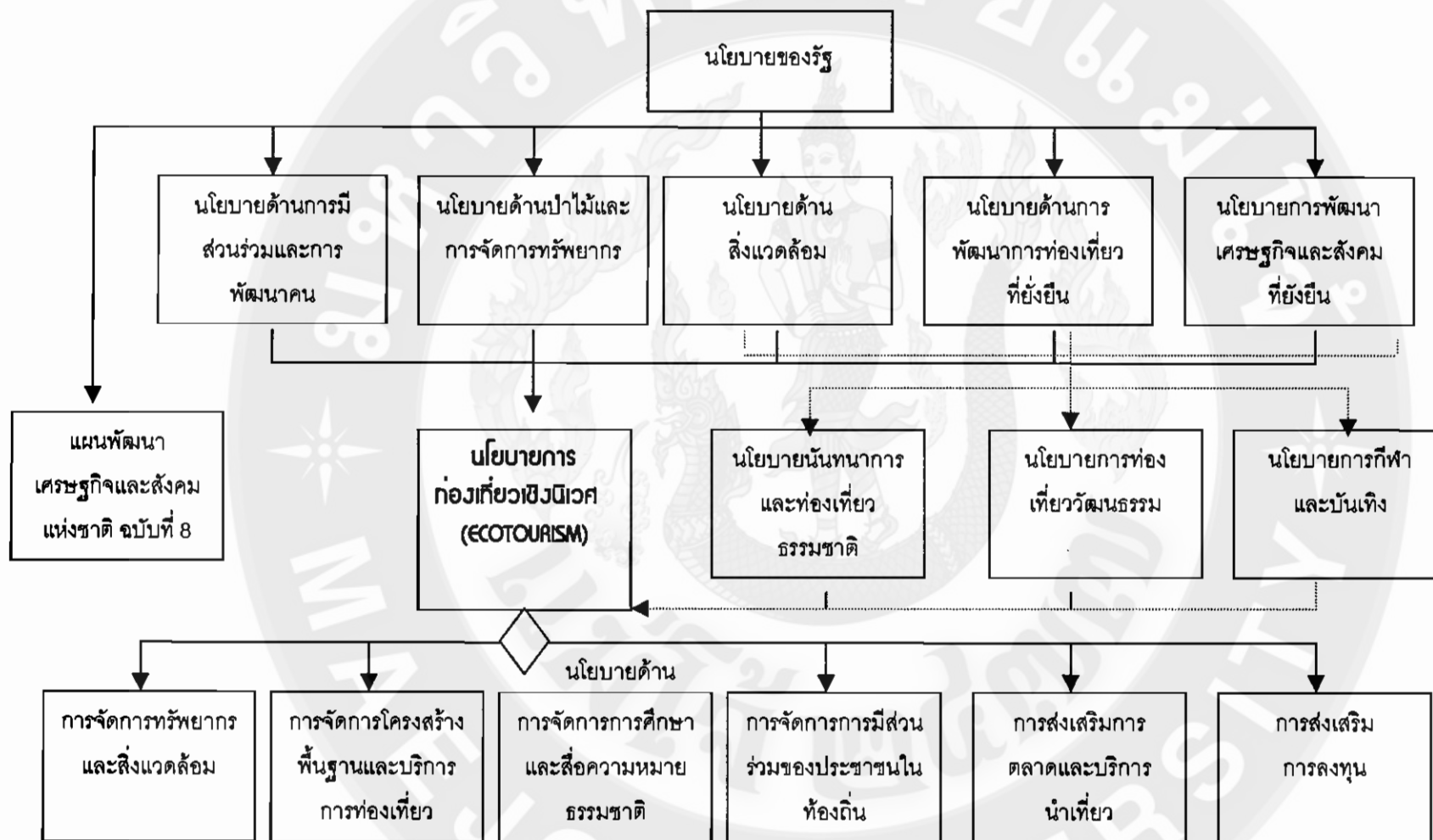
6. นำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เข้าสู่แผนพัฒนาระดับต่าง ๆ อย่างมีความสำคัญ ได้แก่ แผนพัฒนาท้องถิ่น แผนพัฒนาจังหวัดและแผนพัฒนาภาค พร้อมทั้งให้มีการจัดสรรและกระจายงบประมาณอย่างทั่วถึงและเพียงพอ

7. สนับสนุนการศึกษาวิจัย และประเมินผลการพัฒนาอย่างรอบด้าน เพื่อกำหนดแนวทางการจัดการการแก้ไขปัญหา และการปรับปรุงแผนอย่างเป็นขั้นตอน

8. มีการใช้กฎหมายในการควบคุม ดูแล รักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวอย่างเคร่งครัด โดยเน้นการแนะนำตักเตือน และสร้างวินัยการท่องเที่ยวควบคู่ไปด้วย

9. จัดทำแนวทางปฏิบัติ หรือคู่มือการจัดการ (code of conduct) แก่ผู้เกี่ยวข้องเพื่อให้มีการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างถูกต้อง

10. จัดให้มีเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งในแนวตั้งและแนวนอน โดยให้มีการประสานงานด้านข้อมูลข่าวสาร และการจัดการร่วมกันทุกระดับ

ภาพที่ 3 รูปแบบโครงสร้างนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ECOTOURISM)

ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544: 9)

นโยบายด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการจัดการที่ประสานการจัดการในด้านต่าง ๆ ภายใต้อัตลักษณ์พื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และองค์ประกอบในเชิงระบบของการท่องเที่ยว ซึ่งกระบวนการจัดการจะต้องมีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิดและชัดเจนระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างไรก็ตามนโยบายการจัดการได้กำหนดแนวทางด้านต่าง ๆ 6 ด้าน ซึ่งสามารถกำหนดเป็นนโยบายและกลยุทธ์การจัดการที่มีประสิทธิภาพได้ นโยบายเฉพาะด้าน มีดังนี้

1. นโยบายด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

1. กำหนดกรอบการพัฒนาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยมีมาตรฐานที่ชัดเจนให้ยกเลิกการท่องเที่ยวในพื้นที่เปราะบาง สนับสนุนการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีศักยภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกำหนดพื้นที่เหมาะสมในเขตอนุรักษ์
2. สนับสนุนการพัฒนาพื้นที่ธรรมชาติและวัฒนธรรม ที่เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศนอกเขตอนุรักษ์ ในเขตพื้นที่พหุธรรมชาติ พื้นที่เอกชนและเขตชุมชน ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. วางแผนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามขอบเขตของขีดความสามารถที่รองรับได้ โดยการกำหนดเขตพื้นที่ท่องเที่ยวเขตสงวนเพื่อการศึกษาและรักษาสีงแวดล้อม เขตกันชน และเขตพื้นที่พหุ
4. สนับสนุนการพัฒนากลุ่มแหล่งท่องเที่ยว และโครงข่ายการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ระดับกลุ่มพื้นที่ให้มีความเชื่อมโยงและสนับสนุนซึ่งกันและกัน โดยให้มีการกระจายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในระดับที่สามารถทดแทนแหล่งท่องเที่ยวเกินขีดความสามารถในการรองรับได้
5. สนับสนุนการจัดระบบข้อมูลข่าวสารในการเดินทางเพื่อใช้ในการจัดการ การควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยวให้สมดุลกับความสามารถในการรองรับของแต่ละพื้นที่ และการถ่ายเทนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงอย่างเป็นระบบ
6. กำหนดมาตรการการป้องกันและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เข้มงวดมากขึ้น และให้การสนับสนุนการประกอบการที่มีมาตรการถูกต้องเหมาะสมเป็นรูปธรรม
7. สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ในการควบคุมคุณภาพ การตรวจสอบ และการจัดการมลพิษสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยว

8. สนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถของบุคลากร ในการวางแผนและจัดการ ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2. นโยบายด้านการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก

1. กำกับ ควบคุม ดูแล การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ท่องเที่ยว โดยให้เป็นการศึกษาในระบบโรงเรียน ที่ถือเอาการปฏิบัติในสนามเป็นบทเรียนของการศึกษา ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงผลกระทบของกิจกรรมที่มีต่อทรัพยากร สิ่งแวดล้อม

2. จัดให้มีการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและ ทรัพยากรในระบบโรงเรียน และสถาบันการศึกษาวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง โดยมุ่งเน้นให้เกิดความเข้าใจ ที่ถูกต้องด้วยการท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยวในทิศทางที่ยั่งยืน

3. สนับสนุนสื่อสารมวลชนและสื่อข้อมูลข่าวสารอื่น ๆ ที่ส่งเสริมการศึกษา ธรรมชาติและวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สำหรับใช้เป็นข้อมูลคู่มือและอุปกรณ์การเรียนรู้ ของนักท่องเที่ยวตลอดจนผู้เกี่ยวข้อง

4. สนับสนุนงบประมาณในการจัดสื่อความหมายธรรมชาติที่มีคุณภาพในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ

5. ให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชนในพื้นที่ มาสื่อสารกับนักท่องเที่ยว รวมทั้งสนับสนุนให้ประชาชนเป็นมัคคุเทศก์เฉพาะหรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้ ได้รับความรู้อย่างแท้จริง และเป็นการกระจายรายได้ที่เหมาะสม

6. ขยายการให้การศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดและเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งนี้ในระยะต้นให้มุ่งเน้นการพัฒนาความรู้และจิต สำนึกของบุคลากรในภาครัฐและเอกชน ซึ่งมีศักยภาพสูง และมีบทบาทในกระบวนการท่องเที่ยว

3. นโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น

1. พัฒนาแบบแผนการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ตลอดจนรวมถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่น เอกชนและประชาชนทั่วไปในด้านการลงทุน การผลิตสินค้าและบริการ ทั้งนี้ต้องมีความเสมอภาค เป็นธรรมในกรอบที่เหมาะสม สอดคล้องกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ และมี ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

2. สนับสนุนการจัดตั้งข่ายความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในรูปขององค์กรหรือคณะกรรมการระดับชาติ ภูมิภาค และท้องถิ่น โดยมีเครือข่ายครอบคลุมผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนและทุกระดับ โดยให้องค์กรมีขอบเขตความสามารถในการตัดสินใจและดำเนินการอย่างอิสระภายใต้กรอบที่ตอบสนองความจำเป็นในการจัดการแต่ละระดับ

3. เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ และติดตามประเมินผลตลอดจนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งปรับทัศนคติและปรับปรุงขีดความสามารถของหน่วยงานของรัฐให้สามารถร่วมมือและเกื้อหนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น

4. ส่งเสริมการจัดตั้งองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรประชาชน ที่ดูแลด้านสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งที่เป็นนิติบุคคลและไม่เป็นนิติบุคคล

5. แก้ไข ปรับปรุงและพัฒนากฎหมายและระบบงบประมาณของภาครัฐให้สามารถส่งเสริมและเอื้ออำนวยต่อการประสานงานความร่วมมือของหน่วยงานปฏิบัติทุกระดับกับประชาชนท้องถิ่น ตลอดจนกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ในการให้ชุมชนมีโอกาสในการควบคุมกำกับ ดูแล และจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง

6. สนับสนุนพัฒนาศักยภาพของคน โดยการเพิ่มความรู้ ทักษะ และการมีจิตสำนึกในการจัดการพัฒนาการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยว การอนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสำหรับชุมชนให้กว้างขวางมากขึ้น

7. สนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เข้มแข็งมีประสิทธิภาพ ในการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างมีอิสระและสามารถจัดเก็บรายได้เพื่อการอนุรักษ์ พื้นฟูการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง โดยให้มีการพัฒนาทักษะการจัดการที่ถูกต้อง

8. สนับสนุนองค์กรพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การพัฒนาท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาทางสังคมให้มีโอกาสในการเข้าช่วยเหลือและยกระดับการมีส่วนร่วมตลอดจนการจัดตั้งองค์กรชุมชน และองค์กรการจัดการธุรกิจของประชาชนอย่างสร้างสรรค์

4. นโยบายด้านการส่งเสริมตลาดและการนำเที่ยว

1. กำกับส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในทิศทางที่เหมาะสมกับสภาพทรัพยากรและขีดความสามารถในการจัดการรองรับการท่องเที่ยว ละเว้นหรือชะลอการส่งเสริมตลาดในพื้นที่ที่ยังไม่พร้อม ง่ายต่อการถูกกระแทกกระเทือนจากการท่องเที่ยว

2. สนับสนุนการตลาดในรูปแบบประสานการท่องเที่ยวเป็นเครือข่ายที่เหมาะสม ทั้งที่เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตลอดโปรแกรม และแบบผสมผสานกับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ เพื่อให้มีการกระจายนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม

3. ส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เน้นการศึกษาและกิจกรรมเชิงนิเวศ สำหรับกระตุ้นให้เกิดการขายตัวของตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย โดยมุ่งเน้นในกลุ่มเยาวชน กลุ่มแรงงาน และเกษตรกรเป็นพิเศษ ทั้งนี้รวมถึงการจัดการศึกษาและกิจกรรม คอบสนองตลาดต่างประเทศด้วย

4. ส่งเสริมการบริการนำเที่ยวเชิงนิเวศให้พัฒนาการบริการที่มีคุณภาพ มุ่งเน้นการให้การศึกษา การเรียนรู้จากประสบการณ์ และการมีส่วนร่วมอย่างเป็นธรรมกับชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนมีการสนับสนุนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการใช้มาตรฐานในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคของการบริการอย่างเต็มที่

5. กำหนดเกณฑ์มาตรฐานการบริการการนำเที่ยว มาตรฐานการปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในลักษณะที่มีความเข้มงวดมากเป็นพิเศษ ภายใต้การจัดให้มีการพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวในระดับที่เหมาะสม โดยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรที่อยู่เหนือความต้องการส่วนบุคคล

6. ส่งเสริมการ โฆษณา ประชาสัมพันธ์ และให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายใต้ขอบเขตการพัฒนา โดยการใช้สื่อที่หลากหลาย และมุ่งเน้นให้มีการพัฒนาให้ไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภูมิภาค

5. นโยบายด้านการจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยว

1. จัดระบบการเดินทาง เชื่อมโยงโครงข่ายการท่องเที่ยวให้มีความสะดวกตามควรให้เหมาะสมกับพื้นที่และกิจกรรม โดยเน้นด้านความปลอดภัยเป็นหลัก

2. สนับสนุนให้มีการใช้พลังงานอย่างประหยัด เหมาะสมตามความจำเป็นและตามขนาดพื้นที่ท่องเที่ยวและการบริการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สนับสนุนการใช้พลังงานทดแทน ลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่หมดเปลืองในกิจกรรมการท่องเที่ยว

3. สนับสนุนระบบการสื่อสารโทรคมนาคม สร้างโครงข่ายที่ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกระจายตัวครอบคลุมพื้นที่ท่องเที่ยวและโครงข่ายการมีส่วนร่วมทุกระดับ เพื่อการติดต่อสื่อสารการควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว และการบรรเทาสาธารณภัยในยามฉุกเฉิน

4. สนับสนุนให้การบริการท่องเที่ยว ดำเนินการโดยภาคเอกชนหรือองค์กร หรือประชาชน ภายใต้การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดยองค์กรของรัฐเป็นฝ่ายสนับสนุนด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และการกำหนดพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวรองรับ ทั้งนี้ให้มีกรอบการพัฒนาบริการที่มีขนาดรูปแบบและคุณภาพการบริการ ตามแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

5. การจัดบริการของรัฐในพื้นที่ที่จำเป็น จะต้องมีขนาดและบริการที่พอเหมาะโดยมุ่งเน้นการช่วยเหลือและเรียนรู้ด้วยตนเองของนักท่องเที่ยว ที่สอดคล้องกับรูปแบบและกิจกรรมของการท่องเที่ยวนั้นๆ การจัดบริการต้องไม่เป็นการแสวงกำไร หรือแข่งขันกับภาคเอกชน แต่ควรให้มีเป็นรายได้เสริมสำหรับการฟื้นฟูและรักษาทรัพยากร

6. การจัดการบริการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ให้คำนึงถึงความเหมาะสมสอดคล้องตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น การเพิ่มโอกาสการมีส่วนร่วมและการกระจายรายได้แก่ชุมชน และประชาชนท้องถิ่น

7. กำหนดมาตรฐานและมาตรการในการควบคุม และส่งเสริมการบริการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยการสร้างมาตรการจูงใจการให้การรับรองมาตรฐานบริการและการให้รางวัล เป็นต้น

6. นโยบายด้านการส่งเสริมการลงทุน

1. สนับสนุนการลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีคุณภาพ ได้มาตรฐานและอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่กำหนด เปิดโอกาสให้ภาคเอกชนสามารถพัฒนากระบวนการบริการที่มีคุณภาพ โดยใช้มาตรการทางภาษี การสร้างสิ่งจูงใจอื่น ๆ การตอบแทนในรูปแบบของรางวัล เป็นต้น

2. สนับสนุนการลงทุนของชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการให้ยืมหรือให้กู้ดอกเบี้ยต่ำจากสถาบันการเงินของรัฐ

3. ส่งเสริมให้องค์กรธุรกิจเอกชน สนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขององค์กรประชาชน

4. สนับสนุนด้านงบประมาณ และสิทธิประโยชน์แก่องค์กรพัฒนาเอกชนในการร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการสนับสนุนการพัฒนาของประชาชนท้องถิ่น

5. ส่งเสริมการลงทุนผลิตสินค้า อุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ในกาจัดกิจกรรมเชิงนิเวศการจัดการบริการ และการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวขึ้นภายในประเทศ หรือลดต้นทุนการนำเข้าสินค้าที่จำเป็นจากต่างประเทศ

กองวางแผนโครงการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540: 58) ได้กำหนดนโยบาย การพัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยว ในระยะ 6 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 ถึง พ.ศ. 2546 ไว้ดังนี้

1. ส่งเสริมการอนุรักษ์ ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม และทรัพยากรการท่องเที่ยวควบคู่กับ สิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงคุณภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อให้สามารถรองรับการ ขยายตัวของนักท่องเที่ยวในระยะยาว และคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ และมรดกของชาติสืบไป
2. ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน รวมทั้งประชาชนในท้องถิ่นให้ เข้ามามีบทบาทในการแก้ไข หรือป้องกันปัญหาทางการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการพัฒนาและ บริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีคุณค่า ช่วยดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น
3. สนับสนุนการพัฒนาปัจจัยการให้บริการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้ สอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะระบบการให้บริการข้อมูลข่าวสารด้วย โครงข่ายคอมพิวเตอร์ทั้งภายในและระหว่างประเทศ
4. ส่งเสริมความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งในด้านพัฒนาและส่งเสริมการ ตลาด ท่องเที่ยวรวมทั้งพัฒนาระบบเครือข่ายคมนาคมขนส่ง และสิ่งอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการ บริการนักท่องเที่ยวต่าง ๆ เพื่อพัฒนาประเทศไทย ให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภูมิภาคนี้
5. ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรในชาติให้เป็นนักท่องเที่ยวที่ดี มีความรัก ความ ห่วงเห่นและช่วยทำนุบำรุงทรัพยากรมรดกทางการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนมีความ โอบ อ้อมอารีให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยน้ำใจไมตรีอันดีงามสืบไป
6. ส่งเสริมการผลิตบุคลากรในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ให้มีปริมาณสอดคล้อง กับความต้องการของตลาด มีคุณภาพได้มาตรฐานในระดับนานาชาติ เพื่อรองรับนโยบายการเปิด เสรีด้านการค้า บริการ ตลอดจนสนับสนุนให้บุคลากรชาวไทยมีงานทำในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพิ่มขึ้น
7. กำกับดูแลให้นักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการธุรกิจในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้รับ ความคุ้มครองตาม พ.ร.บ.ธุรกิจนำเที่ยวฯ พ.ศ. 2535 รวมทั้งผลักดันให้มีการกวดขัน มาตรการต่าง ๆ ในการให้ความคุ้มครองรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว อย่างจริงจังต่อเนื่อง สืบไป
8. ส่งเสริมการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และส่งผลดีต่อการพัฒนาสังคมทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคมส่วนรวมของประเทศสืบไป

9. ส่งเสริมชักชวนให้นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มีคุณภาพ เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มมากขึ้นพักอยู่นานวัน ใช้จ่ายเพิ่มมากยิ่งขึ้น และเดินทางกระจายไปทั่วภูมิภาคโดยคำนึงถึงขีดความสามารถหรือข้อจำกัดในการรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง

10. สร้างค่านิยมให้ชาวไทยเพิ่มการเดินทางท่องเที่ยว และจับจ่ายใช้สอยภายในประเทศกระจายไปทั่วทุกภูมิภาคตลอดไป เพื่อเพิ่มดุลการท่องเที่ยวและจับจ่ายใช้สอยภายในประเทศกระจายไปทั่วทุกภูมิภาคตลอดไป เพื่อเพิ่มดุลการท่องเที่ยวให้มากยิ่งขึ้น และเป็นการกระจายความเจริญไปสู่ท้องถิ่น อันจะเป็นผลดีต่อการพัฒนาการทางเศรษฐกิจ โดยรวมของประเทศต่อไป

11. พิจารณาประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวเท่าที่จำเป็น และเหมาะสมในลักษณะของการลงทุน ร่วมทุน หรือ ให้การส่งเสริมสนับสนุนการลงทุนเพื่อประโยชน์โดยส่วนรวมของชาติ และองค์กร

แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นเป็นเป้าหมายสำคัญได้รับการเน้นให้มีในกระบวนการท่องเที่ยวแนวใหม่ ซึ่งถือได้ว่าเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนในองค์รวมของระบบ ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) จึงได้ให้ความสำคัญ โดยจัดเป็นหนึ่งในองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวในแบบนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ได้เน้นการให้ความสำคัญแก่ประชาชนท้องถิ่น ในอันที่จะมีบทบาทในการกำกับ ดูแลและควบคุมการท่องเที่ยวให้มากขึ้นและสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี เนื่องจากประชาชนเป็นเจ้าของท้องถิ่น สามารถเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงท้องถิ่นกับหน่วยของรัฐ หรือเอกชนที่เกี่ยวข้องในกระบวนการท่องเที่ยวระดับต่างๆ ได้ นอกจากนี้แล้ว แนวความคิดนี้สมควรที่จะได้ผลักดันให้ภาคธุรกิจได้เข้าใจ และยอมรับถึงประโยชน์ทางธุรกิจที่พึงพิงชุมชนและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญ ซึ่งมีแนวคิดที่น่าสนใจของผู้หลายท่านดังนี้

กราเดช พัทธวิเชียร (2542: 28) กล่าวไว้ว่า เราต้องสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนด้วยความอดทนและตั้งใจจริง รวมทั้งสร้างความเข้าใจให้แก่เกษตรกรด้วยว่า สังคม ธรรมชาติ วัฒนธรรม เป็นทุนด้วย หากไม่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสีย หรือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ธุรกิจจะพบกับปัญหา สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ซึ่งจะมีผลให้การประกอบธุรกิจไม่ยั่งยืน

อุทัย คุลยเกษม (2528: 542) ได้มองเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาอย่างจริงจังทุกขั้นตอนจะช่วยให้ประชาชนมีพลังการต่อรองกับกลุ่มผลประโยชน์อื่นๆ ในสังคม

สรวดี อาสาสรรพกิจ (2542: 26) ได้สรุป การมีส่วนร่วมของชุมชนหรือประชาชน เพื่อการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว หมายถึง กระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่นั้นๆ ได้ร่วมกันคิดพิจารณาและตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยวในด้านที่คนถนัดและมีศักยภาพเพียงพอรวมทั้งโอกาสที่จะได้เรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชนในท้องถิ่นนั้น

สุนทร สกุลตัน ในสรวดี อาสาสรรพกิจ (2542: 26) ผู้จัดการบริษัทซีแคนู ประเทศไทย จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทที่ได้รับรางวัล เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว และรายการนำเที่ยวที่เป็นการนำเที่ยวเชิงนิเวศ ในระดับนานาชาติจากหลายสถาบัน ได้แก่ British Airways: Tourism for Tomorrow, 2538. PATA Gold Award: Environmental, Ecotourism Program, 2539. Green Globe Award: Achievement Award Commendation, 2539. ASTA; Smithsonian Magazine: Environmental Award, 2540. Tourism Award, 2541 กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนหรือชุมชนที่บริษัทใช้เป็นนโยบายหลัก คือ ต้องพยายามใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น บุคลากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยรายได้จากการท่องเที่ยวคืนเป็นภาษีชุมชน ต้องตั้งใจว่าจ้างให้คนในชุมชนได้ทำงาน มีนโยบายให้คน ในชุมชนลงทุนร่วม เช่น ใช้บริการของคนในท้องถิ่น รวมทั้งการพัฒนาสภาพสิ่งแวดล้อม และคุณภาพชุมชน เช่น จัดสรรงบประมาณสำหรับสาธารณะประโยชน์ สนับสนุนการศึกษาของเด็กและเยาวชนในท้องถิ่น เป็นต้น

อคิน รพีพัฒน์ (2527: 100) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน น่าจะหมายถึง การให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจปัญหาเป็นผู้ทำทุกอย่าง ซึ่งไม่ได้ใช้การกำหนดจากภายนอกแล้วให้ประชาชนเข้ามาช่วยในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หากแต่ทุกอย่างจะต้องเป็นเรื่องของประชาชนที่คิดขึ้นมา

การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้แต่ละคนเรียนรู้จากกิจกรรมที่ปฏิบัติการที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อตนเอง ต่อที่อยู่อาศัย ต่องาน ต่ออาชีพ ต่อกลุ่ม และต่อสังคม ทำให้มีโอกาสรู้จากกิจกรรมที่ปฏิบัติเป็นการเพิ่มความสามารถและความชำนาญให้มากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ อคิน รพีพัฒน์ ได้กล่าวถึงระดับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในงานพัฒนาว่ามีด้วยกัน 5 ระดับ คือ

1) ชาวบ้านมีส่วนร่วมค้นหาปัญหา พิจารณาปัญหา และจัดระดับความสำคัญของปัญหา

2) ชาวบ้านมีส่วนร่วมค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา

3) ชาวบ้านมีส่วนร่วมค้นหาและพิจารณาแนวทางวิธีการแก้ไขปัญหา

4) ชาวบ้านมีส่วนร่วมค้นหาคำเนินกิจกรรมและเพื่อแก้ไขปัญหา

5) ชาวบ้านมีส่วนร่วมประเมินผลกิจกรรมการพัฒนา

การมีส่วนร่วม เป็นแนวความคิดที่มุ่งกระตุ้นให้ประชาชนสามารถช่วยตนเองได้ในขั้นปลายและการที่ประชาชน จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดก็ตาม จะต้องมียั้งเริ่มมากระตุ้นจนเกิดแรงจูงใจภายในให้เกิดความตระหนักถึงปัญหาความทุกข์เดือดร้อนที่ประสบอยู่พยายามค้นรณหาทางแก้ไขปัญหาลงเปลี่ยนแปลงนั้นคือ การที่ประชาชนสนใจจะเข้าร่วมในโครงการใดก็ตามก่อนอื่น จะต้องได้รับข้อมูลอย่างชัดเจน มองเห็นและความหวังประโยชน์ที่ตนเอง ครอบครัวและส่วนรวมจะได้รับ จะต้องตัดสินใจในการเข้าร่วมและการร่วมในลักษณะนี้จะเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง มีความผูกพันต่อเนื่อง แต่หากในการมีส่วนร่วมใดก็ตามที่ประชาชนถูกขอร้องบีบบังคับ บังคับ กะเกณฑ์ หรือฝืนใจ ถึงสามารถกระทำบรรลุผล ก็เพียงความสำคัญในงานไม่ก่อให้เกิดความผูกพันรับผิดชอบมาจึงไม่ก่อผลยั่งยืนและเสื่อมสลายในที่สุด (ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, 2527: 53)

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527: 272) ได้แบ่งขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอนคือ

1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา

2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม

3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน

4) การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลงาน

Cohen and Uphoff (1977: 54) ได้เสนอว่าวิธีการดำเนินงานโครงการพัฒนาต่าง ๆ มีส่วนที่จะกระตุ้น ส่งเสริม หรือยับยั้งการเข้ามามีส่วนร่วมของ ประชาชน กล่าวคือ ถ้าโครงการใดที่มีวิธีการดำเนินงานที่สอดคล้องกับความต้องการของ ท้องถิ่นเกิดจากความต้องการของชุมชนหรือเกิดจากความคิดริเริ่มของชุมชนเองซึ่งประชาชน มองเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตน ก็จะมีแรงจูงใจสมัครใจเข้าร่วม ตรงกันข้ามถ้าเป็นโครงการ ที่ส่งไปจากหน่วยงานหรือภายนอกหมู่บ้าน

ซึ่งไม่ตรงกับวิถีชีวิต ความต้องการประชาชน ไม่เห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตน ก็ทำให้บทบาทการเข้ามามีส่วนร่วมจากชุมชนต้องสะดุดลง ถึงแม้จะมีภาระคมกำลังกะเกณฑ์กันเข้าปฏิบัติ ให้กิจกรรมสำเร็จก็เป็นไปในลักษณะฝืนใจ

อคิน รพีพัฒน์ (2527: 101-102) ได้อธิบายถึงแนวคิดของ Normal Uphoff เกี่ยวกับการวิเคราะห์ลักษณะการมีส่วนร่วมไว้ 2 ด้าน คือ

1. DIMENSIONS ขนาดหรือมิติของการมีส่วนร่วม
2. CONTEXTS บริบทหรือสิ่งแวดล้อมของชุมชน

ในด้านขนาดหรือมิติของการมีส่วนร่วม (Dimensions) Uphoff ได้พิจารณาถึงชนิดการมีส่วนร่วมว่าเป็นประชาชนได้เข้าร่วมในลักษณะไหน ใครเป็นผู้เข้าร่วมและร่วมอย่างไร

ด้านบริบทหรือสิ่งแวดล้อม ซึ่งการมองว่า การมีส่วนร่วมว่าใครเป็นผู้เข้าร่วมร่วมอย่างไร ในขั้นตอนใดที่เข้าร่วมเพียงอย่างเดียวคงจะมองไม่ชัดเจนนัก บังคับต่าง ๆ ที่เป็นบริบทของชุมชน มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมอย่างมาก ฉะนั้นจะต้องทำความเข้าใจถึงบริบทด้านลักษณะของกิจกรรมหรือโครงการที่จัด ซึ่งจะสัมพันธ์สถานภาพสิ่งแวดล้อมทางสังคม ทัศนนะ ความเชื่อ วัฒนธรรม ที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนเป็นอย่างมาก

ฉะนั้นในการศึกษาถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น จำเป็นต้องทำความเข้าใจถึงสภาพทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ระบบคิด ความเชื่อ วัฒนธรรม ตลอดจน สภาพทางเศรษฐกิจ สังคมของชุมชนเพื่อที่ชุมชนจะสามารถมองเห็นหรือเข้าใจ สภาพการณ์มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของชุมชนได้

ในส่วนของมิติการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนว่า เป็นอย่างไร Cohen and Uphoff (1977: 55-56) ยังได้สรุปถึงปัจจัยเสริมหรือลดแรงลง ต่อการมุ่งใจของการเข้ามามีส่วนร่วมเกิดจาก

1. สาเหตุ หรือที่มา กล่าวคือถ้ามาจากแรงจูงใจภายในจะเป็นแรงหนุน หรือชี้ช่วยให้ประชาชนเข้าร่วมมากกว่าปัจจัยภายนอก ซึ่งอาศัยอำนาจบารมี หรือแรงบีบบังคับจากผู้มีอำนาจ ความเกรงใจ หรืออิทธิพลของนายทุน ผู้มีอิทธิพลของนายทุน ผู้มีอิทธิพลในชุมชนเองถึงสามารถกระทำสำเร็จก็ไม่มีผลผูกพันทางจิตใจแต่อย่างใด

2. รูปแบบ ถ้าเป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยการวางแผนในการตัดสินใจ จำเป็นต้องใช้องค์กร กลุ่ม หรือคณะทำงาน จะใช้รูปแบบการเข้าร่วมทางอ้อม ผ่านทางตัวแทนกลุ่ม แต่ถ้าคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ได้รับ การเข้าร่วมโดยตรงเป็นรายบุคคล จะได้รับผลดีกว่า เช่น การลงชื่อเข้าเป็นสมาชิกเพื่อกู้เงินซื้อปุ๋ย

3. ขอบข่ายช่วงเวลา การใช้เวลาเข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรมหนึ่ง ๆ จะใช้เวลา มากน้อยต่างกัน ความถี่ห่างจำนวนครั้งที่เข้าร่วม ความสม่ำเสมอและฤดูกาลที่เหมาะสม ช่วงเวลาที่ ใช้ในกิจกรรมแต่ละครั้ง

4. ผลพลอยได้การมีส่วนร่วมนั้น จะก่อให้เกิดการรวมพลัง ที่จะสร้างอำนาจต่อรอง ให้ชุมชนมีศักยภาพ เป็นตัวของตนเองมากขึ้นเพียงใด รวมทั้งผลในแง่สร้างปฏิสัมพันธ์ อันคมี ความสามัคคีในมวลสมาชิกของชุมชน

แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542: 65) ได้กล่าวสรุปถึงแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน ท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบ ยั่งยืนเป็นการให้โอกาสแก่สมาชิกของชุมชนท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมกัน ในการเข้าร่วมรับผล ประโยชน์จากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ชุมชนท้องถิ่นเข้า มาร่วมในฐานะเจ้าหน้าทีหรือนักวางแผน มีการเรียนรู้ร่วมกันและเข้าร่วมประชุมตัดสินใจในการ วางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ต้องฝึกฟังความคิดเห็น ปัญหา และ ความต้องการของชุมชนท้องถิ่นด้วย เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทในการวางแผนกำกับดูแล ควบคุมการท่องเที่ยวให้มากขึ้น อันจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ เกิดความรัก ความ ห่วงเห่น และสร้างจิตสำนึกในการดูแลปกป้องรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน จึงต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนทุกขั้นตอนดังค่อ ไปนี้คือ

1. ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการศึกษาค้นหาปัญหาทางการท่องเที่ยว และ สาเหตุแห่งปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่นรวมถึงความต้องการของชุมชนท้องถิ่นด้วย
2. ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตั้งแต่ ร่วมกำหนดคนนโยบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และวิธีการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเพื่อให้ได้ แผนงานหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สามารถแก้ไขหรือลดปัญหาของชุมชนท้องถิ่น และ สร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว พร้อมทั้งตอบสนองความต้องการของชุมชน ท้องถิ่นได้ด้วย
3. ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม ในการตัดสินใจใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ใน ชุมชนท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นมากที่สุด

4. ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวตามขีดความสามารถของคนเองหรืออาจร่วมลงทุนในรูปสหกรณ์ได้

5. ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามแผนงาน หรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจนบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ พร้อมทั้งมีส่วนร่วมในการปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

6. ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตาม ประเมินผลแผนงานหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ได้ร่วมกันจัดทำขึ้น

การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในทิศทางที่ถูกต้องควรให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีความสามารถในการดูแลรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการเพิ่มทักษะในการจัดการและประสานงานกับบุคคลหรือหน่วยงานภายนอก โดยเริ่มจากการให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของท้องถิ่นตน การเตรียมการจัดการวางแผน การควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวและการได้รับประโยชน์จากการให้บริการ ในขณะเดียวกันก็ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมหรือมีอำนาจเพียงพอในการร่วมควบคุมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ก็จะช่วยให้เกิดการพัฒนาค้นได้เป็นอย่างดี อีกทั้งสามารถจัดสรรผลประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม และเกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น ฉะนั้นการเข้ามีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องให้มีส่วนร่วมตลอดกระบวนการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นอันเป็นการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต การได้รับผลตอบแทนมาบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยว และการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งมีกิจกรรมการท่องเที่ยวหลายรูปแบบที่ชุมชนท้องถิ่นสามารถมีส่วนร่วมได้ เช่น การให้ข้อมูลท้องถิ่นที่ถูกต้อง การให้บริการที่พัก อาหาร การขายสินค้าที่ระลึก การให้บริการมัคคุเทศก์ การรับจ้างในธุรกิจท่องเที่ยว การอนุรักษ์ระดับท้องถิ่น การควบคุมดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาระดับความเป็นอยู่ของชุมชน การส่งเสริมพัฒนาอาชีพ เป็นต้น ทิศทางการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะต้องมุ่งสู่การร่วมมือในการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยว เพื่อรองรับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วนตามกรอบและลักษณะแห่งการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในทุกระดับดังต่อไปนี้คือ

1. ระดับนโยบาย จะต้องหาทางให้ชุมชนท้องถิ่นรับทราบนโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

2. ระดับแผนงานหรือโครงการ จะต้องหาทางให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าใจแผนงานหรือโครงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างชัดเจน

3. ระดับปฏิบัติ จะต้องหาทางให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าใจแผนปฏิบัติ แนวทางและวิธีการปฏิบัติงานตามแผนงานหรือโครงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จนสามารถให้ความร่วมมือและปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง โดยมีการแนะนำอย่างใกล้ชิดทุกขั้นตอนของการปฏิบัติ จนกว่าจะมั่นใจได้ว่าสมาชิกชุมชนท้องถิ่นทุกคนได้ดำเนินการอย่างถูกต้องทิศทางแล้ว

4. ระดับการประเมินผล จะต้องหาทางให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าใจในการติดตามผลปฏิบัติงานตามแผนงานหรือโครงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จนสามารถประเมินผลได้อย่างถูกต้อง และมีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ภาคสรุป (OVERVIEW)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นรูปแบบหนึ่งในหลาย ๆ รูปแบบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมหลักของประเทศไทย เป็นการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและระบบนิเวศนั้น ๆ อย่างมีความรับผิดชอบ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น และมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ รวมทั้งต้องเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนอีกด้วย ทั้งนี้โดยมีองค์ประกอบที่เป็นหลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำคัญ 4 ประการ คือองค์ประกอบด้านพื้นที่ องค์ประกอบด้านการจัดการ องค์ประกอบด้านกิจกรรม และองค์ประกอบด้านองค์กร หากขาดหรือปราศจากข้อใดข้อหนึ่งไปความสมบูรณ์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็จะลดน้อยลงไป

การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 4 องค์ประกอบที่เป็นหลักพื้นฐานดังกล่าวข้างต้น เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น คือการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวต่อไป ประชาชนในท้องถิ่นจะได้มีส่วนในการควบคุม ดูแล รักษาตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ อันเกิดจากการเรียนรู้ เพื่อสร้างความตระหนักการปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชน ท้องถิ่นชุมชน และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งช่วยลดปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น กับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องต่อไป

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษา การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้เข้าไปพักอาศัยประจำอยู่ในพื้นที่ทำการวิจัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนที่อาศัยอยู่ตามเส้นทางเดินป่าของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พร้อมกันนั้นผู้วิจัยได้ทดลองซื้อบริการทัวร์สำหรับการเดินป่าท่องเที่ยวตามเส้นทางของการวิจัย เพื่อจะได้พูดคุย สัมภาษณ์ รวบรวมข้อมูลจากไกด์นำเที่ยวป่าและเข้าร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อรับทราบปัญหาอุปสรรค พร้อมข้อเสนอแนะ อีกทั้งความคิดเห็นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อหารูปแบบแนวทางอันจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีศักยภาพสูงต่อไป

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

(RESEARCH METHODOLOGY)

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จะได้กำหนดวิธีการวิจัยและแผนงานวิจัยดังนี้

สถานที่ดำเนินการวิจัย

(Locale of the Study)

การวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งใช้เป็นเส้นทางเดินป่าท่องเที่ยว (trekking tour) ของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ 2 เส้นทาง โดยมีหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนเส้นทางเดินป่าท่องเที่ยว จำนวน 9 หมู่บ้าน ดังนี้

- 1) บ้านแม่สะ หมู่ 8 ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
- 2) บ้านโป่งน้อย หมู่ 8 ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
- 3) บ้านแม่จอก หมู่ 8 ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
- 4) บ้านโป่งเคือด หมู่ 7 ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
- 5) บ้านปากกล้วย หมู่ 7 ตำบลก๊ี้ดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
- 6) บ้านป่าข้าวหลาม หมู่ 7 ตำบลก๊ี้ดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
- 7) บ้านแม่หมาโน หมู่ 7 ตำบลก๊ี้ดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
- 8) บ้านโป่งแงน หมู่ 3 ตำบลก๊ี้ดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
- 9) บ้านปางป่าคา หมู่ 7 ตำบลก๊ี้ดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

เหตุผลที่เลือกหน่วยการศึกษาเป็นหมู่บ้านทั้ง 9 แห่ง ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

1. เป็นหมู่บ้านที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวอยู่ก่อน คือ การท่องเที่ยวแบบเดินป่า (trekking tour) ของนักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างประเทศ ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวนี้สามารถที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนได้

2. เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงามหลายแห่ง มีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีคุณภาพสูงต่อไป

3. เป็นความต้องการของอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ที่ต้องการจะกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติให้ชัดเจน พร้อมทั้งจะส่งเสริมให้ประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของอุทยานฯ ได้มีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า และการมีส่วนในการได้รับผลประโยชน์ต่อชาวบ้านอีกทางหนึ่ง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

(Population and Sample)

การวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการเก็บข้อมูลการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 168 ครัวเรือน จะทำการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมโดยใช้สูตรของ Taro Yamane (1970) อ้างในเพ็ญแข แสงแก้ว (2541: 56) ด้วยสูตร

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

รายชื่อหมู่บ้านที่จะทำการเก็บข้อมูล

1. บ้านแม่สะ	46 ครัวเรือน	ประชากร	201 คน
2. บ้านโป่งน้อย	7 ครัวเรือน	ประชากร	40 คน
3. บ้านแม่จอก	29 ครัวเรือน	ประชากร	187 คน
4. บ้านโป่งเคียด	6 ครัวเรือน	ประชากร	24 คน
5. บ้านปากกล้วย	12 ครัวเรือน	ประชากร	72 คน
6. บ้านป่าข้าวหลาม	36 ครัวเรือน	ประชากร	225 คน
7. บ้านโป่งแก่น	13 ครัวเรือน	ประชากร	52 คน
8. บ้านแม่หมาไน	15 ครัวเรือน	ประชากร	92 คน
9. บ้านปางป่าคา	4 ครัวเรือน	ประชากร	18 คน
รวม	168 ครัวเรือน	ประชากร	912 คน

$$n = \frac{168}{1 + 168 (0.05)^2}$$

$$= 118 \text{ คริวเรือน}$$

เมื่อ n = จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากรทั้งหมด

e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมจะให้เกิดขึ้นที่ระดับนัยสำคัญเป็น (0.05)

อย่างไรก็ตามการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีความเกี่ยวข้องกับบุคคล องค์กรต่าง ๆ หลายฝ่าย ดังนั้นแหล่งข้อมูลที่สำคัญ ๆ ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ประชาชนในหมู่บ้าน มัคคุเทศก์นำเที่ยวจากภายนอกและในท้องถิ่น บริษัททัวร์ที่จัดนำเที่ยวในเส้นทางนี้ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ตลอดจนบุคคลผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น ผู้ต่อแพไม้ไผ่ ผู้รับซื้อแพ เจ้าของช้าง เจ้าของบ้านพักสำหรับบริการนักท่องเที่ยว เป็นต้น ผู้วิจัยจะใช้วิธีเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามเพื่อการสัมภาษณ์ การพูดคุย สอบถาม และการสังเกต กับบุคคลที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น

ตัวแปรและการวัดตัวแปร

(Variables and Measurement)

การวิจัยครั้งนี้ ตัวแปรเป็นลักษณะเฉพาะตัวบุคคลซึ่งเป็นนามธรรม (Abstract) เพื่อให้เกิดความเข้าใจในปัญหาการวิจัยได้กระจ่างตรงกันจึงจำเป็นต้องนิยามศัพท์ปฏิบัติการลักษณะส่วนบุคคลและสังคม (Operational definition) ดังนี้

อายุ หมายถึง จำนวนปีที่เกิดมาของผู้ให้ข้อมูลนับตั้งแต่เกิดจนถึงปี พ.ศ. 2544

เผ่าพันธุ์ หมายถึง ชาติพันธุ์เดิมของผู้ให้ข้อมูล ก่อนที่จะได้สิทธิในการรับสัญชาติไทย เช่น กะเหรี่ยง มูเซอ ลีซอ อาข่า และม้ง

ศาสนา หมายถึง ความเชื่อถือในลัทธิคำสั่งสอน ตัวอย่างได้แก่ พุทธ คริสต์ อิสลาม เป็นต้น

ระดับการศึกษา หมายถึง คุณวุฒิทางการศึกษาขั้นสูงสุดของผู้ให้ข้อมูลที่ได้รับการศึกษาในระบบ

รายได้ หมายถึง จำนวนเงินรายได้ที่เป็นเงินสดของผู้ให้ข้อมูลตลอดปี พ.ศ. 2544

อาชีพหลัก หมายถึง การทำมาหากินกิจการงานที่ประกอบเพื่อเลี้ยงชีพและครอบครัว เพื่อให้มีรายได้ที่มั่นคงแน่นอน

อาชีพรอง หมายถึง การทำมาหากินกิจการงานที่ประกอบเพื่อเลี้ยงชีพและครอบครัว เพื่อเพิ่มรายได้จากอาชีพหลัก

การเป็นสมาชิกกลุ่ม หมายถึง การมีส่วนร่วมหรือเข้าร่วมในกลุ่มที่มีกิจกรรมในหมู่บ้าน หรือกลุ่ม องค์กรภายนอกหมู่บ้าน ทั้งในส่วนของภาครัฐหรือภาคเอกชน องค์กร มูลนิธิ ชมรม กลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ

การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชน หมายถึง การมีส่วนร่วมของครัวเรือน ในการคิดค้นปัญหา และสาเหตุของปัญหา การร่วมกันในการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ตลอดจนการติดตามประเมินผลงานการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน ซึ่งสะท้อนได้จากแบบประเมินผลการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนโดยแบบประเมินมีลักษณะเป็นแบบประเมินค่า (Rating Scale)

เครื่องมือในการวิจัย

(The Research Instrument)

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งจะประกอบด้วยคำถามแบบปลายปิด และคำถามแบบปลายเปิด โดยแบ่งแบบสอบถาม ออกเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของผู้ให้ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ได้แก่ เพศ อายุ เผ่าพันธุ์ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพหลัก อาชีพรอง สถานภาพทางสังคมอื่น ๆ

ตอนที่ 2 เพื่อรวบรวมข้อมูลแบบวัดการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นแบบวัดที่มีลักษณะเป็นแบบประเมินค่า (Rating Scale) โดยมีเนื้อหาครอบคลุมถึงการมีส่วนร่วมของครัวเรือนในการคิดค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผนการท่องเที่ยวในชุมชน ตลอดจนการติดตามการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน

ตอนที่ 3 เพื่อรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ในด้านปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

การทดสอบเครื่องมือ (Pre-testing of Instruments)

การทดสอบความเป็นปรนัยของเครื่องมือ (Objectivity) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของแบบสัมภาษณ์ที่จะใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแนวทางในการตรวจเอกสาร แล้วนำเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) เพื่อนำแบบสัมภาษณ์ปรับปรุงแก้ไข ตามข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความแจ่มชัดของภาษาที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ รวมทั้งการใช้ภาษาที่เหมาะสมกับวัย และระดับความรู้ของผู้ตอบ หลังจากนั้นจึงนำแบบสัมภาษณ์ไปทดสอบกับกลุ่มทดลอง (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2540: 125) ซึ่งเป็นราษฎรบ้านป่าแป๋ ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 20 คน อีกครั้ง แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาความเที่ยง กลับมาแก้ไขปรับปรุงแบบสัมภาษณ์จากคณะกรรมการที่ปรึกษาอีกครั้ง

วิธีการรวบรวมข้อมูล (Data Gathering)

การรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยวางขั้นตอนการดำเนินงานไว้ดังนี้

1. ศึกษาและทำความเข้าใจในแบบสัมภาษณ์ เพื่อนำไปสัมภาษณ์โดยทำความเข้าใจให้ถูกต้องก่อนจะทำการเก็บข้อมูล
2. ทำหนังสือจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ในนามบัณฑิตวิทยาลัย และผู้วิจัยถึงนายอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ หัวหน้าอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อขออนุญาตการเข้าไปในพื้นที่สำหรับเก็บข้อมูลในการศึกษาวิจัย
3. นัดหมายกับผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เพื่อชี้แจงลูกบ้านในวันประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านเพื่อเข้าไปดำเนินการเก็บข้อมูล แบบสัมภาษณ์สำหรับการวิจัย

4. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด โดยการเข้าไปอยู่ประจำในหมู่บ้านพื้นที่เป้าหมาย เป็นระยะเวลา 3 เดือน
5. นำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ แปลความ สรุป และรายงาน

การวิเคราะห์ข้อมูล

(Analysis of Data)

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลดิบ (raw data) ที่รวบรวมได้ตรวจสอบความสมบูรณ์และจะนำมาถอดรหัส เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลโดยคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical package for the Social Sciences SPSS/PC⁺)

1. วิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของชุมชน บุคคล เศรษฐกิจและสังคมของชาวบ้าน ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านตามเส้นทางท่องเที่ยวแบบเดินป่า (Trekking tour) ภายในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
2. วิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชนพื้นที่ห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยใช้สถิติการพรรณนา (Descriptive statistic) ประกอบด้วยค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสถิติร้อยละ
3. วิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ที่ได้จากการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนในพื้นที่ทำการวิจัย ตลอดจนการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเดินป่ากับไกด์ที่ได้นำนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศมาใช้บริการตามเส้นทางวิจัยดังกล่าว และการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตการณ์แบบอาศัยอยู่ประจำในพื้นที่การวิจัยดังกล่าว ทำให้ได้รับทราบข้อมูลในเชิงลึกสำหรับการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อไป

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

(Research Duration)

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาทั้งสิ้น 10 เดือน คือ ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2544 ถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2545

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์

(RESULTS AND DISCUSSION)

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผลการวิจัยจะนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของผู้ให้ข้อมูล

ตอนที่ 2 ผลการศึกษามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของผู้ให้ข้อมูล

1.1 ลักษณะส่วนบุคคล

1.1.1 เพศ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 89.83) เป็นเพศชาย มีเพียงร้อยละ 10.17 เท่านั้น ที่เป็นเพศหญิง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ทำการวิจัยส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขา ซึ่งโดยวัฒนธรรมของชาวไทยภูเขาแล้วนั้น ให้ผู้ชายเป็นผู้นำของครอบครัว และได้รับการยอมรับจากสังคมค่อนข้างสูง ดังนั้น เมื่อเข้าไปทำการเก็บข้อมูลผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จึงเป็นชาย ในขณะที่เพศหญิงจะไม่ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพราะในสังคมชาวไทยภูเขา ผู้หญิงไม่ชอบหรือนิยมพบปะพูดคุยกับบุคคลแปลกหน้าโดยเฉพาะเมื่อไม่มีบุคคลที่สามร่วมอยู่ในวงสนทนาด้วย ดังรายละเอียดในตารางที่

1

1.2.2 อายุ

อายุ หมายถึงจำนวนปีของผู้ให้ข้อมูลโดยนับตั้งแต่เกิดจนถึงเวลาบันทึกข้อมูล จากผลการวิเคราะห์ในตารางที่ 1 พบว่าผู้ให้ข้อมูลมีอายุเฉลี่ย 41.33 ปี โดยมีอายุ

ต่ำสุด 22 ปี และมากที่สุด 72 ปี อย่างไรก็ตามผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 31-40 ปี ร้อยละ 39.83 รองลงมา ร้อยละ 33.05 มีอายุในช่วง 41-50 ปี ร้อยละ 17.80 อายุ 51 ปีขึ้นไป และร้อยละ 9.32 มีอายุน้อยกว่าหรือเท่ากับ 30 ปี จะเห็นได้ว่าช่วงอายุ 31-40 ปีนี้ เป็นวัยกำลังทำงาน และร่างกายมีความพร้อมในอันที่จะทำมาหากิน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการตามขั้นตอนประจำวัยของ ฮาวิกเฮิสท์ ซึ่ง ศรีเรือน แก้วกังวาล (2540: 44-45) กล่าวว่าช่วงระยะเวลาวัยผู้ใหญ่ตอนต้น (อายุ 30-40 ปี) มีลักษณะพัฒนาการที่พึงมีพึงเป็น จะมีความรับผิดชอบในการจัดการบ้านเรือน เริ่มมีอาชีพและมีงานทำ มีความรับผิดชอบและตระหนักในหน้าที่ของพลเมืองที่ดี

1.1.3 เผ่าพันธุ์

เผ่าพันธุ์ หมายถึง ชาติพันธุ์เดิมของผู้ให้ข้อมูล ก่อนที่จะได้สิทธิในการรับสัญชาติไทย เช่น กะเหรี่ยง มูเซอ ลีซอ ม้ง และอาข่า ผลการวิจัยในตารางที่ 2 พบว่าผู้ให้ข้อมูลเกินครึ่งเป็นชาวไทยภูเขา (ร้อยละ 55.09) ซึ่งประกอบด้วย เผ่ากะเหรี่ยง ร้อยละ 47.46 และเผ่ามูเซอ ร้อยละ 7.63 ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวไทยพื้นราบ มีจำนวนร้อยละ 44.92 ทั้งนี้เนื่องจากเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำค้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ มีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสลับกับที่ราบลุ่มเชิงเขา ซึ่งเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชนทั้งชาวไทยภูเขาและชาวไทยพื้นราบ

1.1.4 ศาสนา

ศาสนา หมายถึง ความเชื่อถือในสิทธิคำสั่งสอน ตัวอย่างได้แก่ พุทธ คริสต์ อิสลาม เป็นต้น จากผลการวิจัยในตารางที่ 1 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 47.46 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 42.37 นับถือศาสนาคริสต์ ร้อยละ 7.63 นับถือผี และมีเพียงร้อยละ 2.54 ที่นับถือศาสนาอิสลาม

1.1.5 สถานภาพสมรส

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 88.98) แต่งงานแล้ว มีเพียงร้อยละ 5.93 ที่หย่าแยกกันอยู่ ร้อยละ 3.39 เป็นหม้าย และร้อยละ 1.96 เป็นโสด อย่างไรก็ตามเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าชาวไทยภูเขาไม่ว่าจะเป็นเผ่าใดก็ตามมักจะมีครอบครัวกันตั้งแต่อายุยังน้อย ดังนั้นผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จึงมีสถานภาพสมรส

1.1.6 ระดับการศึกษา

ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 64.41) มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา รองลงมา ร้อยละ 16.10 ไม่ได้เรียนหนังสือ ร้อยละ 11.86 ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีเพียงร้อยละ 4.24 ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ

2.54 ศึกษาในระดับ ปว.ช. และ ปว.ส. ในขณะที่ร้อยละ 0.85 เท่านั้นที่ศึกษาระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า เป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนมากมีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษา สาเหตุอาจเนื่องมาจากถิ่นพำนักของผู้ให้ข้อมูลอยู่ห่างไกลจึงยากลำบากในการเดินทางเข้ามาศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุมากนั้นไม่มีสถานที่เรียน ดังนั้นจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลส่วนหนึ่งเรียนหนังสือไม่ได้ สาเหตุอีกประการหนึ่งที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลศึกษาในระดับประถมศึกษาเนื่องด้วยในอดีตนั้น รัฐบาลได้กำหนดให้ทุกคนต้องจบการศึกษาภาคบังคับ คือระดับประถมศึกษาปีที่ 6 เมื่อศึกษาจบแล้วก็ออกมาทำมาหากินต่อ จึงละเลยที่จะศึกษาในระดับสูงต่อไป

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามสถานภาพทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

สถานภาพ		จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	106	89.83
	หญิง	12	10.17
	รวม	118	100.00
อายุ	น้อยกว่าหรือเท่ากับ 30 ปี	11	9.32
	31 – 40 ปี	47	39.83
	41 – 50 ปี	39	33.05
	51 ปีขึ้นไป	21	17.80
	รวม	118	100.00
X = 41.33 ปี		SD = 9.43	R = 22-72
เผ่า	กะเหรี่ยง	56	47.46
	ชาวไทยพื้นราบ	53	44.92
	มูเซอ	9	7.63
	รวม	118	100.00

ตารางที่ 1 (ต่อ)

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
ศาสนา		
พุทธ	50	42.37
คริสต์	56	47.46
ผี	9	7.63
อิสลาม	3	2.54
รวม	118	100.00
สถานภาพสมรส		
โสด	2	1.69
แต่งงานแล้ว	105	88.98
หย่า/แยกกันอยู่	7	5.93
หม้าย	4	3.39
รวม	118	100.00
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	76	64.41
มัธยมศึกษาตอนต้น	14	11.86
มัธยมศึกษาตอนปลาย	5	4.24
ปวช. ปวส.	3	2.54
ปริญญาหรือสูงกว่า	1	0.85
อื่น ๆ (ไม่ได้เรียนหนังสือ)	19	16.10
รวม	118	100.00

1.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ให้ข้อมูล

1.2.1 อาชีพหลัก

จากผลการวิจัยที่ปรากฏในตารางที่ 3 พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนมาก ร้อยละ 82.20 ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก รองลงมาร้อยละ 10.17 ค้าขาย ร้อยละ 5.08 รับจ้างทั่วไป และร้อยละ 2.54 รับราชการ ทั้งนี้เนื่องด้วยผู้ให้ข้อมูลมีระดับการศึกษาในระดับประถมศึกษา จึงไม่อาจที่จะไปประกอบอาชีพอื่นได้ รวมถึงการทำการเกษตรนั้นเป็นอาชีพที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ จึงทำให้เกิดการสืบทอดอาชีพนี้ตลอดมา ซึ่งสอดคล้องกับผลการสำรวจ สำนักงานสถิติจังหวัดเชียงใหม่ (2542: 11) ได้ระบุว่า จังหวัดเชียงใหม่มีพื้นที่กว้างใหญ่เป็นอันดับ 1 ของภาคเหนือ โดยพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา และที่ราบเชิงเขา คิดเป็นร้อยละ 82.74 ของพื้นที่ทั้งหมด ส่วนพื้นที่ทางการเกษตรมีเนื้อที่คิดเป็นร้อยละ 12.88 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด

นอกจากนี้พื้นที่ของจังหวัดเชียงใหม่ยังเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารหลายสาย เช่น แม่น้ำปิง น้ำแม่แจ่ม น้ำแม่แตง แม่น้ำฝาง น้ำแม่กลาง น้ำแม่จัด และน้ำแม่ขาน จึงทำให้จังหวัดเชียงใหม่เหมาะสำหรับการเกษตร (สำนักงานสถิติจังหวัดเชียงใหม่, 2542: สมุดรายนามสถิติจังหวัดเชียงใหม่ ฉบับ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : สำนักงานสถิติแห่งชาติ)

1.2.2 อาชีพรอง

ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ร้อยละ 57.63 ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป รองลงมาร้อยละ 13.56 ค้าขาย ในขณะที่ร้อยละ 3.39 รับราชการ และร้อยละ 2.54 ทำเกษตรกรรม เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เมื่อหมดช่วงเวลาทำการเกษตรก็จะหันมาประกอบอาชีพเสริม คือ รับจ้างทั่วไป โดยรับจ้างทั่วไปนี้รวมถึงการรับจ้างแบกของ สัมภาระของนักท่องเที่ยว หรือรับจ้างทั่วไปตามฤดูกาลของอาชีพการเกษตรในชุมชนตนเอง

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม

ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพหลัก		
เกษตรกรกรม	97	82.20
ค้าขาย	12	10.17
รับจ้างทั่วไป	6	5.08
รับราชการ	3	2.54
รวม	118	100.00
อาชีพรอง		
เกษตรกรกรม	3	2.54
ค้าขาย	16	13.56
รับจ้างทั่วไป	68	57.63
รับราชการ	4	3.39
รวม	118	100.00

1.2.3 รายได้

ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลมีรายได้เฉลี่ยต่อปี 38,762.71 บาทต่อปี มีรายได้สูงสุด 450,000 บาทต่อปี มีรายได้ต่ำสุด 7,000 บาทต่อปี อย่างไรก็ตามผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 50.00 มีรายได้อยู่ระหว่าง 10,001-30,000 บาทต่อปี รองลงมาคือร้อยละ 31.36 มีรายได้ระหว่าง 30,001-50,000 บาทต่อปี ร้อยละ 10.17 มีรายได้มากกว่า 50,000 บาทต่อปี และร้อยละ 8.47 มีรายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาทต่อปี

จะเห็นได้ว่ารายได้เฉลี่ยของผู้ให้ข้อมูล อยู่ในระดับที่ค่อนข้างสูง ทั้งนี้เนื่องจากมีผู้ให้ข้อมูลที่ประกอบอาชีพค้าขายและให้บริการที่พักแค้นนักท่องเที่ยว ตลอดจนให้บริการด้านอาหาร-เครื่องดื่ม จำนวน 12 ราย ซึ่งมีรายได้เฉลี่ยต่อปีค่อนข้างสูง จึงทำให้ค่าเฉลี่ยของรายได้โดยรวมสูงกว่ารายได้เฉลี่ยโดยทั่วไป ดังปรากฏในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามรายได้รวมเฉลี่ยต่อปี

รายได้	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาท	10	8.47
10,001 – 30,000 บาท	59	50.00
30,001 – 50,000 บาท	37	31.36
มากกว่า 50,000 บาท	12	10.17
รวม	118	100.00
$\bar{X} = 38,762.71$ บาท $SD = 46,757.54$ $R = 7,000-450,000$		

จากการดูค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของรายได้จะเห็นได้ว่าสูงกว่าค่าเฉลี่ยของรายได้จำนวน 7,994.83 บาท เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลมีรายได้ที่แตกต่างกันค่อนข้างมาก ซึ่งรายได้ค่าสุดของผู้ให้ข้อมูลพบว่ามีรายได้จำนวน 7,000 บาทต่อปี ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่มีรายได้สูงสุดจำนวน 450,000 บาทต่อปี

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ มีดังนี้

2.1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชน

2.1.1 ประเภทและจำนวนนักท่องเที่ยว

ผลการศึกษาพบว่านักท่องเที่ยวที่เข้าไปท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับชุมชน พบว่าส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวจะเป็นการท่องเที่ยวเดินป่าชมธรรมชาติ (Trekking Tour) มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย

2.1.2 ความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศ

ผลการศึกษาพบว่าประชาชนในพื้นที่เพียงส่วนน้อยเท่านั้น (ร้อยละ 18.64) มีความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นภาษาอังกฤษ โดยระดับความสามารถในการใช้ภาษานั้นมักจะเป็นการสื่อสารระดับพอเข้าใจ

จากผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงอุปสรรคที่สำคัญในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ดังรายละเอียดในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามการใช้ภาษาต่างประเทศ (อังกฤษ)

การใช้ภาษาต่างประเทศ (อังกฤษ)	จำนวน	ร้อยละ
ได้ดี	2	1.69
พอใช้	20	16.95
ไม่ได้	96	81.36
รวม	118	100.00

2.1.3 การประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

ผลการศึกษาพบว่าประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 52.54) ได้ประกอบอาชีพที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการเป็นลูกหาบท่องเที่ยวเดินป่า รองลงมาเป็นการให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม (ร้อยละ 25.42) การให้บริการที่พักแก่นักท่องเที่ยว (ร้อยละ 23.73) ผู้ให้ข้อมูลเพียงร้อยละ 2.54 เท่านั้นที่ให้บริการเป็นมัคคุเทศก์ไกด์ท่องเที่ยว นำเที่ยวธรรมชาติ อย่างไรก็ตามจากการเก็บข้อมูลและเข้าไปฝังตัวอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลาาน พบว่าการให้บริการหรือการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวดังกล่าวมาข้างต้น มีลักษณะแบบผิวเผินหรือไม่ค่อยจริงจัง จึงไม่ส่งผลต่อการสร้างรายได้อย่างแท้จริงแก่ประชาชนในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของผู้ให้ข้อมูล ปรากฏดังตารางที่ 4

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูล จำแนกตามการประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

การประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
ให้บริการที่พักแก่นักท่องเที่ยว	28	23.73
การจัดบริการด้านอาหารและเครื่องดื่ม	30	25.42
การจัดบริการด้านเช่าแพ	18	15.25
การจัดบริการด้านนั่งช้างท่องเที่ยว	7	5.93
การเป็นมัคคุเทศก์ไกด์ท่องเที่ยว นำเที่ยวธรรมชาติ	3	2.54
การเป็นลูกหาบท่องเที่ยวเดินป่า	62	52.54
การจัดบริการด้านแสดงประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น	2	1.69
การจัดบริการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจากท้องถิ่น	14	11.86
รวม	118	100.00

2.1.4 กลุ่มหรือชมรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชน

กลุ่มหรือองค์กรในชุมชนเป็นดัชนีที่สะท้อนถึงความเข้มแข็งของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยเฉพาะในการสร้างอำนาจต่อรองกับหน่วยงานภายนอกชุมชน ตลอดจนการจัดระบบชุมชน จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในพื้นที่พบว่า มีกลุ่มองค์กรในชุมชนหลายกลุ่มประกอบด้วย กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรและธรรมชาติ กลุ่มบริการบ้านพัก และชมรมการท่องเที่ยวและอนุรักษ์ธรรมชาติ ซึ่งกลุ่มองค์กรเหล่านั้นจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกพบว่า ไม่มีความเข้มแข็งเท่าที่ควร โดยเฉพาะกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งไม่มีการกำหนดกฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับของกลุ่มที่ชัดเจน ขาดพลังต่อรองกับผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวหรือแม้แต่กับนักท่องเที่ยวโดยตรง กลุ่มชมรมที่จัดขึ้นโดยเฉพาะ กลุ่มบริการลูกหาบท่องเที่ยวเดินป่า จัดตั้งขึ้นเพื่อจัดคิวการให้บริการเพื่อความสะดวกในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวมากกว่าที่จะเข้ามาบริหารจัดการหรือก้าวไปสู่การเป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชน

2.1.5 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน

ผลการศึกษาความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนพบว่าผู้ให้ข้อมูลมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศค่อนข้างดี โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับการรักษาสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้การท่องเที่ยวเกิดความยั่งยืน การให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว ตลอดจนความซาบซึ้งและประทับใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามยังมีบางประเด็นที่ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนยังขาดความรู้ความเข้าใจ โดยเฉพาะบทบาทของสมาชิกในชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ความรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวและชุมชนในการดูแลรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวและเส้นทางการท่องเที่ยว โดยเห็นว่าจะจะเป็นความรับผิดชอบของอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง และเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่สะแม่เลามากกว่า ดังรายละเอียดในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ถูก	ผิด
1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก	116 (98.31)	2 (1.69)
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ มีการจัดการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม และให้การศึกษาความรู้แก่นักท่องเที่ยว	117 (99.15)	1 (0.85)
3. การล่องแพ นั่งช้าง การเดินป่าเพื่อชมธรรมชาติ และการไปเที่ยวน้ำตก ตลอดจนการดูนก การส่องดูสัตว์ป่าชนิดต่าง ๆ เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	116 (98.31)	2 (1.69)

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ถูก	ผิด
4. การจัดการป้ายสื่อความหมายในการท่องเที่ยวไม่มีความจำเป็น เพราะนักท่องเที่ยวมีความรู้ดีอยู่แล้ว	81 (68.64)	37 (31.36)
5. การดูแลรักษาความสะอาดและสถานที่แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ เช่น น้ำตก ถ้ำ ที่พักระหว่างเส้นทางเดินท่องเที่ยวชมธรรมชาติ เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ ห้วยน้ำดัง และเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่สะ	41 (34.75)	77 (65.25)
6. สมาชิกในชุมชนไม่ควรเข้าไปจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชน เพราะเป็นหน้าที่ของไกด์ มัคคุเทศก์ของบริษัททัวร์ ซึ่งนำนักท่องเที่ยวมาเอง	65 (55.08)	53 (44.92)
7. หากนักท่องเที่ยวต้องการทดลองเสพยาเสพติด เช่น สูบฝิ่น กัญชา ขาบ้า เราควรจัดหาไว้บริการ	115 (97.46)	3 (2.54)
8. สมาชิกในชุมชนควรมีส่วนร่วมในการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง	108 (91.52)	10 (8.48)
9. การท่องเที่ยวไม่ทำลายสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเป็น การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน	118 (100.00)	-
10. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเห็นคุณค่าของ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น	118 (100.00)	-
11. การท่องเที่ยวในชุมชนสามารถสร้างรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชน ได้	118 (100.00)	-
12. การกำหนดระเบียบ กฎข้อปฏิบัติแก่นักท่องเที่ยวจะช่วยแก้ปัญหา สภาพแวดล้อมได้	118 (100.00)	-
13. การแนะนำและชี้แจงการปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่มี ประโยชน์และช่วยป้องกันอันตรายที่เกิดกับนักท่องเที่ยวได้	118 (100.00)	-
14. ผู้นำท่องเที่ยว (ไกด์) หรือมัคคุเทศก์ในท้องถิ่น ควรมีความรู้และ ความเข้าใจเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ สภาพแวด ล้อมธรรมชาติเป็นอย่างดี เพื่อให้ความรู้ที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว	118 (100.00)	-

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ถูก	ผิด
15. สมาชิกในชุมชนควรให้ความร่วมมือ ช่วยกันดูแลปกป้องรักษา สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติและ วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นให้คงอยู่กับชุมชน ตลอดไป	118 (100.00)	-

อย่างไรก็ตามเมื่อวิเคราะห์ถึงความรู้ของผู้ให้ข้อมูลโดยภาพรวมพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 98.31 มีความรู้ในระดับสูงโดยมีค่าเฉลี่ยของคะแนน 13.43 จากคะแนนเต็ม 15 คะแนน และมีเพียงร้อยละ 1.69 เท่านั้น มีระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับปานกลาง ซึ่งมีคะแนนต่ำสุดเพียงแค่ 10 คะแนนเท่านั้น ดังรายละเอียดในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามระดับคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	จำนวน	ร้อยละ
ระดับต่ำ	0	0.00
ระดับปานกลาง	2	1.69
ระดับสูง	116	98.31
รวม	118	100.00
ค่าสูงสุด 15 คะแนน	ค่าเฉลี่ย	13.43
ค่าต่ำสุด 10 คะแนน	SD	1.37

2.2 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง พบว่า โดยภาพรวมประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้อย โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการให้บริการนำชมสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติของชุมชน (ร้อยละ 59.32) การให้บริการที่พักแก่นักท่องเที่ยวในชุมชน (ร้อยละ 73.73) การจัดทำและบริการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ระลึกแก่นักท่องเที่ยว (ร้อยละ 75.42) การมีส่วนร่วมในการจัดการแสดง การละเล่นประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น (ร้อยละ 93.22) และการมีส่วนร่วมในการให้คำอธิบายหรือให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวในการมาเที่ยวชมธรรมชาติ (ร้อยละ 58.47) อย่างไรก็ตามมีบางประเด็นที่ผู้ให้ข้อมูลเห็นว่า สมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วมในระดับปานกลางและค่อนข้างสูง โดยเฉพาะในประเด็นการเข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชน (ร้อยละ 54.46) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาท่องเที่ยวธรรมชาติของชุมชน (ร้อยละ 31.35) การมีส่วนร่วมในการประชุมวางแผน (ร้อยละ 34.74) และการมีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์การท่องเที่ยวในชุมชน (ร้อยละ 32.2) และการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาความสะอาดในชุมชน การกำจัดขยะตามบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชน (ร้อยละ 30.5) ดังรายละเอียดในตารางที่ 6

ตารางที่ 8 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามการมีส่วนร่วมของครัวเรือนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การมีส่วนร่วมของครัวเรือนในการจัดการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่ สุด
1. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนเคยเข้าร่วม ประชุมในชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุม ชน	49 (41.53)	7 (5.93)	13 (11.02)	16 (13.56)	33 (27.97)
2. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วมใน การประชุมวางแผนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ของชุมชน	14 (11.86)	27 (22.88)	14 (11.86)	13 (11.02)	50 (42.37)

ตารางที่ 8 (ต่อ)

การมีส่วนร่วมของครัวเรือนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
3. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบ กฎเกณฑ์การท่องเที่ยวในชุมชน	11 (9.32)	27 (22.88)	15 (12.71)	11 (9.32)	54 (45.76)
4. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วมในการพัฒนา การท่องเที่ยวธรรมชาติของชุมชน	10 (8.47)	27 (22.88)	22 (18.64)	29 (24.58)	30 (25.42)
5. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วมกับการสมาชิกในชุมชน ดำรงสภาพเสื่อมโทรมสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติของชุมชนที่เกิดจากการท่องเที่ยว	6 (5.08)	24 (20.34)	13 (11.02)	31 (26.27)	44 (37.29)
6. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาความสะอาด การกำจัดขยะตามบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชน	10 (8.47)	26 (22.03)	25 (21.19)	42 (35.59)	15 (12.71)
7. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วมให้บริการนำชมสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติของชุมชน	5 (4.24)	9 (7.63)	12 (10.17)	22 (18.64)	70 (59.32)
8. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วมให้บริการสถานที่พักแก่นักท่องเที่ยวภายในชุมชน	14 (11.86)	13 (11.02)	2 (1.69)	2 (1.69)	87 (73.73)
9. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วมให้บริการอาหารเครื่องดื่มแก่นักท่องเที่ยว	21 (17.80)	11 (9.32)	1 (0.85)	2 (1.69)	83 (70.34)
10. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วมให้บริการส่งแพแก่นักท่องเที่ยว	6 (5.08)	12 (10.17)	5 (4.24)	6 (5.08)	89 (75.42)
11. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วมในการจัดทำและบริการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ระลึกแก่นักท่องเที่ยว	3 (2.54)	8 (6.78)	8 (6.78)	10 (8.47)	89 (75.42)
12. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วมในการจัดแสดงการละเล่นประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยว	2 (1.69)	3 (2.54)	1 (0.85)	2 (1.69)	110 (93.22)

ตารางที่ 8 (ต่อ)

การมีส่วนร่วมของครัวเรือนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
13. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วมในการให้คำอธิบายหรือให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวในการมาเที่ยวชมธรรมชาติ	5 (4.24)	3 (2.54)	16 (13.56)	25 (21.19)	69 (58.47)
14. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วมในการป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว	9 (7.63)	9 (7.63)	24 (20.34)	31 (26.27)	45 (38.14)
15. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วมกับสมาชิกในชุมชนพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับผลที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวในชุมชน	17 (14.41)	29 (24.58)	28 (23.73)	35 (29.66)	9 (7.63)
16. ท่านหรือสมาชิกในชุมชนเคยรับฟังหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนกับสมาชิกในชุมชนอื่น ๆ	13 (11.02)	18 (15.25)	13 (11.02)	31 (26.27)	43 (36.44)
17. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนเคยเข้าอบรมการให้ความรู้เกี่ยวกับการนำเที่ยวการท่องเที่ยวในชุมชน	14 (11.86)	13 (11.02)	8 (6.78)	7 (5.93)	76 (64.41)
18. ครัวเรือนของท่านมีส่วนได้รับรายได้จากการท่องเที่ยว	24 (20.34)	38 (32.20)	28 (23.73)	6 (5.08)	22 (18.64)
19. การท่องเที่ยวในชุมชนมีส่วนทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ในครัวเรือนดีขึ้น	42 (35.59)	38 (32.20)	14 (11.86)	10 (8.47)	14 (11.86)
20. เมื่อเกิดปัญหาขึ้นในชุมชนจากการท่องเที่ยว ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนเข้าร่วมประชุมเพื่อรับทราบและร่วมกันแก้ไขปัญหาดังกล่าว	27 (22.88)	50 (42.37)	24 (20.34)	17 (14.41)	-

ตารางที่ 9 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามระดับคะแนนการมีส่วนร่วมของ
ครัวเรือนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ	จำนวน	ร้อยละ
มีส่วนร่วมน้อย (ระดับคะแนน 1-2)	77	65.25
มีส่วนร่วมปานกลาง (ระดับคะแนน 3)	25	21.19
มีส่วนร่วมมาก (ระดับคะแนน 4-5)	16	13.19
รวม	118	100.00

เมื่อวิเคราะห์ถึงการมีส่วนร่วมของครัวเรือนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพบว่าโดยภาพรวมผู้ให้ข้อมูล ส่วนใหญ่ร้อยละ 65.25 มีส่วนร่วมน้อย ร้อยละ 21.19 มีส่วนร่วมปานกลาง และมีเพียงร้อยละ 13.19 เท่านั้นที่มีส่วนร่วมค่อนข้างมาก ดังรายละเอียดในตารางที่ 9

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการจัดการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศของผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ผลการศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนพบว่ามีปัญหาและอุปสรรคทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตัวประชาชนโดยตรง ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวและอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ซึ่งปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญๆ มีดังนี้

3.1 ปัญหาอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับตัวประชาชนโดยตรง

ผลการศึกษาพบว่าประชาชนในพื้นที่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว ภาษา ความเชื่อมั่นในด้านการให้บริการที่พักแก่นักท่องเที่ยว การจัดบริการด้านอาหารและเครื่องดื่ม การจัดบริการด้านการแสดงประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น การจัด

บริการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจากท้องถิ่น ตลอดจนการเป็นมัคคุเทศก์ไกด์ท่องเที่ยว นำเที่ยวธรรมชาติ

3.2 ปัญหาอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว

ผลการศึกษาพบว่า ระบบการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นการท่องเที่ยวเดินป่าชมธรรมชาติ (Trekkling Tour) นักท่องเที่ยวจะซื้อบริการทัวร์ท่องเที่ยวจากผู้ประกอบการท่องเที่ยวในตัวเมืองเชียงใหม่ และผู้ประกอบการท่องเที่ยวเหล่านั้น ได้ส่งต่อลูกค้าทัวร์ให้กับไกด์อีกทอดหนึ่ง โดยการเหมาจ่ายเป็นรายหัวต่อวันหรือต่อโปรแกรมการท่องเที่ยวที่ได้จัดเอาไว้สำหรับเสนอขายแก่นักท่องเที่ยว ทั้งนี้ผู้ประกอบการท่องเที่ยวได้หักค่าใช้จ่ายส่วนหนึ่งเอาไว้เป็นรายได้ของกิจการตนเอง ทำให้ไกด์ที่รับกลุ่มนักท่องเที่ยวทัวร์เดินป่าชมธรรมชาติ (Trekkling Tour) ต้องหาทางลดค่าใช้จ่ายสำหรับการท่องเที่ยวดังกล่าว เพื่อให้ได้กำไรมากที่สุด จึงต้องพยายามลดค่าเช่าพักค้างคืนหรือพยายามหลีกเลี่ยงการมีส่วนแบ่งของรายได้จากชาวบ้าน แล้วหลีกเลี่ยงค่าใช้จ่ายที่จะเกิดเพิ่มขึ้นในระหว่างการนำทัวร์ท่องเที่ยว นั่นเอง

3.3 ปัญหาอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง

ผลการศึกษาพบว่า อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ยังไม่มีมาตรการที่ชัดเจนในการดำเนินการจัดระบบการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในพื้นที่ แนวทางและมาตรการที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดังใช้อยู่เป็นมาตรการของหน่วยงานรัฐ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ขาดการประชาสัมพันธ์หรือสื่อความเข้าใจกับประชาชน เช่น การเก็บค่าธรรมเนียมเข้าไปในอุทยานแห่งชาติ การจัดเก็บขยะ และการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวธรรมชาติในพื้นที่รับผิดชอบของอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง

นอกจากนั้นในระยะที่ผ่านมาประชาชนในชุมชนกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง มักจะมีความขัดแย้ง โดยเฉพาะในเรื่องการบุกรุกพื้นที่ทำกิน การตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งลักษณะความขัดแย้งดังกล่าวทำให้ทั้งสองฝ่ายขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน จึงส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ (SUMMARY AND RECOMMENDATIONS)

สรุปผลการวิจัย (Summary)

การวิจัยถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ได้รวบรวมข้อมูลจากหัวหน้าครัวเรือนของประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ตามเส้นทางเดินป่าท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จำนวน 9 หมู่บ้าน คือ บ้านแม่สะเม็ก บ้านโป่งน้อย บ้านแม่จอก บ้านโป่งเค็ด หมู่ 8 ตำบลป่าแป๋ และบ้านปากกล้วย บ้านป่าข้าวหลาม บ้านแม่หมาโน บ้านปางป่าคา หมู่ 7 กับบ้านโป่งแง่น หมู่ 3 ตำบลกื้ดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้ คือ

1. พรรณาลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
2. ทราบถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
3. ทราบถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ผู้ให้ข้อมูลครั้งนี้ คือ หัวหน้าครัวเรือนของประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ตามเส้นทางเดินป่าท่องเที่ยวในท้องที่ตำบลป่าแป๋ และตำบลกื้ดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ (systematic random sampling) จำนวนทั้งสิ้น 118 คน สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือแบบสัมภาษณ์ (Interview Schedule) เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของผู้ให้ข้อมูล การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและ

ปัญหาอุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคม ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย โดยมีอายุเฉลี่ย 41 ปี และในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันเป็นชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงกับเผ่ามูเซอ ซึ่งนับถือศาสนาคริสต์ ส่วนชาวไทยพื้นราบนั้นนับถือศาสนาพุทธ อาชีพหลักส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร ส่วนอาชีพรองรับจ้างทั่วไป

2. การศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของผู้ให้ข้อมูลค่อนข้างดี และมีการประกอบอาชีพที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นลูกหาบรับจ้างแบกสิ่งของสัมภาระแก่นักท่องเที่ยว โดยระดับความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารอยู่ในระดับพอใช้ ส่วนกลุ่มหรือชมรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชนมีการจัดตั้งหรือรวมกลุ่มกันอย่างผิวเผิน ไม่มีความเข้มแข็งของกลุ่มหรือชมรม ขาดพลังการต่อรองกับผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว หรือแม้แต่กับนักท่องเที่ยวโดยตรง

ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ผลการวิจัยพบว่าโดยภาพรวมแล้วนั้นยังมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้อย ทั้งในด้านการนำเที่ยว การให้บริการที่พัก การจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์หรือของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว

3. ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค ในการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของผู้ให้ข้อมูล แสดงให้เห็นว่ามีปัญหา อุปสรรคทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตัวประชาชนโดยตรงที่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนความเชื่อมั่นในการให้บริการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปัญหาอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวที่มองเห็นผลประโยชน์ส่วนตน ขาดความรับผิดชอบต่อนักท่องเที่ยวที่มาซื้อบริการทัวร์แบบเดินป่า นอกจากนั้นยังพบปัญหา อุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง โดยเฉพาะการที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดังยังไม่มีมาตรการที่ชัดเจนในการจัดระบบการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับชุมชนพื้นที่ การขาดความไว้วางใจระหว่างประชาชนในพื้นที่กับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ก็เป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งซึ่งเป็นอุปสรรคในการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง

ข้อเสนอแนะ (Recommendations)

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ นั้น สามารถได้มาซึ่งข้อเสนอแนะสำหรับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยมีประชาชนในพื้นที่ได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น ดังนี้คือ

1. จากผลการวิจัย พบว่าประชาชนในพื้นที่ที่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้อย ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ควรมีการจัดทำโครงการหรือกำหนดแนวทางในการพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนให้มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน

2. ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนยังไม่มี การจัดระบบที่เหมาะสม จึงส่งผลให้เกิดผลกระทบทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม และทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ดังนั้นองค์การบริหารส่วนตำบล อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดังและผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวควรดำเนินการจัดประชุมหรือวางแผนการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนให้เป็นระบบ หากดำเนินการล่าช้าจะส่งผลกระทบต่อทุกฝ่ายที่กล่าวมาข้างต้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

3. จากผลการวิจัยพบว่าประชาชนในพื้นที่ยังขาดความรู้และความเชื่อมั่นในการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรจัดโครงการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยครอบคลุมทั้งในด้านการบริหารจัดการ การให้บริการและการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวในชุมชน

4. จากผลการวิจัยพบว่าประชาชนยังขาดความไว้วางใจต่อหน่วยงานของกรมป่าไม้ที่อยู่ในพื้นที่ โดยเฉพาะอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ทั้งนี้เป็นผลมาจากการปฏิบัติหน้าที่อย่างตรงไปตรงมาของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ดังนั้นการทำความเข้าใจระหว่างกันจะส่งผลให้เกิดความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของเจ้าหน้าที่และการดำรงชีวิตของประชาชนในชุมชน ซึ่งกิจกรรมอาจจะออกมาในรูปของการจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ในพื้นที่ โดยให้อุทยานแห่งชาติให้การสนับสนุนทั้งในด้านวิชาการและการบริหารจัดการ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป (Recommendations for Further Study)

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ มีข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้คือ

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ซึ่งไม่ครอบคลุมชุมชนทั้งหมดในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ในความเป็นจริงการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดังมีลักษณะเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายทั้งด้านทาง ระหว่างทาง และชุมชนปลายทาง ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปจึงควรศึกษาโดยยึดเส้นทางการท่องเที่ยวเป็นหลักแล้วจึงพิจารณาในส่วนของชุมชนที่อยู่ในเส้นทางการท่องเที่ยว นั้น ๆ
2. การวิจัยครั้งนี้พบว่าประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวน้อย ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปจึงควรดำเนินการในรูปแบบของการวิจัยและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยอาจจะใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) หรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)
3. ควรขยายพื้นที่ทำการศึกษาวิจัยไปยังท้องถิ่นอื่น ที่มีลักษณะภูมิประเทศใกล้เคียงกับชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง แล้วนำผลการวิจัยถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่มาเปรียบเทียบและวิเคราะห์ปัญหาาร่วมกัน เพื่อหาแนวทางการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวที่เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืนต่อไป

บรรณานุกรม

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2539. การดำเนินงานเรื่อง Ecotourism ในประเทศไทย.

กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

_____. 2540. แผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

_____. 2542. Ecotourism Network Newsletter. กรุงเทพมหานคร: กองอนุรักษ์และฟื้นฟู.

_____. 2544. แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร: กองอนุรักษ์.

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. 2527. การระดมประชาชนเพื่อพัฒนาชนบทในการบริหารงานพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. 2527. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เทพ พงษ์พานิช, เฉลิมชัย ปัญญาดี และ จิตศักดิ์ พุฒจร. 2543. รายงานค้นคว้าการดำเนินโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างรายได้และแก้ไขปัญหาสภาพแวดล้อมโดยการถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแก่ประชาชนท้องถิ่น. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

นาท ดัชนีวิรุฬ และพูลทรัพย์ สมุทรสาคร. 2538. “แนวทางในการบริหารทรัพยากรและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม” ใน วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมและการบริหารทรัพยากร. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2542. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เชียงใหม่:
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540. วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์.
กรุงเทพมหานคร.

พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. 2540. หนังสือพิมพ์ข่าวสด. วันที่ 30 เมษายน 2540. บทความพิเศษ หน้า 3
“กรมศิลปากรส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบแท้หรือเทียม”

เพ็ญแข แสงแก้ว. 2541. การวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภราเดช พันธ์วิเชียร. 2542. “ความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) เพดานการ
พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องให้ความสำคัญในปัจจุบัน.” ททท. จดสารการท่องเที่ยว.
(เมษายน-มิถุนายน 2542: 8).

มนัส สุวรรณ. 2539. นิเวศวิทยาของมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเอสพรี้นติ้งเฮ้าส์.

มุกดา สุขสมาน. 2538. ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.

ศรัณย์ เลิศรักภมร. 2540. “การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน” จดสารการท่องเที่ยว ปีที่
16, 1 (เดือน มกราคม 2540: 12)

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2540. การดำเนินการเพื่อกำหนด
นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพมหานคร: กองบริการที่ปรึกษา ศูนย์บริการ
วิชาการ สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.

สรัสวดี อาสาธรพกิจ. 2542. การศึกษาเพื่อหาปัจจัยในการกำหนดความพร้อมของผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยวเชิงนิเวศ ในภาคเหนือตอนบน. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สำนักงานสถิติจังหวัดเชียงใหม่. 2542. สมุดรายนงานสถิติจังหวัดเชียงใหม่ ฉบับ พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สุรเชษฐ์ เชษฐมาต และดร.รชนี เอมพันธุ์. 2542. คู่มือการท่องเที่ยวสำหรับมัคคุเทศก์นำเที่ยวทางธรรมชาติ. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. แปลจาก “Ecotourism Guidelines for Nature Tour Operators”.

อศิน รพีพัฒน์. 2527. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทยในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. นครปฐม: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.

อุทัย ดุลยเกษม. 2528. การพัฒนาชนบทโดยชาวชนบท. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาปัญหาการพัฒนาชนบทไทย. หน่วยที่ 8-15 หน้า 529-588. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

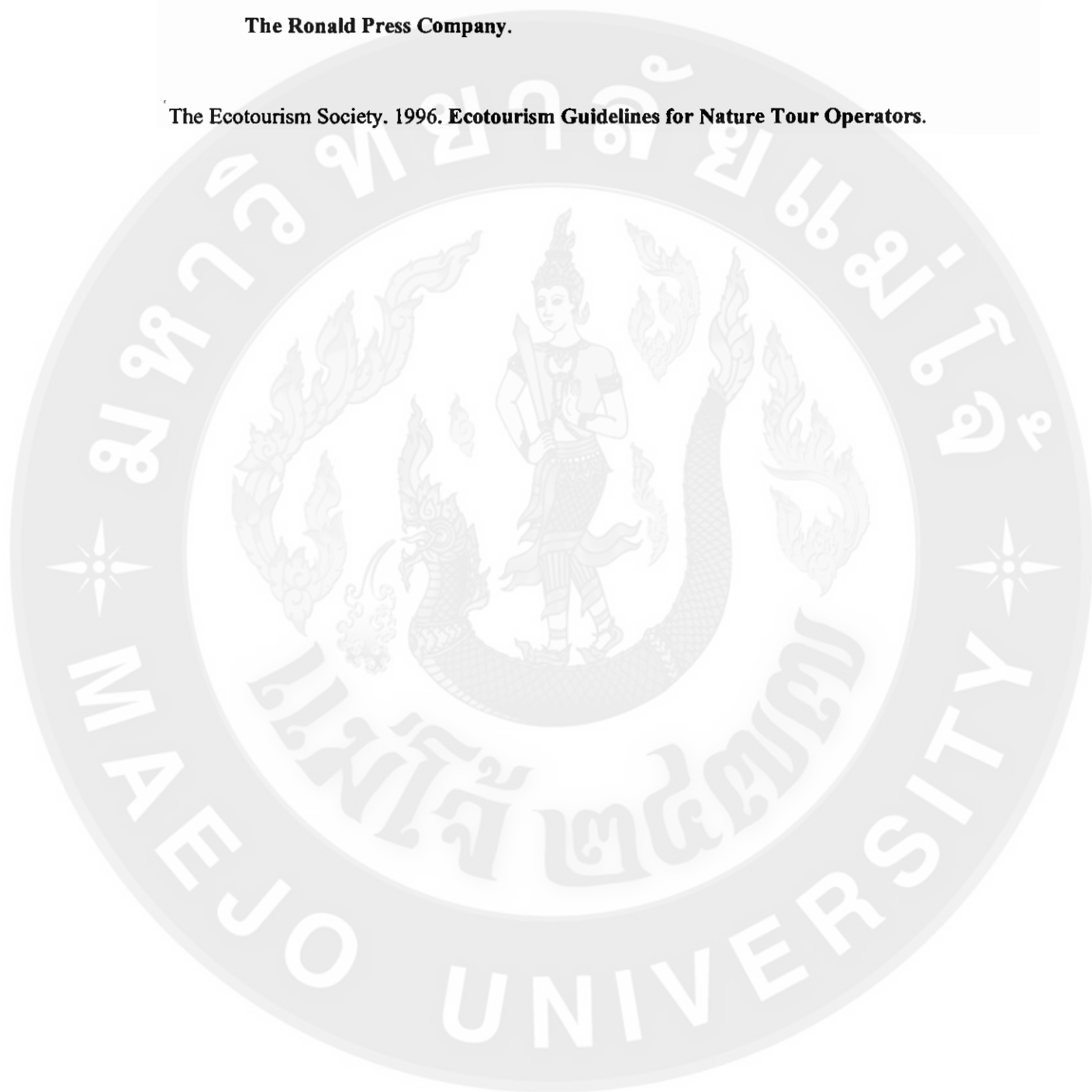
อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง. 2543. ข้อมูลทั่วไปเส้นทางท่องเที่ยวแบบเดินป่า (Trekking Tour). เชียงใหม่: ส่วนอุทยานแห่งชาติ สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กรมป่าไม้.

อุไรวรรณ ตันกิมขง. 2542. “เหมืองฝายเพื่อการพัฒนาชุมชนและนิเวศสู่ความยั่งยืน” ใน เอกสารประกอบการประชุมสมัชชาวิชาการ ประจำปี 2542 เรื่องสิทธิชุมชน : การกระจายอำนาจจัดการทรัพยากร. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Cohen, John M. and Normal T, Uphoff. 1977. Rural Development Participation: Concepts and Measures for Project Design, Implementation and Evaluation. New York: The Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell University.

Hawley, Amos. 1950. **Human Ecology. A Theory of Community Structure** New York:
The Ronald Press Company.

The Ecotourism Society. 1996. **Ecotourism Guidelines for Nature Tour Operators.**

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์โครงการวิจัย

เรื่อง

การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่
อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง
จังหวัดเชียงใหม่

แบบสอบถามชุดที่..... [II] []

สัมภาษณ์วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ชื่อบ้าน.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....

จังหวัด.....

ผู้วิจัย นายวันชัย เจือบุญ นักศึกษาปริญญาโท สาขาบริหารการพัฒนา มหาวิทยาลัยแม่โจ้

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามนี้ใช้สำหรับห้วงน้ำครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
2. ข้อมูลที่ได้จากท่านจะนำไปใช้ในการวิจัยของปัญหาพิเศษเพื่อความสำเร็จของการศึกษาปริญญาโท สาขาบริหารการพัฒนา มหาวิทยาลัยแม่โจ้
3. แบบสอบถามทั้งหมดมี 3 ตอน โปรดให้ข้อมูลครบทุกข้อ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ เพศ อายุ
เผ่าพันธุ์ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพหลัก อาชีพรอง สถานภาพ
ทางสังคมอื่น ๆ

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ใน [] ที่ท่านเห็นว่าถูกต้อง หรือเติมข้อความให้สมบูรณ์

1. เพศ [] ชาย [] หญิง
2. เผ่าพันธุ์.....
3. ปัจจุบันท่านมีอายุปี (เกิน 6 เดือนให้นับเป็น 1 ปี)

4. ศาสนา [] พุทธ [] คริสต์
[] อิสลาม [] อื่น ๆ ระบุ.....
5. สถานภาพสมรส
[] 1. โสด [] 2. แต่งงานแล้ว
[] 3. หย่า/แยกกันอยู่ [] 4. หม้าย
6. ระดับการศึกษาสูงสุด
[] 1. ประถมศึกษา [] 2. มัธยมศึกษาตอนต้น
[] 3. มัธยมศึกษาตอนปลาย [] 4. ปวช./ปวส.
[] 5.ปริญญาตรี หรือสูงกว่า [] 6. อื่น ๆ ระบุ.....
7. ระยะเวลาที่ท่านอาศัยอยู่ในพื้นที่หรือชุมชนแห่งนี้มานาน.....ปี
8. ท่านประกอบอาชีพหลักในด้านใด
[] 1. เกษตรกรรม [] 5. ทำงานในองค์กรเอกชน
[] 2. ค้าขาย [] 6. อื่น ๆ ระบุ.....
[] 3. รับจ้างทั่วไป
[] 4. รับราชการ
9. ท่านประกอบอาชีพรองในด้านใด
[] 1. เกษตรกรรม [] 5. ทำงานในองค์กรเอกชน
[] 2. ค้าขาย [] 6. อื่น ๆ ระบุ.....
[] 3. รับจ้างทั่วไป
[] 4. รับราชการ

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนโดยหัวหน้าครัวเรือน
ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ก. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชน

1. นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวจากประเทศใด (เรียงจากมากไปน้อย)

[] 1.

[] 2.

[] 3.

[] 4. ไม่ทราบ

2. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนสามารถใช้ภาษาต่างประเทศได้หรือไม่

[] 1. ได้ดี

[] 2. พอได้

[] 3. ไม่ได้

3. กรณีที่ท่านสามารถใช้ภาษาต่างประเทศได้ โปรดระบุภาษา (ตอบได้หลายข้อ)

ภาษา	ความสามารถในการใช้		
	พูด	อ่าน	เขียน
1. อังกฤษ			
2. ฝรั่งเศส			
3. เยอรมัน			
4. ญี่ปุ่น			
5. จีน			
6. อื่น ๆ			

4. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนท่านประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชนประเภทใดบ้าง
- [] 1. ให้บริการที่พักแก่นักท่องเที่ยว
- [] 2. การจัดบริการด้านอาหารและเครื่องดื่ม
- [] 3. การจัดบริการด้านเช่าแพ
- [] 4. การจัดบริการด้านนั่งช้างท่องเที่ยว
- [] 5. การเป็นมัคคุเทศก์/ไกด์ท้องถิ่น นำเที่ยวธรรมชาติ
- [] 6. การเป็นลูกหาบท่องเที่ยวเดินป่า
- [] 7. การจัดบริการด้านการแสดงประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น
- [] 8. การจัดบริการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจากท้องถิ่น
- [] 9. อื่น ๆ ระบุ.....
5. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นอาชีพหลัก หรือเป็นอาชีพเสริม
- [] 1. อาชีพหลัก [] 2. อาชีพเสริม [] ไม่เกี่ยวข้อง
6. รายได้ของท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชน (บาท/เดือน โดยเฉลี่ย)
- [] 1. ต่ำกว่า 3,000 บาท [] 2. 3,001-4,000 บาท
- [] 3. 4,001-5,000 บาท [] 4. 5,001-6,000 บาท
- [] 5. มากกว่า 6,001 บาท
7. ท่านเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือชมรมในท้องถิ่นของท่าน อะไรบ้าง ? หากเป็นโปรดระบุ
- [] 1. ไม่เป็น
- [] 2. เป็น ระบุ.....
8. ในหมู่บ้านของท่านมีกลุ่มหรือชมรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวหรือไม่ หากมีโปรดระบุ
- [] 1. ไม่มี
- [] 2. มี ระบุ.....

9. ข้อความต่อไปนี้ เป็นความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน ขอให้ท่านพิจารณาว่าข้อความต่อไปนี้ถูกหรือผิด (ผู้สัมภาษณ์โปรดทำเครื่องหมาย ✓ หรือ ✗ หน้าข้อความ

ประเด็นข้อคำถาม	ถูก	ผิด
.....1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก		
.....2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ มีการจัดการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม และให้การศึกษา ความรู้แก่นักท่องเที่ยว		
.....3. การล่องแพ นั่งช้าง การเดินป่าเพื่อชมธรรมชาติ และการไปเที่ยว น้ำตกตลอดจนการดูนก การส่องดูสัตว์ป่าชนิดต่าง ๆ เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ		
.....4. การจัดการป้ายสื่อความหมายในการท่องเที่ยวไม่มีความจำเป็น เพราะนักท่องเที่ยวมีความรู้ดีอยู่แล้ว		
.....5. การดูแลรักษาความสะอาดของสถานที่แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ เช่น น้ำตก ถ้ำ ที่พักระหว่างเส้นทางเดินท่องเที่ยวชมธรรมชาติ เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง และเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่สะ		
.....6. สมาชิกในชุมชนไม่ควรเข้าไปจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชน เพราะเป็นหน้าที่ของไกด์ มัคคุเทศก์ของบริษัททัวร์ ซึ่งนำนักท่องเที่ยวมาเอง		
.....7. หากนักท่องเที่ยวต้องการทดลองเสพยาเสพติด เช่น สูบฝิ่น ักัญชา ยาบ้า เราควรจัดหาให้ไว้บริการ		
.....8. สมาชิกในชุมชนควรมีส่วนร่วมในการกำหนดเส้นทาง การท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง		

ประเด็นข้อคำถาม	ถูก	ผิด
.....9. การท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ เป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน		
.....10. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถช่วยให้นักท่องเที่ยวเห็นคุณค่า ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนประเพณี/วัฒนธรรม ท้องถิ่น		
.....11. การท่องเที่ยวในชุมชนสามารถสร้างรายได้ให้กับสมาชิก ในชุมชนได้		
.....12. การกำหนดระเบียบ กฎข้อปฏิบัติแก่นักท่องเที่ยวจะช่วยแก้ ปัญหาสภาพแวดล้อมได้		
.....13. การแนะนำและชี้แจงการปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยว เป็นสิ่งที่มี ประโยชน์และช่วยป้องกันอันตรายที่จะเกิดกับนักท่องเที่ยวได้		
.....14. ผู้นำท่องเที่ยว (ไกด์) หรือมัคคุเทศก์ในท้องถิ่น ควรมีความรู้และ ความเข้าใจเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ สภาพ แวดล้อมธรรมชาติเป็นอย่างดี เพื่อให้ความรู้ที่ถูกต้องแก่นัก ท่องเที่ยว		
.....15. สมาชิกในชุมชนควรให้ความร่วมมือ ช่วยกันดูแลปกป้อง รักษา สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นให้คงอยู่กับ ชุมชนตลอดไป		

ข. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

10. การมีส่วนร่วมของครัวเรือนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ข้อความ	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
1. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนเคยเข้าร่วมประชุมในชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชน					
2. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วมในการประชุมวางแผนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน					
3. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบ กฎเกณฑ์การท่องเที่ยวในชุมชน					
4. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวธรรมชาติของชุมชน					
5. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วมกับการสมาชิกในชุมชน สำรวจสภาพความเสื่อมโทรมสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติของชุมชนที่เกิดจากการท่องเที่ยว					
6. สมาชิกในครัวเรือนของท่านมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาความสะอาด การกำจัดขยะตามบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชน					
7. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วมให้บริการนำชมสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติของชุมชน					
8. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วมให้บริการที่พักแก่นักท่องเที่ยวภายในชุมชน					
9. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วมให้บริการอาหารเครื่องดื่มแก่นักท่องเที่ยว					

ข้อความ	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
10. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วม ให้บริการล่องแพแก่นักท่องเที่ยว					
11. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วม ในการจัดทำและบริการจำหน่ายผลิต ภัณฑ์ที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว					
12. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วม ในการจัดแสดงการละเล่น ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยว					
13. ท่านและสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมใน การให้คำอธิบายหรือให้ความรู้แก่นัก ท่องเที่ยวในการมาเที่ยวชมธรรมชาติ					
14. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วม ในการป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับ นักท่องเที่ยว					
15. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือน มีส่วน ร่วมกับสมาชิกในชุมชนพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเกี่ยวกับผลที่ เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวในชุมชน					
16. ท่านหรือสมาชิกในชุมชนเคยรับฟังหรือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นการจัดการท่อง เที่ยวในชุมชนกับสมาชิกในชุมชนอื่น ๆ					
17. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนท่านเคยเข้า อบรมการให้ความรู้เกี่ยวกับการนำเที่ยว การท่องเที่ยวในชุมชน					
18. ครัวเรือนของท่านมีส่วนได้รับรายได้ จากการท่องเที่ยว					

ข้อความ	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
19. การท่องเที่ยวในชุมชนมีส่วนทำให้ ชีวิตความเป็นอยู่ในครัวเรือนท่านดีขึ้น					
20. เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในชุมชนจากการ ท่องเที่ยว ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือน เข้าร่วมประชุมเพื่อรับทราบและร่วม กันแก้ไขปัญหาดังกล่าว					

ตอนที่ 3 ข้อมูลสอบถามปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของผู้ให้ข้อมูลซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

1. ท่านคิดว่าการท่องเที่ยวในชุมชนมีประโยชน์ต่อครัวเรือนของท่านและชุมชนอย่างไรบ้าง?

.....

.....

.....

2. ท่านคิดว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนของท่านที่ผ่านมา มีปัญหาอะไรบ้าง ที่เกิดขึ้นแล้วส่งผลกระทบต่อครอบครัวและชุมชนของท่านอย่างไร

.....

.....

.....

3. ท่านมีข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ เพื่อการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว อันจะนำไปสู่การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือ

นายวันชัย เจือบุญ

ภาคผนวก ข
แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
แห่งชาติ

แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือ Ecotourism เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หรือ Sustainable tourism มีบทบาทสำคัญต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวมของประเทศ ทั้งในเชิงเศรษฐกิจและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวและบริเวณข้างเคียง

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งของโลกที่จัดว่ามีทรัพยากรท่องเที่ยวหลากหลายประเภท กระจายอยู่ในทุกภูมิภาค ทั้งที่เป็นแหล่งธรรมชาติ กิ่งธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งเก่าและใหม่ จนกล่าวได้ว่าเป็นมรดกทางการท่องเที่ยว (Tourism heritage) อันมีคุณค่าและความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์อยู่เป็นจำนวนมาก ในความหลากหลายและปริมาณดังกล่าว มีทรัพยากรท่องเที่ยวส่วนหนึ่งซึ่งมีศักยภาพสูงและเหมาะสมที่สามารถจะนำมาพัฒนาและจัดการ เพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศกลุ่มหนึ่ง ที่มุ่งแสวงหาความเพลิดเพลินและการศึกษาเรียนรู้ควบคู่ไปกับการเดินทางอย่างมีความรับผิดชอบในรูปแบบที่เรียกกันว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือ Ecotourism และมีปัจจัยหลายประการบ่งชี้ว่าปริมาณนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะมีแนวโน้มสูงขึ้นตามลำดับ

คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ จึงเล็งเห็นว่า หากความต้องการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีแนวโน้มสูงขึ้นและเพื่อให้การท่องเที่ยวดังกล่าวก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ขณะเดียวกันเพื่อช่วยสนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในลักษณะที่ยั่งยืน จึงมีเหตุผลและความจำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดแผนปฏิบัติการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นเป็นการเฉพาะ เพื่อใช้เป็นกรอบให้หน่วยงานต่างๆ และประชาชนที่เกี่ยวข้องนำไปปฏิบัติและประสานความร่วมมือได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล รวมทั้งใช้ผสมผสานเกื้อกูลกับการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่นอย่างต่อเนื่อง

แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติฉบับนี้ (2544: 65-68) กำหนดระยะเวลาไว้ 5 ปี โดยเริ่มตั้งแต่ปี 2545 และไปสิ้นสุดในปี 2549 ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 แนวคิดในการจัดทำแผนปฏิบัติการดังกล่าว ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และอาศัยผลการศึกษาของโครงการดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ปี 2540 เป็นแนวทางในการร่าง และต่อมาได้ทำการปรับปรุงรายละเอียดโครงการให้

เป็นไปตามข้อสังเกตของคณะกรรมการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยมีคณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นที่ปรึกษา

องค์ประกอบของแผนปฏิบัติการได้แบ่งการดำเนินงานต่างๆ ออกเป็น 14 แผนงานหลัก ซึ่งสัมพันธ์กันภายใต้แผนงานแต่ละแผนประกอบด้วยโครงการต่างๆ มากน้อยแตกต่างกันไป โดยมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 37 โครงการ ในแต่ละโครงการได้ระบุชื่อโครงการ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ หน่วยงานรับผิดชอบหลัก หน่วยงานรับผิดชอบรอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ระยะเวลาดำเนินการ และงบประมาณ ตามลำดับ อย่างไรก็ตามโครงการที่กำหนดขึ้นนั้น เป็นเพียงกรอบแนวทางในด้านต่างๆ อย่างกว้างๆ ดังนั้น หน่วยงานที่ได้รับการระบุเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก จำเป็นจะต้องมีการจัดทำโครงการให้มีรายละเอียดที่ชัดเจนและมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น นำเสนอต้นสังกัด เพื่อขอรับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานงบประมาณ ซึ่งจะทำให้สามารถนำไปปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายต่อไปได้

อนึ่ง เรื่องระยะเวลาและงบประมาณดำเนินการของแต่ละโครงการ อาจมีการปรับเปลี่ยนได้หากมีเหตุผลอันควร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง งบประมาณที่ระบุไว้ในทุกโครงการ เป็นการประมาณการบนฐานของปัจจุบัน มิได้นำอัตราค่าเงินเฟ้อและปัจจัยอื่นๆ มาพิจารณา หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบในแต่ละโครงการจะต้องพิจารณาปรับยอดงบประมาณให้สอดคล้องกับความผันแปรเกี่ยวกับอัตราค่าเงินเฟ้อ และอื่นๆ ในแต่ละปีตามความเหมาะสมต่อไป

สรุปงบประมาณของแผนงานต่างๆ ในแผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ

แผนงาน	ปีงบประมาณดำเนินการและงบประมาณ (ล้านบาท)					รวม (ล้านบาท)
	2545	2546	2547	2548	2549	
แผนงาน 1 การจัดตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	4.2	4.2	6.6	8.6	9.6	33.2
แผนงาน 2 การทบทวนศักยภาพและกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	4.0	4.0	4.0	-	-	12.0
แผนงานที่ 3 การกำหนดและพัฒนาโครงข่ายแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดที่มีศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสูงและพื้นที่เกี่ยวข้อง	-	5.6	16.8	22.4	-	44.8
แผนงาน 4 การกำหนดเขตการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งท่องเที่ยว	-	16.0	16.0	16.0	-	48.0
แผนงาน 5 การบูรณะฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเสื่อมโทรม	2.8	8.4	15.0	15.0	12.0	53.2
แผนงาน 6 การจัดทำคู่มือปฏิบัติการ	8.0	4.0	-	-	-	12.0
แผนงาน 7 การให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	4.70	29.85	7.05	4.55	4.55	50.7
แผนงาน 8 การผลิตสื่อและวรรณคดี	3.0	-	-	-	-	3.0
แผนงาน 9 การส่งเสริมการรวมกลุ่มและสร้างศักยภาพแก่ประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	0.3	2.7	4.3	4.3	4.3	15.9

แผนงาน	ปีงบประมาณดำเนินการและงบประมาณ (ล้านบาท)					รวม (ล้านบาท)
	2545	2546	2547	2548	2549	
แผนงาน 10 การกำหนดมาตรฐานโครงสร้าง พื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก สะตวก	1.0	33.0	0.2	-	-	34.2
แผนงาน 11 การส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้าง พื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก สะตวกตามมาตรฐานที่กำหนด	-	-	-	60.0	60.0	120.0
แผนงาน 12 การส่งเสริมการตลาดและการนำ เที่ยว	2.1	5.7	5.5	5.5	5.5	24.3
แผนงาน 13 การส่งเสริมการลงทุนด้านการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ	2.5	1.2	2.2	0.2	-	6.1
แผนงาน 14 การติดตามและประเมินผลการ พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	1.5	5.5	4.9	4.9	4.9	21.7
รวม	34.10	120.15	82.55	141.45	100.85	479.10

สรุปงบประมาณของแผนงานต่างๆ ในแผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ

แผนงาน	ปีงบประมาณดำเนินการและงบประมาณ (ล้านบาท)					รวม (ล้านบาท)
	๒๕๖๔	๒๕๖๖	๒๕๖๗	๒๕๖๘	๒๕๖๙	
แผนงาน ๓ การจัดตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	๔.๒	๔.๒	๖.๖	๘.๖	๙.๖	๓๓.๒
แผนงาน ๒ การทบทวนศักยภาพและกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	๔.๐	๔.๐	๔.๐	-	-	๑๖.๐
แผนงานที่ ๓ การกำหนดและพัฒนาโครงข่ายแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดที่มีศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสูงและพื้นที่เกี่ยวข้อง	-	๕.๖	๑๖.๘	๒๒.๔	-	๔๔.๘
แผนงาน ๔ การกำหนดเขตจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งท่องเที่ยว	-	๑๖.๐	๑๖.๐	๑๖.๐	-	๔๘.๐
แผนงาน ๕ การบูรณะฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเสื่อมโทรม	๒.๘	๘.๕	๑๕.๐	๑๕.๐	๑๖.๐	๕๓.๒
แผนงาน ๖ การจัดทำคู่มือปฏิบัติการ	๔.๐	๔.๐	-	-	-	๑๖.๐
แผนงาน ๗ การให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	๔.๗/๐	๒๙.๘๕	๗.๐๕	๔.๕๕	๔.๕๕	๕๐.๗
แผนงาน ๘ การผลิตสื่อและรณรงค์	๓.๐	-	-	-	-	๓.๐
แผนงาน ๙ การส่งเสริมการรวมกลุ่มและสร้างศักยภาพแก่ประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	๐.๓	๖.๗	๔.๓	๔.๓	๔.๓	๑๙.๙
แผนงาน ๑๐ การกำหนดมาตรฐานโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก	๑.๐	๓๓.๐	๐.๒	-	-	๓๔.๒

แผนงาน	ปีงบประมาณดำเนินการและงบประมาณ (ล้านบาท)					รวม (ล้านบาท)
	๒๕๕๕	๒๕๕๖	๒๕๕๗	๒๕๕๘	๒๕๕๙	
แผนงาน ๓๓ การส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกตามมาตรฐาน ที่กำหนด	-	-	-	๖๐.๐	๖๖.๐	๑๒๖.๐
แผนงาน ๓๒ การส่งเสริมการตลาดและการนำเที่ยว	๕.๑	๕.๗	๕.๕	๕.๕	๕.๕	๒๗.๓
แผนงาน ๓๓ การส่งเสริมการลงทุนด้านการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ	๒๒.๕	๑.๒	๒.๒	๐.๒	-	๒๖.๑
แผนงาน ๓๔ การติดตามและประเมินผลการพัฒนาการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	๑.๕	๕.๕	๔.๕	๔.๕	๔.๕	๒๑.๐
รวม	๓๔.๑๐	๑๖๐.๑๕	๗๒.๕๕	๑๔๑.๕๕	๑๐๐.๐๕	๕๐๘.๓๐

สรุปแผนงานและโครงการตามแผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ

แผนงาน/โครงการ	ระยะเวลาดำเนินการ	งบประมาณ (ล้านบาท)	หน่วยงานรับผิดชอบ
แผนงานที่ ๑ : แผนงานการจัดตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โครงการ ๑.๑ โครงการจัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจังหวัดในจังหวัดที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	เริ่มปีงบประมาณ ๒๕๕๕ (คณะกรรมการอยู่ในภาวะ ๒ ปี)	๒๑ ล้านบาท (๒๕ จังหวัด ละ ๑๗๕,๐๐๐ บาท/ปี รวม ๕ ปี)	<u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ ๒. สำนักงานจังหวัด <u>หน่วยงานรับผิดชอบรอง</u> ๑. ททท. ภูมิภาค ๒. ททท. ส่วนกลาง
โครงการ ๑.๒ โครงการส่งเสริมการจัดตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับพื้นที่/ระดับจังหวัด	๓ ปี (๒๕๕๖-๒๕๕๘) (โดยต้องเริ่มงานในโครงการ ๕.๑ เสียก่อน)	๘.๒ ล้านบาท (๒๕ จังหวัดๆ ละ ๑๐๐,๐๐๐ บาท รวม ๓ ปี)	<u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ <u>หน่วยงานรับผิดชอบรอง</u> ๑. ททท. ภูมิภาค <u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. สำนักงานจังหวัด ๒. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๓. หน่วยงานรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ ๔. องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ๕. สถาบันการศึกษา ๖. สถาบันศาสนา ๗. สื่อมวลชนท้องถิ่น
โครงการ ๑.๓ โครงการส่งเสริมการจัดตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับภาค	๒ ปี (๒๕๕๖-๒๕๕๘) (ต้องเริ่มดำเนินการโครงการที่ ๑.๒ เสียก่อน)	๔ ล้านบาท (๔ ภูมิภาคๆ ละ ๕๐๐,๐๐๐ บาท)	<u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. ททท. ส่วนกลาง <u>หน่วยงานรับผิดชอบรอง</u> ๑. ททท. ภูมิภาค <u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. สมาคมเครือข่ายการท่องเที่ยวระดับจังหวัดต่างๆ ในแต่ละภูมิภาค

แผนงาน/โครงการ	ระยะเวลาดำเนินการ	งบประมาณ (ล้านบาท)	หน่วยงานรับผิดชอบ
โครงการ ๑.๕ โครงการส่งเสริมการจัดตั้ง เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับชาติ	๑ ปี (๒๕๕๕) (อาจต่อเนื่องไปถึงปี ๒๕๕๖ และต้องเริ่ม ดำเนินการโครงการที่ ๑.๓ เสียก่อน)	๑ ล้านบาท	๒. หน่วยงานรับผิดชอบแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ ๓. องค์การพัฒนาเอกชน (NGOs) ๔. สถาบันการศึกษา ๕. สถาบันการเงิน ๖. เครือข่ายการท่องเที่ยว เชิงนิเวศระดับพื้นที่/จังหวัด <u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. ททท. ส่วนกลาง <u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. สมาคมเครือข่ายการ ท่องเที่ยวระดับภูมิภาคต่างๆ ๒. หน่วยงานรับผิดชอบแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ ๓. องค์การพัฒนาเอกชน (NGOs) ๔. สถาบันการศึกษา ๕. สถาบันการเงิน ๖. เครือข่ายการท่องเที่ยว เชิงนิเวศระดับจังหวัด
แผนงานที่ ๒ : แผนงานการทบทวนศักยภาพและกำหนด ทิศทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ			
โครงการ ๒.๑ โครงการทบทวนศักยภาพและ กำหนดทิศทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	๓ ปี (๒๕๕๕-๒๕๕๗) (คัดเลือกจังหวัด เข้าร่วมโครงการปีละ ๘ จังหวัด จนครบ ๒๔ จังหวัด)	๑๒ ล้านบาท (ปีละ ๔ จังหวัดๆ ละ ๓๐๐,๐๐๐ บาท จนครบ ๒๔ จังหวัด)	<u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. ททท. ส่วนกลาง <u>หน่วยงานรับผิดชอบรอง</u> ๑. คณะกรรมการส่งเสริมและ พัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัด <u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. ททท. ภูมิภาค ๒. หน่วยงานรับผิดชอบ แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ ๓. องค์การพัฒนาเอกชน (NGOs) ๔. สถาบันการศึกษา ๕. เครือข่ายการท่องเที่ยว เชิงนิเวศระดับจังหวัด

แผนงาน/โครงการ	ระยะเวลาดำเนินการ	งบประมาณ (ล้านบาท)	หน่วยงานรับผิดชอบ
แผนงานที่ ๓ : แผนงานการกำหนดและพัฒนาโครงข่ายแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดที่มีศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสูง และพื้นที่เกี่ยวข้อง โครงการ ๓.๑ โครงการกำหนดและพัฒนาโครงข่ายแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดที่มีศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสูง	๓ ปี (๒๕๕๖-๒๕๕๘)	๕๕.๘ ล้านบาท (๑๕ จังหวัด) และ ๓.๒ ล้านบาท)	<u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนากการท่องเที่ยวจังหวัด ๒. หน่วยงานรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวในโครงข่าย ๓. กองพัฒนาบริการ กองพัฒนา และกองพัฒนาการตลาด ททท. <u>หน่วยงานรับผิดชอบรอง</u> ๑. กองประชาสัมพันธ์ และ กองอนุรักษ์ ททท. <u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. ททท. ภูมิภาค
แผนงานที่ ๔ : แผนงานการกำหนดเขตพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเขตการจัดการอื่นๆ ในแหล่งท่องเที่ยว โครงการ ๔.๑ โครงการกำหนดเขตการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดที่มีศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสูง และจังหวัดที่มีความพร้อม	๓ ปี (๒๕๕๖-๒๕๕๘) (จัดทำโครงการต่อเนื่อง ปีละ ๔ จังหวัด)	๕๘ ล้านบาท (๑๖ แหล่งท่องเที่ยว และ ๑ ล้านบาท/ปี)	<u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. ททท. ส่วนกลาง <u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนากการท่องเที่ยวจังหวัด ๒. สมาคม TEATA ๓. หน่วยงานรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ ๔. ททท. ภูมิภาค
แผนงานที่ ๕ : แผนงานการบูรณะฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเสื่อมโทรม โครงการ ๕.๑ โครงการบูรณะฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเสื่อมโทรม	๕ ปี (๒๕๕๕-๒๕๕๙) (๑๕ แหล่งท่องเที่ยว)	๕๓.๒ ล้านบาท (ไม่รวมค่าจัดจ้าง บริษัทที่ปรึกษา)	<u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. ททท. ภูมิภาค ๒. คณะกรรมการส่งเสริมและ

แผนงาน/โครงการ	ระยะเวลาดำเนินการ	งบประมาณ (ล้านบาท)	หน่วยงานรับผิดชอบ
แผนงานที่ ๒ : แผนงานการจัดทำคู่มือปฏิบัติการ โครงการ ๖.๑ โครงการจัดทำคู่มือต่างๆ สำหรับการพัฒนาและการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คู่มือที่เสนอแนะให้จัดทำมี ดังนี้ - คู่มือกระบวนการและขั้นตอนการพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศระดับแหล่งท่องเที่ยว - คู่มือหลักและวิธีการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ - คู่มือแนวทางมีส่วนร่วมและการบริหาร จัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนท้องถิ่น (มีตัวอย่างกรณีศึกษา) - คู่มือความรู้และเทคนิคในการจัดระบบ การบริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ - คู่มือความรู้และเทคนิคด้านการตลาด และการบริหารธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สำหรับองค์กรชุมชนท้องถิ่น - คู่มือติดตามและประเมินผลการพัฒนา และการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แผนงานที่ ๓ : แผนงานการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โครงการ ๙.๑ โครงการจัดตั้งเครือข่ายความ ร่วมมือในการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ที่มีศักยภาพสูงด้าน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ) ๑.๕ ปี (เริ่มปีงบประมาณ ๒๕๕๕)	๔๒ ล้านบาท (คู่ปีละ ๒ ล้านบาท)	พัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัด ๓. หน่วยงานรับผิดชอบแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงนิเวศเลื่อมไทรหม ในพื้นที่ <u>หน่วยงานรับผิดชอบรอง</u> ๑. ททท. ส่วนกลาง <u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. ททท. ส่วนกลาง <u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. หน่วยงานรับผิดชอบแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ ๒. องค์การปกครองส่วน ท้องถิ่น ๓. ภาคเอกชน (ผู้ประกอบการ ธุรกิจท่องเที่ยว) ๔. คณะกรรมการส่งเสริมและ พัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัด <u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. คณะกรรมการส่งเสริมและ พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แห่งชาติ <u>หน่วยงานรับผิดชอบรอง</u> ๑. กองบริหารวิชาการและ ฝึกอบรม กองท่องเที่ยวเยาวชน กองวางแผนโครงการ และ กองอนุรักษ์ ททท.

แผนงาน/โครงการ	ระยะเวลาดำเนินการ	งบประมาณ (ล้านบาท)	หน่วยงานรับผิดชอบ
โครงการ ๗.๒ โครงการให้การศึกษาและ ผลิตบัณฑิตด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทุก ระดับ	ตลอดช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่ ๙ (๒๕๔๔- ๒๕๕๙)	๖.๒ ล้านบาท	<u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. จังหวัดที่มีศักยภาพด้าน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (๒๔ จังหวัด) ๒. กระทรวงศึกษาธิการ ๓. ทบวงมหาวิทยาลัย ๔. สำนักงานคณะกรรมการ วัฒนธรรมแห่งชาติ ๕. กรมป่าไม้ ๖. กรมศิลปากร ๗. สภาอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว ๘. สมาคม TEATA ๙. องค์การพัฒนาเอกชน (NGOs) ๑๐. กรมพัฒนาชุมชน ๑๑. กรมประชาสัมพันธ์ ๑๒. องค์การปกครองส่วน ท้องถิ่น ๑๓. กรมการปกครอง ๑๔. กรมประชาสัมพันธ์ ๑๕. ส.ม. ๑๖. กรมส่งเสริมคุณภาพ สิ่งแวดล้อม <u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. กระทรวงศึกษาธิการ ๒. ทบวงมหาวิทยาลัย <u>หน่วยงานรับผิดชอบรอง</u> ๑. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ๒. คณะทำงานการศึกษา และสร้างจิตสำนึกด้านการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ <u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. มหาวิทยาลัย ๒. สถาบันวิจัย ๓. คณะกรรมการส่งเสริมและ พัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัด
โครงการ ๗.๓ โครงการจัดนิทรรศการ ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สำหรับแก่นำ นิสิตนักศึกษา และการสร้างเครือข่าย ติดตามผล	ตลอดช่วงแผน พัฒนา ฉบับที่ ๙ (๒๕๔๔-๒๕๕๙)	๒.๕๕ ล้านบาท	<u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. กระทรวงศึกษาธิการ ๒. ทบวงมหาวิทยาลัย

แผนงาน/โครงการ	ระยะเวลาดำเนินการ	งบประมาณ (ล้านบาท)	หน่วยงานรับผิดชอบ
โครงการ ๗.๔ โครงการรณรงค์เพื่อส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสถาบันการศึกษา ระดับอุดมศึกษาทั่วประเทศ	๒ ปี (๒๕๕๖-๒๕๕๗) ๔.๘ ล้านบาท	๔.๘ ล้านบาท	<u>หน่วยงานรับผิดชอบรอง</u> ๑. กองท่องเที่ยวเขาเขาน และ กองบริการวิชาการและนิก กอบรม ททท. ๒. คณะทำงานการศึกษาและ สร้างจิตสำนึกด้านการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ <u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. มหาวิทยาลัยและสถาบัน การศึกษาระดับอุดมศึกษา ๒. สโมสรนิสิตนักศึกษาของ สถาบันการศึกษา
โครงการ ๗.๕ โครงการจัดฝึกอบรมเรื่องหลัก และวิธีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สำหรับผู้บริหารจัดการและการพัฒนาเครือข่าย ผู้บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ตลอดช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่ ๙ (๒๕๕๕- ๒๕๕๘)	๔.๖๕ ล้านบาท	<u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. กระทรวงศึกษาธิการ ๒. ทบวงมหาวิทยาลัย <u>หน่วยงานรับผิดชอบรอง</u> ๑. กองบริการวิชาการและ นิกอบรม และกองท่องเที่ยว เขาเขาน ททท. <u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. สถาบันอุดมศึกษาทั้ง ๖๐ แห่ง ทั่วประเทศ ๒. คณะทำงานการศึกษาและ สร้างจิตสำนึกด้านการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ
โครงการ ๗.๕ โครงการจัดฝึกอบรมเรื่องหลัก และวิธีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สำหรับผู้บริหารจัดการและการพัฒนาเครือข่าย ผู้บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ตลอดช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่ ๙ (๒๕๕๕- ๒๕๕๘)	๔.๖๕ ล้านบาท	<u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. กระทรวงศึกษาธิการ ๒. ทบวงมหาวิทยาลัย <u>หน่วยงานรับผิดชอบรอง</u> ๑. กองบริการวิชาการและ นิกอบรม และกองท่องเที่ยว เขาเขาน ททท. ๒. คณะทำงานการศึกษาและ สร้างจิตสำนึกด้านการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ <u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. มหาวิทยาลัยและสถาบัน การศึกษาระดับอุดมศึกษา ๒. กรมป่าไม้ ๓. กรมศิลปากร

แผนงาน/โครงการ	ระยะเวลาดำเนินการ	งบประมาณ (ล้านบาท)	หน่วยงานรับผิดชอบ
โครงการ ๗.๖ โครงการฝึกอบรมเรื่องหลัก และวิธีการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สำหรับผู้ประกอบการ	ตลอดช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่ ๙ (๒๕๕๕- ๒๕๕๙)	๓.๘๕ ล้านบาท	๔. หน่วยงานรับผิดชอบแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ ๕. คณะกรรมการส่งเสริมและ พัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัด <u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. กระทรวงศึกษาธิการ ๒. ทบวงมหาวิทยาลัย <u>หน่วยงานรับผิดชอบรอง</u> ๑. กองบริการวิชาการและ ฝึกอบรม และกองท่องเที่ยว เยาวชน ททท. ๒. คณะทำงานการศึกษาและ สร้างจิตสำนึกด้านการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ ๓. สมาคม TEATA <u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. มหาวิทยาลัยและสถาบัน การศึกษาระดับอุดมศึกษา ๒. ภาคเอกชน (ผู้ประกอบการ ธุรกิจท่องเที่ยว)
โครงการ ๗.๗ โครงการสร้างจิตสำนึกด้าน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำหรับนักเรียนในสังกัด กระทรวงศึกษาธิการ	ตลอดช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่ ๙ (๒๕๕๕- ๒๕๕๙)	๐.๖ ล้านบาท (เฉพาะการจัดประชุม สัมมนา ๓ ครั้ง)	<u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. กรมวิชาการ กระทรวง ศึกษาธิการ ๒. ทบวงมหาวิทยาลัย <u>หน่วยงานรับผิดชอบรอง</u> ๑. กองบริการวิชาการ และฝึกอบรม และกอง ท่องเที่ยวเยาวชน ททท. ๒. คณะทำงานการศึกษาและ สร้างจิตสำนึกด้านการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ <u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. กรมต่างๆ ในกระทรวง ศึกษาธิการ ๒. กรมป่าไม้
โครงการ ๗.๘ โครงการค่ายอบรมเยาวชน "ทัศนศึกษาเชิงนิเวศ" ภาคฤดูร้อน	ทุกปีตลอดช่วงแผน พัฒนา ฉบับที่ ๙ (๒๕๕๕-๒๕๕๙)	๑ ล้านบาท	<u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. กองบริการวิชาการ และฝึกอบรม และกองท่องเที่ยว เยาวชน ททท.

แผนงาน/โครงการ	ระยะเวลาดำเนินการ	งบประมาณ [ล้านบาท]	หน่วยงานรับผิดชอบ
โครงการ ๗.๙ โครงการฝึกอบรมเรื่องวิธีและเทคนิคการนำเที่ยวในอุทยานแห่งชาติสำหรับมัคคุเทศก์ท้องถิ่น	๑๒ เดือน (ช่วงปีงบประมาณ ๒๕๕๕-๒๕๕๖)	๑.๒๕ ล้านบาท (๕ รุ่นๆ ละ ๒๕๐,๐๐๐ บาท)	<u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. โรงเรียนในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ๒. สถานศึกษา ระดับอุดมศึกษา ๓. กรมป่าไม้ ๔. กรมศิลปากร ๕. คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ <u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น <u>หน่วยงานรับผิดชอบรอง</u> ๑. ททท. ภูมิภาค ๒. กองบริการวิชาการและฝึกอบรม ททท. <u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. คณะทำงานการศึกษาและสร้างจิตสำนึกด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ๒. มหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา ๓. สมาคมมัคคุเทศก์อาชีพ ๔. กรมป่าไม้ ๕. องค์การประชาชนท้องถิ่นตามโครงการ ๕.๖
โครงการ ๗.๑๐ โครงการฝึกอบรมผู้นำอาสาพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออภิไทย์สิ่งแวดล้อมระดับหมู่บ้าน	- ปีงบประมาณ ๒๕๕๕ พัฒนาหลักสูตรและประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง - ปีงบประมาณ ๒๕๕๖-๒๕๕๗ จัดฝึกอบรมตามหลักสูตร ปีละ ๑ รุ่น	๑.๔ ล้านบาท	<u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม <u>หน่วยงานรับผิดชอบรอง</u> ๑. ททท. ภูมิภาค ๒. จังหวัดที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสูง ๑๔ จังหวัด <u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. กรมพัฒนาชุมชน ๒. กรมประชาสัมพันธ์ (สำนักงานประชาสัมพันธ์เขต) ๓. องค์การบริหารส่วนตำบลที่เกี่ยวข้อง

แผนงาน/โครงการ	ระยะเวลาดำเนินการ	งบประมาณ (ล้านบาท)	หน่วยงานรับผิดชอบ
โครงการ ๗.๑๑ โครงการพัฒนาบุคลากร ต้อนรับนักท่องเที่ยวประจำท้องถิ่น	ทุกปีตลอดช่วงแผน พัฒนาฯ ฉบับที่ ๕ (๒๕๖๕-๒๕๖๙)	๕ ล้านบาท	๔. คณะทำงานการศึกษาและ สร้างจิตสำนึกด้านการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ <u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. กองบริการวิชาการและ ฝึกอบรม และกองท่องเที่ยว เยาวชน ททท. ส่วนกลาง <u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ตอนปลายในสังกัด กระทรวงศึกษาธิการ ๒. กรมป่าไม้ ๓. กรมศิลปากร ๔. คณะกรรมการส่งเสริมและ พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แห่งชาติ
โครงการ ๗.๑๒ โครงการพัฒนาสื่อพื้นบ้าน เพื่อถ่ายทอดความรู้และส่งเสริมการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม ในชนบทไทย	๑ ปี (ปีงบประมาณ ๒๕๖๖)	๕๖.๖ ล้านบาท (พื้นที่ละประมาณ ๓ ล้านบาท)	<u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. กรมประชาสัมพันธ์ ๒. กรมส่งเสริมคุณภาพ สิ่งแวดล้อม ๓. ภาคเอกชน (ผู้ประกอบการ ธุรกิจท่องเที่ยว) <u>หน่วยงานรับผิดชอบรอง</u> ๑. ททท. ภูมิภาค <u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. คณะกรรมการส่งเสริมและ พัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัด ๒. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ๓. สื่อมวลชนท้องถิ่น
แผนงานที่ ๘ : แผนงานการผลิตสื่อและรณรงค์			
โครงการ ๘.๑ โครงการจัดทำสื่อเผยแพร่ ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำหรับ เยาวชน	๑ ปี (๒๕๕๕)	๓ ล้านบาท	<u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. กองท่องเที่ยวเยาวชน ททท. ส่วนกลาง <u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. กรมป่าไม้ ๒. กรมศิลปากร ๓. สำนักงานคณะกรรมการ วัฒนธรรมแห่งชาติ

แผนงาน/โครงการ	ระยะเวลาดำเนินการ	งบประมาณ (ล้านบาท)	หน่วยงานรับผิดชอบ
แผนงานที่ ๕ : แผนงานการส่งเสริมการรวมกลุ่มและ สร้างศักยภาพแก่ประชาชนในการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โครงการ ๕.๑ โครงการสนับสนุนการจัดตั้ง องค์กรประชาชนท้องถิ่นและเสริมความพร้อม สํานักจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โครงการ ๕.๒ โครงการศึกษารูปร่างและเปลี่ยน ความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ระหว่างชุมชน	๕ ปี (ปีงบประมาณ ๒๕๔๖-๒๕๕๐) ทุกปี ตั้งแต่ปี งบประมาณ ๒๕๔๕-๒๕๔๘	๒๕.๕ ล้านบาท ๒.๕ ล้านบาท (๐.๕ ล้านบาท/ปี)	๑. กระทรวงวิทยาศาสตร์ ๒. สำนักงานวิทยาศาสตร์ ๓. กระทรวงมหาดไทย ๔. กระทรวงการท่องเที่ยว ๕. กรุงเทพมหานคร ๖. กรุงเทพมหานคร และต่างประเทศ ๗. ประชาสัมพันธ์จังหวัด ๘. สภาวัฒนธรรม การท่องเที่ยว ๙. บริษัทน้ำเขียว ๑๐. องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ๑๑. สํานักข่าวสารของต่างประเทศ ในประเทศไทย ๑๒. กรมประชาสัมพันธ์ <u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. คณะกรรมการส่งเสริมและ พัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัด ๒. ททท. กรุงเทพฯ <u>หน่วยงานรับผิดชอบรอง</u> ๑. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๒. กองอนุรักษ์ ททท. <u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. หน่วยงานภาครัฐและ ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมป่าไม้ กรมศิลปากร กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กรมพัฒนาชุมชน เป็นต้น <u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. คณะกรรมการส่งเสริม และพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัด ๒. ททท. กรุงเทพฯ ๓. กองพัฒนาบริการ ททท. <u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. องค์กรประชาชนท้องถิ่น ๒. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

แผนงาน/โครงการ	ระยะเวลาดำเนินการ	งบประมาณ (ล้านบาท)	หน่วยงานรับผิดชอบ
แผนงานที่ ๑๐ : แผนงานการกำหนดมาตรฐาน โครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวก โครงการ ๑๐.๑ โครงการกำหนดมาตรฐาน และตัวชี้วัดการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	๑๘ เดือน (ตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๕๕-๒๕๕๖)	๕ ล้านบาท	หน่วยงานรับผิดชอบหลัก ๑. กองอนุรักษ์ ททท. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๑. หน่วยงานรับผิดชอบ พื้นที่นาร่อง (องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น/กรมป่าไม้) ๒. สถาบันวิชาการ หรือบริษัทที่ปรึกษา
โครงการ ๑๐.๒ โครงการพัฒนาระบบ โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่นาร่อง และจัดทำคู่มือมาตรฐานการพัฒนาระบบ โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก	๒๖ เดือน (ตั้งแต่ ๒๕๕๖-๒๕๕๗)	๓๐.๒ ล้านบาท	หน่วยงานรับผิดชอบหลัก ๑. ททท. ส่วนกลาง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๑. หน่วยงานรับผิดชอบ พื้นที่นาร่อง ๒. สถาบันวิชาการ หรือ บริษัทที่ปรึกษา
แผนงานที่ ๑๑ : แผนงานการส่งเสริมการพัฒนาระบบ โครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกตาม มาตรฐานที่กำหนด โครงการ ๑๑.๑ โครงการพัฒนาระบบ โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	๒ ปี (เริ่มหลังจากจัดทำคู่มือ มาตรฐานและตัวชี้ วัดการพัฒนาระบบ โครงสร้างพื้นฐานและ สิ่งอำนวยความสะดวก แล้วเสร็จ ในปี งบประมาณ ๒๕๕๘-๒๕๕๙ โดย จัดทำปีละ ๑๒ แห่ง)	๑๕๐ ล้านบาท (๕ ล้านบาท/พื้นที่)	หน่วยงานรับผิดชอบหลัก ๑. หน่วยงานรับผิดชอบแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้รับการ คัดเลือก ๒. คณะกรรมการส่งเสริม และพัฒนาการท่องเที่ยว จังหวัด หน่วยงานรับผิดชอบรอง ๑. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

แผนงาน/โครงการ	ระยะเวลาดำเนินการ	งบประมาณ (ล้านบาท)	หน่วยงานรับผิดชอบ
แผนงานที่ ๑๒ : แผนงานการส่งเสริมการตลาดและการ นำเที่ยว โครงการ ๑๒.๖ โครงการจัดทำข้อมูลแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศไทย	๒ ปี (ปีงบประมาณ ๒๕๕๕-๕๖)	๓.๖ ล้านบาท	<u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย <u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. สถาบันวิชาการที่มี ความรู้ทางด้านการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ ๒. ททท. ภูมิภาค ๓. สมาคม TEATA ๔. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในท้องถิ่น
โครงการ ๑๒.๕ โครงการจัดเตรียมการขาย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	๕ ปี (ปีงบประมาณ ๒๕๕๕-๕๙)	๖๖ ล้านบาท (๕ ล้านบาท/ปี)	<u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย <u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. ททท. ภูมิภาค ๒. หน่วยงานภาครัฐที่ควบคุม เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ ๓. สมาคม TEATA ๔. สถาบันธุรกิจท่องเที่ยว ส่วนภูมิภาคแห่งประเทศไทย ๕. สมาคมมัคคุเทศก์อาชีพ ๖. สถาบันวิชาการที่เกี่ยวข้อง ทางการท่องเที่ยว ๗. องค์การส่งเสริมการ ท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ๘. บริษัทนำเที่ยวทั้งในและ ต่างประเทศ
โครงการ ๑๒.๓ โครงการการตลาดและ ส่งเสริมการขายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	๔ ปี (๒๕๕๖-๒๕๕๙)	๓๖ ล้านบาท (๕.๕ ล้านบาท/ปี)	<u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย <u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. ททท. ต่างประเทศ ๒. ททท. ภูมิภาค ๓. กรมประชาสัมพันธ์ ๔. สื่อมวลชน ๕. การบินไทย

แผนงาน/โครงการ	ระยะเวลาดำเนินการ	งบประมาณ (ล้านบาท)	หน่วยงานรับผิดชอบ
โครงการ ๑๒.๔ โครงการติดตามและประเมินผลเพื่อพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	๔ ปี (๒๕๕๖-๒๕๕๙)	๔ ล้านบาท (๑ ล้านบาท/ปี)	๖. ATTA ๗. สมาคม TEATA ๘. เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ <u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย <u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. ททท. ต่างประเทศ ๒. ททท. ภูมิภาค ๓. ATTA ๔. สมาคม TEATA ๕. เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
แผนงานที่ ๑๓ : แผนงานการส่งเสริมการลงทุนด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ			
โครงการ ๑๓.๑ โครงการจัดทำเครือข่ายข้อมูลการลงทุนด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	๑ ปี (ปีงบประมาณ ๒๕๕๕)	๑.๕ ล้านบาท	<u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย <u>หน่วยงานรับผิดชอบรอง</u> ๑. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน <u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. หน่วยงานรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ ๒. สถาบันการเงินของรัฐ
โครงการ ๑๓.๒ โครงการสินเชื่อเพื่อส่งเสริมการลงทุนด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	๓ ปี (๒๕๕๕-๒๕๕๗)	๑.๕ ล้านบาท (เป็นค่าศึกษาเพื่อกำหนดรูปแบบการให้สินเชื่อ)	<u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย <u>หน่วยงานรับผิดชอบรอง</u> ๑. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน <u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. สถาบันการเงินของรัฐ
โครงการ ๑๓.๓ โครงการจัดตั้งกองทุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism Fund)	๓ ปี (๒๕๕๕-๒๕๕๗)	๒.๕ ล้านบาท (เป็นค่าศึกษาจัดทำรายละเอียดแนวทางการจัดตั้งกองทุน)	<u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

แผนงาน/โครงการ	ระยะเวลาดำเนินการ	งบประมาณ (ล้านบาท)	หน่วยงานรับผิดชอบ
โครงการ ๑๓.๕ โครงการกระตุ้นการลงทุน ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยกลไกวิสาหกิจ	๓ ปี (๒๕๕๖-๒๕๕๘)	๑.๖ ล้านบาท (๒๐๐,๐๐๐บาท/ปี)	<u>หน่วยงานรับผิดชอบรอง</u> ๑. สำนักงานคณะกรรมการ ส่งเสริมการลงทุน <u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. สถาบันการเงินของรัฐ <u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย <u>หน่วยงานรับผิดชอบรอง</u> ๑. สำนักงานคณะกรรมการ ส่งเสริมการลงทุน
แผนงานที่ ๑๔ : แผนงานการติดตามและประเมินผล การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โครงการ ๑๔.๑ โครงการติดตามและประเมิน ผลการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ	- งบประมาณ ๒๕๕๕ จัดทำคู่มือติดตามและ ประเมินผล (โครงการ ที่ ๖.๑) - งบประมาณ ๒๕๕๖-๒๕๕๘ ติดตามและประเมินผล หรือจัดทำรายงาน	๑๖ ล้านบาท	<u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. คณะกรรมการส่งเสริม และพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัด <u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. คณะกรรมการส่งเสริม และพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงนิเวศแห่งชาติ ๒. หน่วยงานรับผิดชอบแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่
โครงการ ๑๔.๒ โครงการจัดทำฐานข้อมูล วิชาการเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	๕ ปี (๒๕๕๔-๒๕๕๙)	๕.๗ ล้านบาท	<u>หน่วยงานรับผิดชอบหลัก</u> ๑. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (จัดจ้าง บริษัทที่ปรึกษา) <u>หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> ๑. สถาบันการศึกษา ๒. หน่วยงานทั้งภาครัฐและ ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ๓. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับ การกำหนดนโยบายและวางแผน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
รวม ๑๔ แผนงาน ๓๗ โครงการ		๔๗๕.๑๐ ล้านบาท	

ภาคผนวก ก
ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล:	นายวันชัย เจือบุญ
วัน เดือน ปีเกิด:	20 มกราคม พ.ศ. 2503
เกิดที่จังหวัด:	นครศรีธรรมราช
วุฒิการศึกษา:	- ประถมศึกษา โรงเรียนวัดหม่น อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช - มัธยมศึกษา โรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ. 2519 - ศิลปศาสตรบัณฑิต (มานุษยวิทยา) มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. 2523
ประวัติการทำงาน:	- ผู้ช่วยนักวิจัย สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์ กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2524 - เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการ สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2525 - หัวหน้างานพัฒนาชนบท ศูนย์พัฒนาชนบทผสมผสานบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น พ.ศ. 2533 - ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาชนบทผสมผสานเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย พ.ศ. 2534 - ผู้จัดการโครงการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าที่ราบต่ำเขานอจู้ จังหวัดกระบี่ พ.ศ. 2540 - ผู้ประสานงานโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง มหาวิทยาลัยแม่โจ้ พ.ศ. 2545
ผลงานทางวิชาการ:	- ผลงานวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ภายหลังกการนำพืชเศรษฐกิจ อ้อย และมันสำปะหลังมาปลูกในชุมชนบ้านเก่าท่าโป๊ะ ตำบลบ้านเก่า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี - แผนแม่บทในการจัดการผืนป่าที่ราบต่ำเขานอจู้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

การศึกษางาน: - การศึกษาพิเศษ เรื่อง การเลี้ยงผึ้งและการส่งเสริมการเกษตร ณ

ประเทศอิสราเอล ปีพ.ศ. 2534 ได้รับทุนจากรัฐบาลอิสราเอล

- ศึกษางานด้านการจัดการป่าไม้และสัตว์ป่าประเทศมาเลเซีย ปี
พ.ศ. 2541

- ศึกษางานด้านการจัดการป่าไม้และสัตว์ป่า สาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาว พ.ศ. 2542

- ศึกษางานด้านการจัดการศึกษามหาวิทยาลัยขุนน่าน คุณหมิง
สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน